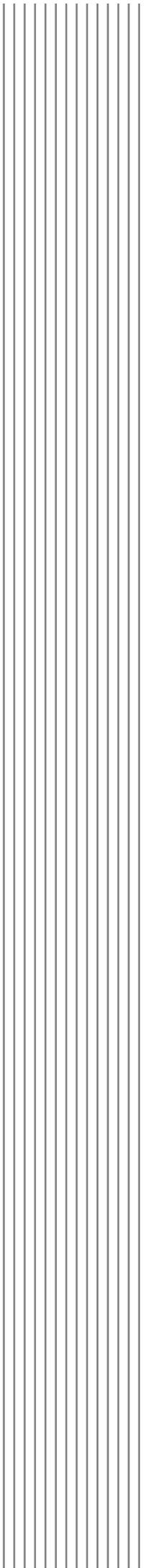
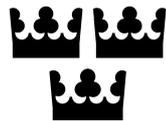

Bilaga 2

Svensk ekonomi

Bilaga 2

Svensk ekonomi

Innehållsförteckning

Förord	7
1 Inledning.....	7
1.1 Sammanfattning.....	7
1.2 Utvecklingen inom olika områden.....	9
1.3 Sidoalternativet	14
2 Internationell utveckling.....	16
2.1 Utvecklingen i Japan och övriga Asien	16
2.1.1 Japan	16
2.1.2 Övriga Asien	17
2.2 Utvecklingen i Förenta staterna	18
2.3 Utvecklingen i EU och euroområdet	18
2.4 Utvecklingen i Norden och Östersjöområdet inklusive Ryssland	20
2.5 Risker kring internationell utveckling	20
3 De finansiella marknaderna	22
3.1 Utvecklingen i omvärlden	22
3.2 Utvecklingen i Sverige.....	23
3.3 Antaganden om ränte- och valutakursutvecklingen.....	24
4 Utrikeshandeln.....	26
4.1 Varuhandeln	26
4.2 Tjänstebalansen.....	28
4.3 Bytesbalansen.....	28
5 Näringslivets produktion	29
5.1 Industrin.....	29
5.2 Byggnadsverksamhet	31
6 Arbetsmarknad.....	32
7 Löner.....	37
8 Inflation	40

9	Hushållens ekonomi och privat konsumtion	43
9.1	Hushållens inkomster	43
9.2	Privat konsumtion.....	44
10	Investeringar	46
10.1	Näringslivets investeringar	46
10.2	Bostäder	47
10.3	Lagerinvesteringar	48
11.	Den offentliga sektorn	50
11.1	Den konsoliderade offentliga sektorn	50
11.2	Den statliga sektorn	54
11.3	Allmänna pensionsfonden/ ålderspensionssystemet	56
11.4	Kommunsektorn	57
12	Sidoalternativ	60

Innehållsförteckning

Tabeller

1.1	Prognosförutsättningar.....	10
1.2	Nyckeltal	10
1.3	Försörjningsbalans.....	11
1.4	Bidrag till BNP-tillväxten	13
1.5	Finansiellt sparande	13
2.1	BNP-tillväxt, inflation och arbetslöshet	19
3.1	Betalningsbalansens finansiella poster	24
3.2	Ränte- och valutakursantagande.....	25
4.1	Export och import av varor och tjänster.....	27
4.2	Bytesbalansen.....	28
5.1	Näringslivets produktion	29
5.2	Nyckeltal för industrin.....	30
5.3	Byggnadsverksamhet	31
6.1	Arbetsmarknad	32
6.2	Sysselsättning,, branschfördelat.....	33
6.3	Konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska åtgärder.....	34
7.1	Timplöner.....	37
7.2	Arbetskraftskostnad per anställd i näringslivet enligt OECD	39
8.1	Konsumentprisutveckling.....	40
9.1	Hushållens disponibla inkomster, konsumtion och sparande.....	43
10.1	Bruttoinvesteringar efter näringsgren	46
10.2	Övriga näringslivets investeringar	47
10.3	Lagerförändringar och lagerbidrag	49
11.1	Den offentliga sektorns finanser	50
11.2	Den offentliga sektorns skatter och avgifter	52
11.3	Den offentliga sektorns utgifter i löpande pris samt volymförändring	53
11.4	Förändring av finansiellt sparande.....	54
11.5	Staten inklusive sjuk- och arbetslöshetsförsäkringen	55
11.6	Ålderspensionssystemet.....	56
11.7	Kommunsektorns finanser.....	58
12.1	Nyckeltal i sidoalternativet	61
12.2	Försörjningsbalans i sidoalternativet.....	62
12.3	Den offentliga sektorns finanser i sidoalternativet	64

Innehållsförteckning

Diagram

1.1	BNP-utveckling	7
1.2	Sysselsättning	13
2.1	BNP-tillväxt i världen, Förenta staterna, Japan och EU	16
2.2	BNP-tillväxt i några krisdrabbade asiatiska länder	17
2.3	Företagens och hushållens framtidstro i EU.....	19
3.1	Internationell börsutveckling.....	22
3.2	Dollar i D-mark och yen	22
3.3	Obligationstättan i Sverige och Tyskland.....	23
3.4	Kronans kurs	23
4.1	Exportens regionsvisa fördelning.....	26
4.2	Export-, världsmarknads- och marknadsandelstillväxt för bearbetade varor	27
5.1	Industrins arbetskostnad per producerad enhet i Sverige relativt 14 OECD-länder.....	30
5.2	Industrins bruttoöverskottsandel	30
6.1	Antal nyanmälda lediga platser och antal sysselsatta.....	32
6.2	Sysselsatta och arbetskraftsutbud	33
6.3	Befolkningen i arbetsför ålder uppdelad på grupper.....	35
6.4	Öppet arbetslösa och personer i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska åtgärder.....	35
6.5	Beveridgekurva	36
7.1	Timlöneutveckling i ekonomin som helhet	38
8.1	Producent- och importpriser.....	41
8.2	Konsumentprisutveckling enligt KPI och HIKP	41
9.1	Privat konsumtion och disponibel inkomst	45
10.1	Investeringar som andel av BNP	46
10.2	Antal outhyrda respektive påbörjade lägenheter	48
11.1	Den offentliga sektorns finansiella sparande.....	50
11.2	Den offentliga sektorns inkomster och utgifter	51
11.3	Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld och nettoskuld.....	51
11.4	Den offentliga sektorns reala utgifter.....	52
11.5	Kommunsektorns konsumtion	59
12.1	Marknadstillväxt i sidoalternativet.....	61
12.2	BNP-tillväxt i sidoalternativet	63
12.3	Öppen arbetslöshet i sidoalternativet.....	63

Svensk ekonomi

Förord

I denna bilaga till budgetpropositionen för 1999 görs en bedömning av den internationella och den svenska ekonomins utveckling t.o.m. år 2001.

Bedömningen baseras på underlag från Statistiska centralbyrån, OECD, IMF och den prognos Konjunkturinstitutet publicerade den 25 augusti. Ansvaret för bedömningarna åvilar dock helt Finansdepartementet.

Beräkningar för åren 1999 till 2001 har gjorts med stöd av Konjunkturinstitutets modeller KOSMOS och FIMO och är betingade av att ett antal förutsättningar är uppfyllda.

Ansvaret för bilagan är departementsrådet Mats Dillén. Beräkningarna baseras på information t.o.m. den 6 oktober 1998.

1 Inledning

1.1 Sammanfattning

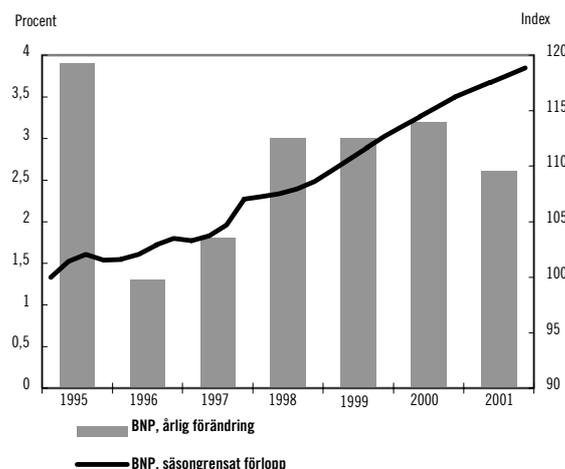
Den svenska bruttonationalprodukten (BNP) förväntas växa med ca 3 % såväl 1998 som 1999. Asienkrisen har fördjupats och tillväxten i världsekonomin har reviderats ned i förhållande till bedömningen i 1998 års ekonomiska vårproposition. För Sveriges del har detta resulterat i en något svagare utveckling av utrikeshandeln, vilket dock uppvägs av en starkare inhemsk efterfrågan. Situationen på arbetsmarknaden har förbättrats ytterligare och en god sysselsättningstillväxt förutses under de kommande åren, vilket banar väg för en sjunkande arbetslöshet.

Enligt de preliminära nationalräkenskaperna var bruttonationalprodukten (BNP) i Sverige första halvåret 1998 ca 3 % högre än under samma period förra året. Utrikeshandeln gav ett ne-

gativt bidrag till tillväxten, samtidigt som bruttoinvesteringarna och den privata konsumtionen utvecklades starkt. Även en expanderande kommunal konsumtion och positivt lagerbidrag bidrog till en hög tillväxt.

Under förutsättning att löneökningarna begränsas till ca 3 % per år och att den internationella konjunkturen inte påtagligt försämras beräknas den svenska ekonomin kunna växa med ca 3 % per år även år 2000 och år 2001 (se diagram 1.1). Lönebildningen antas fungera väl, vilket tillsammans med låga räntor och den låga sysselsättningsgraden, utgör viktiga förklaringar till att den svenska ekonomin bedöms kunna växa snabbt under en längre period utan att priser och löner accelererar. Tillväxten drivs i hög grad av en stark inhemsk efterfrågan. Utrikeshandeln förväntas ge mindre bidrag till tillväxten jämfört med 1996 och 1997. I förhållande till de senaste åren är den förändrade sammansättningen av tillväxten gynnsam för sysselsättningen och påskyndar nedgången av den öppna arbetslösheten.

Diagram 1.1 BNP-utveckling

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Den fördjupade recessionen i Japan och i stora delar av övriga Asien, den turbulenta utveckling-

en i Ryssland och en viss avmattning av konjunkturen i Förenta staterna väntas medföra att den globala tillväxten faller från drygt 4 % 1997 till drygt 2 % 1998. Produktionsfallet i de krisdrabbade länderna i Asien förväntas bli avsevärt större än vad som antogs i vårpropositionen. Återhämtningen i Japan försvåras av problemen i det finansiella systemet och framtidspessimism bland hushåll och företag. En expansiv finanspolitik tillsammans med åtgärder för att sanera finanssektorn bedöms bidra till en viss återhämtning av den japanska konjunkturen nästa år.

Tillväxten i EU-området drivs, precis som i Sverige, av en förhållandevis stark inhemsk efterfrågan. Låga räntor, en viss ljusning på arbetsmarknaden samt en mindre stram finanspolitik i jämförelse med 1996 och 1997 understödjer tillväxten. Tillväxtutsikterna i Norden är överlag goda även om den norska tillväxten väntas mattas av efter ett antal goda år.

Den svaga ekonomiska utvecklingen i Japan och Sydostasien har lett till en tydlig internationell pris- och vinstpress nedåt. En viktig anledning till detta är att efterfrågebortfallet från de drabbade länderna har resulterat i ett kraftigt prisfall på priskänsliga råvaror, exempelvis olja. Under nästa år förutses en försiktig exportledd återhämtning i Asienregionen. Den tilltagande internationella konkurrens som följer kommer att dämpa det generella pristrycket även under de kommande åren.

Förväntningar om en fortsatt internationell prispress och en lättare penningpolitik har medfört att långräntorna i såväl EU-området som i Förenta staterna har sjunkit till historiskt låga nivåer. Trots en högre räntemarginal mot Tyskland ligger den svenska tioåriga obligationsräntan betydligt under de nivåer som förutsågs i vårpropositionen. De viktigaste förklaringarna bakom den svenska räntenedgång som har ägt rum sedan 1995 är, förutom lägre internationella räntor, dels ett markant ökat förtroende för en sund utveckling av de offentliga finanserna, dels att inflationsförväntningarna har fallit. Den svenska kronan har, utan att det föreligger några övertygande fundamentala förklaringar, försvagats under hösten.

Trots den något splittrade internationella konjunkturbilden bedöms den svenska exporten av varor och tjänster kunna växa med ca 6 % per år 1998 och 1999. Samtidigt beräknas importen öka relativt kraftigt. Utrikeshandeln förutses därför i år ge ett negativt bidrag till tillväxten, vilket delvis beror på den låga exporten till Asien

men även på en mycket kraftig uppgång i tjänsteimporten.

Förutsättningarna för en längre period av hög tillväxt i den privata konsumtionen är nu bättre än på många år. Den positiva utvecklingen på arbetsmarknaden, de låga räntorna, en stark förmogenhetsställning i hushållssektorn, en god inkomstutveckling och ett uppdämt behov av att ersätta förslitna kapitalvaror är några av de viktigaste faktorerna som talar för en stark utveckling av den privata konsumtionen. Ett annat uttryck för hushållens konsumtionsvilja är att deras framtidsförväntningar, vad gäller den egna ekonomin och arbetsmarknadsläget, är optimistiska.

BNP-tillväxten under 1998 och i något mindre utsträckning för åren därefter, underbyggs också av en god investeringstillväxt. Den kraftiga expansion som väntas i tjänstesektorn och ett högt kapacitetsutnyttjande i industrin innebär ett stort behov av att bygga ut kapaciteten i näringslivet. Ett tydligt osäkerhetsmoment föreligger dock för investeringarna i den exportberoende delen av industrin. Om Asienkrisens negativa effekter på världsekonomin blir mer långvariga än vad som förutsätts i prognosen kan delar av exportindustrins investeringar komma att skjutas på framtiden.

Läget på arbetsmarknaden har utvecklats bättre än vad som förutsågs i vårpropositionen. För innevarande år har sysselsättningen uppreviderats och arbetslösheten nedreviderats. Sysselsättningen hade i augusti ökat med ca 60 000 personer i jämförelse med augusti i fjol. Ledande indikatorer tyder på att en relativt kraftig sysselsättnings-tillväxt är att vänta under återstoden av 1998 och under nästa år, vilket i sin tur kommer att generera ett fortsatt fall i den öppna arbetslösheten. Den nedgång i den öppna arbetslösheten som kunde noteras under 1997 berodde till stor del på ett stigande deltagande i Kunskapslyftet och därmed på ett fallande arbetsutbud. Under kalkylperioden bedöms arbetsutbudet stiga i takt med att sysselsättningen ökar. I slutet av år 2000 beräknas den öppna arbetslösheten uppgå till 4 %.

De offentliga finanserna visar överskott varje år under prognosperioden. Därmed minskar den offentliga sektorns skuldsättning samtidigt som säkerhetsmarginalerna vid en konjunkturavmattning ökar. Den offentliga sektorns bruttoskuld som andel av BNP, definierad enligt de s.k. Maastrichtkriterierna, sjunker från 76,6 % år 1997 till 55,8 % år 2001.

På några områden är osäkerheten i prognosen stor:

- Det kan inte uteslutas att Asienkrisen blir mer vittomfattande och utsträckt över tiden än vad som antas i prognosen. I kapitel 12 beskrivs därför ett s.k. sidofalternativ som belyser effekterna på svensk ekonomi vid en sämre internationell utveckling.
- Lönerna antas stiga med i genomsnitt 3,1 % per år under kalkylperioden, vilket är summan av de genomsnittliga avtalsmässiga löneökningarna, som har beräknats till 2,6 % per år, och en löneglidning på 0,5 % per år. Den antagna löneglidningen ligger i linje med de bedömningar som gjordes av parter och medlare inom ett flertal avtalsområden i samband med vårens avtalsrörelse. Med löneökningar på denna nivå blir inflationstrycket fortsatt lågt, vilket skapar förutsättningar för en expansiv penningpolitik och en god konkurrenskraft i industrin. Detta sammantaget befrämjar en stark sysselsättningstillväxt. Det kan dock inte uteslutas att löneglidningen kan komma att överstiga 0,5 % per år.
- Utvecklingen under föregående år och hittills i år har visat att utbildningssatsningen i stor utsträckning har lyckats fånga upp personer som annars skulle ha varit öppet arbetslösa. Prognosen bygger på antagandet att utbildningssatsningen även framdeles omfattar denna kategori samt att personer som fullföljt ett utbildningsprogram får större möjligheter att finna ett arbete efter genomgången utbildning. En annan osäkerhetsfaktor vad gäller arbetsutbudet, är i vilken utsträckning de grupper som idag står utanför arbetskraften träder in när sysselsättningsläget, och därmed sannolikheten att få jobb, förbättras. Om inträdet i arbetskraften blir högre än beräknat i prognosen, blir det svårare att nå arbetslöshetsmålet.

1.2 Utvecklingen inom olika områden

Den internationella utvecklingen

Den ekonomiska tillväxten i världen har i år dämpats till följd av en fördjupad recession i Japan och Sydostasien. Det globala pristrycket har minskat, vilket bidragit till lägre räntor och en stimulans av inhemsk efterfrågan i Europa och Nordamerika. Osäkerheten avseende utvecklingen av världsekonomin har ökat under de senaste månaderna. I synnerhet är osäkerheten i bedöm-

ningarna vad gäller den japanska recessionens djup, tidsutsträckning och spridningseffekter betydande. Någon tydlig vändpunkt i den japanska konjunkturen har ännu inte kunnat konstateras. I prognosen förutsätts dock en stabilisering under slutet av år 1998 och en viss återhämtning under loppet av nästa år. Detta förutsätter att de av regeringspartiet föreslagna stimulansåtgärderna, motsvarande 5,5 % av BNP fördelat på 1998 och 1999, genomförs fullt ut samt att åtgärder som vidtagits i syfte att förbättra situationen i finanssektorn blir framgångsrika och får positiva förtroendeeffekter.

Recessionen i de krisdrabbade länderna i Sydostasien, dvs. Thailand, Malaysia, Indonesien, Filippinerna och Sydkorea, har fördjupats under 1998 och spridits till övriga länder i regionen. En försiktig exportledd återhämtning förutses först under nästa år. Läget är dock mycket svårbedömt både med avseende på inhemska och yttre förutsättningar för en expansion. På det inhemska planet handlar det framför allt om huruvida länderna har uppnått en tillräckligt hög grad av stabilitet för att företag och hushåll skall våga investera och konsumera samt om det finansiella systemet fungerar tillräckligt väl för att understödja en återhämtning. Yttre hot mot ett mer gynnsamt tillväxtförlopp inkluderar en utebliven återhämtning i Japan och en kinesisk devalvering. Det är med andra ord tydligt att problemen i Japan, Sydostasien och Kina hänger intimt samman och att Japan spelar en nyckelroll för den fortsatta utvecklingen i regionen.

Den ekonomiska utvecklingen i Förenta staterna kännetecknas av låg inflation, god tillväxt och låg arbetslöshet. Tillväxten har i år burits upp av en stark inhemsk efterfrågan samtidigt som Asienkrisen och förstärkningen av dollarn har satt sina spår i form av ett växande underskott i handelsbalansen. BNP-tillväxten framöver förutses mattas av i förhållande till 1996 och 1997 års snabba tillväxt, för att närma sig den underliggande tillväxttenden under nästa år. Även om den amerikanska ekonomin inte är så beroende av utrikeshandeln, kan en fördjupad Asienkris, särskilt om den sprider sig till Latinamerika, få kännbara effekter.

Tabell 1.1 Prognosförutsättningar

Årlig procentuell förändring

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
BNP OECD ¹	2,7	2,8	2,1	2,2	2,4	2,3
KPI OECD ¹	2,2	2,0	1,5	1,8	2,0	2,0
Timlön, kostnad	6,0	4,5	3,3	2,9	3,2	3,0
Dollarkurs (SEK) ²	6,7	7,7	7,9	7,7	7,5	7,5
TCW-index ²	116,0	120,5	121,7	120,4	118,5	118,0
Tysk långränta ³	6,2	5,7	4,7	4,6	4,9	5,1
Svensk långränta ³	8,1	6,6	5,1	5,0	5,2	5,3
Svensk kortränta ⁴	5,8	4,3	4,4	4,3	4,3	4,3

¹ Årlig procentuell förändring. Avser OECD-16.² Årsgenomsnitt.³ 10-års statsobligation, årsgenomsnitt.⁴ 6-månaders statsskuldsväxel, årsgenomsnitt.

Källor: OECD, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

En annan hotbild är om den internationella prispress, som följer i Asienkrisens spår, leder till nedjusterade vinstförväntningar för amerikanska företag. En sådan utveckling kan påverka såväl investerings- som börsutvecklingen och i förlängningen även tillväxten i negativ riktning.

Som en motvikt till den amerikanska konjunkturavmattningen och den svaga asiatiska utvecklingen väntas konjunkturen i EU-området vara fortsatt stark. Det låga ränteläget och en mindre stram finanspolitik stimulerar såväl investeringar som privat konsumtion och kan leda till en viss uppgång i den offentliga konsumtionen. EU-länderna befinner sig i något olika konjunkturfaser. Tyskland, Frankrike och Italien är i ett relativt tidigt skede av uppgångsfasen. Dessa tre länder står för knappt 60 % av det samlade produktionsvärdet i EU och har därför ett mycket stort genomslag på konjunkturutvecklingen i EU-området som helhet. Ett antal EU-länder ligger längre fram i konjunkturcykeln, bl.a. Spanien och Nederländerna. Storbritannien och Danmark förefaller vara på väg in i en konjunkturavmattning. I Finland väntas tillväxten förbli fortsatt hög, men sjunka till 3,4 % nästa år. I Norge har fallande oljepriser och tecknen på alltför höga löneökningar försvagat växelkursen och tvingat fram en åtstramning av penningpolitiken.

Tabell 1.2 Nyckeltal

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
KPI, dec-dec	0,1	1,9	0,1	1,1	2,0	2,0
NPI, dec-dec	-1,0	-0,9	-0,5	0,6	–	–
Disponibel inkomst ¹	-0,7	-1,7	2,7	3,3	1,5	1,8
Sparkvot (nivå)	4,4	0,8	0,8	1,2	0,3	0,1
Industriproduktion ¹	2,1	5,4	4,6	4,5	4,0	2,9
Relativ enhets- arbetskostnad ¹	14,5	-5,3	-1,7	-0,4	–	–
Sysselsättning ²	-0,6	-1,0	1,3	1,5	1,8	1,1
Öppen arbets- löshet ³	8,1	8,0	6,6	5,7	4,4	4,0
Arbetsmarknads- politiska åtgärder ³	4,5	4,3	3,9	3,9	3,8	3,5
Handelsbalans ⁴	125	139	144	147	160	170
Bytesbalans ⁵	2,6	2,8	2,3	2,1	2,2	2,4
Offentliga sektorns finansiella sparande ⁵	-2,1	-1,1	2,1	1,1	2,3	3,3

¹ Årlig procentuell förändring.² Antal personer. Årlig procentuell förändring.³ Andel av arbetskraften.⁴ Miljarder kronor.⁵ Procent av BNP.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Räntor, löner och inflation

De svenska långräntorna har, tillsammans med räntorna i EU-området och Förenta staterna, fortsatt att falla under våren och sommaren. Den svenska 10-årsräntan bedöms ligga strax under 5 % mot slutet av året, för att sedan stiga blygsamt under de nästföljande åren i takt med en starkare inhemsk efterfrågan i Europa. Parallellt med de mycket låga och fallande långräntorna har räntemarginalen mot tyska obligationsräntor vidgats. Anledningen till den relativt stora nedgången i tyska räntor tycks vara att höstens turbulens på de finansiella marknaderna har resulterat i portföljomplaceringar från marknader som upplevs som osäkra till säkra marknader. I prognosen antas att de tyska långräntorna stiger upp mot 5 % under loppet av 1999 och 2000, samt att den svenska långräntemarginalen över samma tidsperiod närmar sig 20 punkter. I prognosen antas styrräntan ligga kvar oförändrad i Förenta staterna samtidigt som en viss höjning förutsätts i Tyskland under 1998 och i den Europeiska monetära unionen under 1999. Kronan har under året fluktuerat kraftigt och periodvis legat på nivåer som knappast är långsiktigt förenliga med den fundamentala bilden av svensk ekonomi – bytesbalansen visar stabila överskott och infla-

Tabell 1.3 Försörjningsbalans

	Miljarder kronor 1997	Årlig procentuell förändring						
		1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Privat konsumtion	923	0,8	1,3	2,0	2,7	2,9	2,5	2,0
Offentlig konsumtion	449	-0,9	-0,2	-2,1	1,9	0,8	0,6	0,8
Stat	134	-2,1	-0,6	-5,0	2,5	0,5	0,5	0,5
Kommun	315	-0,4	0,0	-0,7	1,7	0,9	0,6	1,0
Bruttoinvesteringar	238	12,4	3,7	-4,8	9,8	8,0	6,8	5,9
Näringsliv exkl. bostäder	183	27,7	4,7	-0,1	10,7	7,1	4,8	3,2
Bostäder	24	-23,5	13,1	-25,7	6,2	23,5	25,0	25,0
Myndigheter	31	-5,7	-8,0	-9,4	7,6	1,4	2,2	1,4
Lagerinvesteringar	7	0,5	-1,1	0,7	0,1	0,0	0,0	0,0
Export	761	12,9	6,1	12,8	5,9	5,8	6,6	5,5
Import	639	10,2	3,7	11,7	8,8	7,1	6,3	5,8
BNP	1739	3,9	1,3	1,8	3,0	3,0	3,2	2,6

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

tionen förutses att bli mycket låg. Prognosen bygger därför på förutsättningen att kronan förstärks gradvis för att i slutet av år 2000 ligga på ett TCW-index på 118. Slutnivån är densamma som i vårpropositionen men det tar längre tid innan slutnivån nås.

En viktig del i den ljusa bilden av den svenska ekonomin är att utfallet av 1998 års avtalsrörelse blev lägre än vad många hade befarat. Givet de utgångspunkter som angavs ovan antas lönerna stiga med drygt 3% per år under hela kalkylperioden. För att detta skall vara möjligt får inte löneglidningen överstiga 0,5 %, vilket är betydligt lägre än den historiska löneglidningen. En ökad samsyn om vikten av låga nominella löneökningar bland arbetsmarknadens parter, nya avtalskonstruktioner, större flexibilitet vad gäller arbetstidens förläggning och låga inflationsförväntningar är några viktiga skäl till varför en nedväxling av löneglidningen är trolig. Det finns dock en risk för att löneglidningen kan bli högre, bl.a. om det uppstår brist på arbetskraft under kalkylperioden.

Inflationstrycket i svensk ekonomi har under de senast 2-3 åren varit lågt och kommer sannolikt att så förbli också under resterande del av 1998 och 1999. Med löneökningar som antagits uppgå till ca 3 % per år, god produktivitetstillväxt, apprecierande krona, låga världsmarknadspriser samt inflationsförväntningar, som även på längre sikt ligger under 2 %, är det svårt att se något mer påtagligt inflationshot. Mot denna bakgrund antas att Riksbankens styrränta – den

s.k. reporäntan – hålls oförändrad fram t.o.m. år 2001. Faktorer som kan störa bilden av ett lågt inflationstryck är högre löneökningar, svagare krona samt att den inhemska efterfrågetillväxten blir så stark att handeln kan öka sina marginaler kraftigt. Det krävs dock mycket stora avvikelser i förhållande till vad som bedöms vara den mest sannolika utvecklingen i denna prognos, för att hoten skall leda till att inflationen varaktigt ökar till 2 % eller mer under 1999. Det är heller inte troligt att inflationen mätt som årsgenomsnitt når upp till 2 % år 2000, även om osäkerheten är större i detta tidsperspektiv. Därefter förutsätts att inflationen sammanfaller med Riksbankens inflationsmål ytterst genom att penningpolitiken och därmed tillväxten anpassas så att målet uppfylls.

Försörjningsbalansen

Exporttillväxten väntas sjunka från fjolårets knappa 13 % till knappt 6 % i år. Under första halvåret i år minskade Sveriges export till Asien (exklusive Mellanöstern) med ca 25 % jämfört med första halvåret 1997. Asien står för ca 8 % av Sveriges samlade export, vilket innebär att den direkta effekten av Asienkrisen på svensk exportvolym under första halvåret kan uppskattas till ca -2 %. Den totala exporten har dock hållits uppe av en god exporttillväxt till Europa under motsvarande period (+ 11 %). Cirka 75 % av svensk export går till Europa. Den europeiska konjunkturen är således av avgörande betydelse för den svenska exporten. Givet en viss åter-

hämtning i Asienregionen bedöms den svenska exporten kunna växa med ca 6 % även nästa år.

Varuimporten steg, enligt nationalräkenskaperna, med 12,4 % första halvåret i år i jämförelse med första halvåret 1997. Den totala importen väntas stiga med knappt 9 % i år och drygt 7 % nästa år. Ett viktigt inslag i den växande importen är att tjänsteimporten sedan 1997 ökar i mycket snabb takt. En delförklaring är att svenskar utlandsresande har ökat i betydande omfattning. Även direktimport av bilar (klassificeras som tjänsteimport), internethandel och en växande import av tekniska konsulttjänster har sannolikt bidragit till den snabba tillväxten av importerade tjänster. Tjänsteimportens höga ökningstal innebär att tjänstebalansen totalt sett ger negativa bidrag till tillväxten i år och nästa år på 0,4 procentenheter respektive 0,2 procentenheter.

De flesta förutsättningar är på plats för en fortsatt relativt stark uppgång i den privata konsumtionen – uppdämda behov att anskaffa kapitalvaror, en stark hushållsekonomi och framtidsoptimism. Behoven av att ersätta gamla kapitalvaror har redan satt tydliga spår i utvecklingen av sällanköpsvaruhandeln. Försäljningen av möbler, radio- och televisionsutrustning har ökat med mellan 10 % och 20 % under årets sju första månader jämfört med motsvarande period 1997. Hushållens disponibla inkomster bedöms öka med 2,7 % i år och 3,3 % nästa år. Den låga inflationen gör att reallöneutvecklingen blir god trots de historiskt sett låga nominella löneökningarna. Hushållens inkomster stärks vidare av att allt fler personer får arbete. Samtidigt är hushållens förmögenhetssituation, höstens börsnedgång till trots, bättre än vad den varit på mycket länge. Den privata konsumtionen väntas öka med knappt 3 % både 1998 och 1999. Konsumtionsökningen väntas sedan avta något år 2000 och år 2001.

Under de närmaste åren förväntas en omfattande kapacitetsutbyggnad i näringslivet och en viss återhämtning av bostadsinvesteringarna. Det låga ränteläget, en relativt hög lönsamhet i näringslivet och den starka ekonomiska situationen i hushållssektorn skapar gynnsamma förutsättningar för en fortsatt investeringsexpansion. Statistiska centralbyråns investeringsenkät och Konjunkturinstitutets senaste kvartalsbarometer visar att investeringsviljan är hög inom industrin. Vad gäller övrigt näringsliv har en snabb investeringstillväxt redan noterats i de sektorer som har en stark koppling till hushållens efterfrågan.

Konjunkturinstitutets tjänstebarmeter pekar på ett tydligt förbättrat konjunkturläge för arkitekter och teknisk konsultverksamhet, vilket vanligen förebådar ökade investeringar. Mycket talar även för en snabb tillväxt av bostadsbyggandet under hela kalkylperioden. En del av anpassningen av bostadsbeståndet mot en ny långsiktig jämviktsnivå har ägt rum tidigare under 1990-talet. Efter sju år med, mer eller mindre kontinuerlig, nedgång i bostadsbyggandet är utgångsnivån mycket låg. Stigande priser på småhus i tillväxtregionerna har ökat lönsamheten vid nyproduktion varför bostadsinvesteringarna återigen förväntas stiga. Trots mycket höga tillväxttal under kalkylperioden understiger det beräknade bostadsbyggandet år 2001 en långsiktigt normal nivå.

Sammantaget ökar bruttoinvesteringarna med knappt 10 % 1998 och med 8 % 1999 för att sedan öka något långsammare år 2000 och 2001. Som framgår av tabell 1.4 står bruttoinvesteringarna för ca 40 % av BNP-tillväxten fram t.o.m. 2001. Investeringsposten är emellertid en svårbedömd komponent i försörjningsbalansen. Investeringsuppgången i övrigt näringsliv och uppgången i bostadsbyggandet avspeglar det goda läget i den inhemska delen av den svenska ekonomin och förefaller vara tämligen robust. En starkare investeringstillväxt än vad som ligger i prognosen kan inte uteslutas. Vad gäller den exportriktade delen av industrin finns det dock en hög känslighet för en sämre internationell utveckling, vilket kan resultera i ett investeringsomslag inom sektorn.

Den kommunala konsumtionen ökade enligt nationalräkenskaperna under första halvåret i år. Enligt arbetskraftsundersökningarna har antalet sysselsatta hittills i år ökat med ca 25 000, rensat för säsongvariationer. Konsumtionstillväxten förväntas bli ca 1,7 % i år. Detta kan jämföras med utvecklingen mellan 1992 och 1997 då konsumtionen minskade sammantaget med 4,5 %.

Kommuner och landsting förutsätts uppfylla kravet om ekonomisk balans, dvs. att intäkterna måste överstiga kostnaderna, fr.o.m. år 2000. De föreslagna höjningarna av de allmänna statsbidragen ger utrymme för en uppgång i den kommunala konsumtionen. Den sammantagna nivåhöjningen uppgår till 22 miljarder kronor år 2001. Med hänsyn taget till balanskravet och ökade statsbidrag förutsätts konsumtionen öka med i genomsnitt 0,8 % per år och sysselsättningen stiga med ca 30 000 personer åren 1999 t.o.m. 2001.

Den statliga konsumtionen har minskat tre år i rad och förra året var nedgången 5 %. Första halvåret i år skedde en betydande återhämtning då konsumtionen steg med 4,6 % jämfört med motsvarande period 1997. I år förutses den statliga konsumtionen stiga med 2,5 %. För de kommande åren beräknas en ökning på 0,5 % per år.

Tabell 1.4 Bidrag till BNP-tillväxt

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Privat konsumtion	0,7	1,0	1,4	1,5	1,3	1,0
Offentlig konsumtion	0,0	-0,5	0,5	0,2	0,1	0,2
Bruttoinvesteringar	0,6	-0,8	1,5	1,3	1,2	1,0
Lagerinvesteringar	-1,1	0,7	0,1	0,0	0,0	0,0
Netto utrikeshandel	1,2	1,3	-0,5	0,0	0,6	0,3
BNP	1,3	1,8	3,0	3,0	3,2	2,6

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Tillväxtens sammansättning

Det förhållandet att den inhemska efterfrågan tar över som tillväxtmotor innebär att tillväxtförloppet blir mer uthålligt och balanserat. Under 1996 och 1997 stod nettoexporten för en stor del av tillväxten (se tabell 1.4). Det långsiktigt normala är att exportökningen i stort balanserar importökningen och att tillväxtbidraget från utrikeshandeln ligger nära noll. Minskningen av exporten till Asien tillsammans med den inhemska efterfrågetillväxten gör att utrikeshandeln i år ger ett negativt bidrag till tillväxten. Under de följande tre åren väntas utrikeshandeln i genomsnitt ge ett svagt positivt bidrag.

Bytesbalansens överskott kommer trots förskjutningen mot inhemska efterfrågan att ligga på drygt 2 % av BNP under samtliga år fram t.o.m. år 2001. Detta bidrar till en önskvärd amortering av den svenska utlandsskulden. I den offentliga sektorn uppnås ungefär lika stora finansiella överskott, vilket minskar sårbarheten för framtida konjunkturedgångar. Företagens finansiella sparande är nära noll, vilket innebär att sektorn egenfinansierar de investeringar som ligger i prognosen. Hushållens finansiella sparande är svagt positivt trots ökande bostadsinvesteringar. Tillväxtens sammansättning och utvecklingen av sparandet i de olika sektorerna beskriver sammanlagt ett välbalanserat förlopp.

Tabell 1.5 Finansiellt sparande

Procent av BNP

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Bruttosparande	17,3	16,9	17,3	17,8	18,4	19,1
Realt sparande	14,6	14,1	15,0	15,7	16,2	16,7
Fasta investeringar	14,8	13,7	14,5	15,2	15,8	16,2
Lagerinvesteringar	-0,2	0,4	0,5	0,5	0,4	0,4
Finansiellt sparande	2,7	2,8	2,3	2,1	2,2	2,4
Offentlig sektor	-2,1	-1,1	2,1	1,1	2,3	3,3
Hushåll	3,4	1,4	1,3	1,4	0,7	0,5
Företag	1,4	2,6	-1,1	-0,4	-0,8	-1,4

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Arbetsmarknaden

Utvecklingen på arbetsmarknaden har hittills i år varit mycket positiv. Sysselsättningen ökar nu kraftigt inom såväl näringslivet som i kommunsektorn. Ledande indikatorer, som antalet nyanmälda lediga platser, tyder på att sysselsättningen fortsätter att öka i snabb takt under resten av 1998 och under 1999. Givet att den internationella konjunkturen inte viker och att löneökningarna kan begränsas till ca 3 % per år, beräknas den totala sysselsättningsökningen mellan 1997 och 2001 uppgå till ca 226 000 personer (se diagram 1.2).

Diagram 1.2 Sysselsättning

Tusental personer

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Medelarbetstiden bedöms falla under de närmaste åren. Sjukfrånvaron har ökat något och en sänkning av arbetstiden ingår i ett flertal av löneavtalen. Produktivitetsökningen väntas bli lägre än under de senaste åren. Att tillväxten i högre grad drivs av inhemska efterfrågan och inte av exporttillväxt, samt att låga löneökningar minskar rationaliseringstrycket bidrar till en något lägre produktivitetstillväxt.

Till följd av det förbättrade arbetsmarknadsläget ökar arbetskraftsutbudet. Ökningen av arbetskraften motverkas dock i någon mån av den fortsatta ökningen av antalet utbildningsplatser inom Kunskapslyftet och tillkommande högskoleplatser. Den starka sysselsättningstillväxten och ett begränsat inträde i arbetskraften gör att den öppna arbetslösheten fortsätter att sjunka. Givet de förutsättningar denna kalkyl bygger på – god internationell konjunkturutveckling, låga löneökningar samt att utbildningssatsningen ger avsedd effekt – kan den öppna arbetslösheten sjunka till 4% i slutet av år 2000.

Den offentliga sektorns finanser

Från 1994 till 1998 har den offentliga sektorns finansiella sparande vänts från ett underskott på 10,3 % av BNP till ett överskott på 1,3 % av BNP exklusive effekten av att AP-fondens fastigheter överförs till bolagsform. Förbättringen mellan 1994 och 1998 beror till övervägande delen på det omfattande konsolideringsprogrammet. Överskottet, som andel av BNP, stiger sedan till 1,1 % år 1999, 2,3 % år 2000 och 3,3 % år 2001.

De finansiella överskotten medför att den offentliga sektorns skulder kan amorteras. Den konsoliderade bruttoskulden går ned från 76,6 % av BNP 1997 till 55,8 % av BNP år 2001 medan statsskulden sjunker från 82,4 % av BNP 1997 till 54,1 % av BNP år 2001. Nedgången av statsskulden kan dock till viss del tillskrivas effekter av den nyligen beslutade ålderspensionsreformen. I kalkylerna har antagits att det sker en överföring av medel från AP-fonden år 2001 på 235 miljarder kronor, som till huvuddelen används för att amortera statsskulden.

Det finansiella sparandet för 1998 och 1999 har reviderats upp med 9 respektive 5 miljarder kronor jämfört med vårpropositionen. Det beror på högre skatteinkomster och lägre ränteutgifter. I vårpropositionen gjordes ett beräkningstekniskt antagande med innebörden att de finansiella överskotten utöver budgetmålen år 2000 och år 2001 skulle tillföras hushållssektorn. De här presenterade kalkylerna utgår istället från att hela det beräknade överskottet används till amortering av den offentliga nettoskulden. Beaktas denna nya förutsättning och de åtgärder som föreslagits sedan vårpropositionen har det underliggande sparandet i den offentliga sektorn reviderats upp även för åren 2000 och 2001.

De beräkningar av finanspolitikens inriktning, som redovisas i kapitel 11 indikerar att finanspo-

litiken är svagt expansiv i år och 1999, samt svagt kontraktivt år 2000 och 2001. Den fortsatta förstärkningen av de offentliga finanserna beror istället huvudsakligen på en positiv konjunktur och lägre ränteutgifter.

1.3 Sidoalternativet

I syfte att belysa osäkerheten i den internationella bilden, och de därmed sammanhängande riskerna vad avser utvecklingen i svensk ekonomi, presenteras i kapitel 12 ett s.k. sidoalternativ. Sidoalternativet bedöms vara mindre sannolikt än kalkylen ovan, i det följande kallat basalternativet.

I basalternativet förutses en försiktig exportledd återhämtning i Japan under 1999. I sidoalternativet är utgångspunkten att den japanska lågkonjunkturen blir mer utdragen och att en återhämtning sker först år 2000 samtidigt som den allmänna osäkerheten ökar genom fortsatt turbulens på de finansiella marknaderna. Detta leder till negativa återverkningar för övriga världen främst under nästa år. De länder som påverkas mest av sämre exportförutsättningar och en allmänt ökad osäkerhet är de tidigare krisdrabbade asiatiska länderna samt övriga tillväxtekonomier, i t.ex. Latinamerika. Den fördjupade krisen pressar världsmarknadspriserna, vilket försämrar vinstutsikterna för företag med stor internationell handel. Krisen sprids till Nordamerika och Europa dels genom direkta handels effekter, dels genom en svagare börsutveckling och den allmänt ökade osäkerheten. Detta medför en sämre utveckling av framför allt investeringar och privat konsumtion. I sidoalternativet förutsätts att penningpolitiken blir betydligt lättare än i basalternativet, men detta är inte tillräckligt för att på kort sikt uppväga efterfrågebortfallet. Den svagare konjunkturutvecklingen i omvärlden leder till en lägre världsmarknadstillväxt för svensk export än i basalternativet.

Den svenska ekonomin reagerar på ett likartat sätt som Europa och Nordamerika. I synnerhet bedöms investeringarna i den svenska exportindustrin vara känsliga för en försämrad internationell konjunkturutveckling. Lägre tillväxt i omvärlden och den ökade osäkerheten sprider sig vidare till hushållen och dämpar konsumtionen och bostadsinvesteringarna. BNP-tillväxten beräknas i sidoalternativet uppgå till 2,8 % år 1998 och 1,8 % år 1999. Den lägre tillväxten, i

jämförelse med basalternativet, innebär att sysselsättningen utvecklas sämre i sidoalternativet särskilt under 1999 och att den öppna arbetslösheten hamnar på en högre nivå.

År 2000 och år 2001 blir tillväxten 3,1 % respektive 3,2 %, vilket sammantaget sett är något högre än i basalternativet. Detta beror på att den globala konjunkturen har återhämtat sig och att industriinvesteringarna ökar snabbt. Därtill antas penningpolitiken i sidoalternativet vara lättare under 1999 än i basalternativet, vilket med eftersläpning slår igenom på tillväxten. Den öppna arbetslösheten överstiger dock 4 % i slutet av år 2000.

De offentliga finanserna utvecklas sämre i sidoalternativet än i basalternativet. Lägre skatteinkomster och högre offentliga utgifter, exempelvis i form av arbetslöshetsersättningar och socialbidrag, leder till ett sämre finansiellt sparande i den offentliga sektorn. Målet om ett offentligt sparande om 0,5 % av BNP år 1999 uppnås med knapp marginal. Däremot understiger det offentliga sparandet år 2000 den målsatta nivån på 2 % av BNP.

2 Internationell utveckling

Den internationella konjunkturutvecklingen har dämpats under det senaste året främst till följd av en fördjupad recession i Japan och i vissa asiatiska länder. Samtidigt har det globala pristrycket minskat, vilket har bidragit till lägre räntor och en stimulans av inhemsk efterfrågan i Europa och Nordamerika.

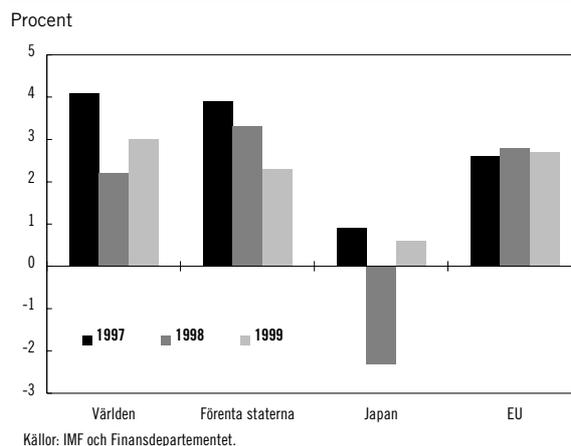
Den globala ekonomiska tillväxten förutses falla från 4,1 % 1997 till 2,2 % i år, medan den i OECD-området förväntas avta med drygt en halv procentenhet till 2,1 %. I slutet av året och under 1999 förutses en försiktig återhämtning i de asiatiska länderna och i världsekonomin som helhet. Viktiga förutsättningar är dock att förtroendet för den japanska ekonomin, inklusive den ekonomiska politiken, stärks och att de asiatiska länderna fortsätter att genomföra IMF-programmen, inklusive en reformering av finanssektorn.

Den ekonomiska utvecklingen i Förenta staterna väntas bli fortsatt gynnsam, även om en viss avmattning förutses mot bakgrund av ett ökande handelsbalansunderskott och en dämpning av den inhemska efterfrågan. Konjunkturen i EU förutses bli fortsatt god och får draghjälp av en mindre stram finanspolitik samt gynnsamma monetära förhållanden, dvs. den sammantagna effekten på efterfrågan av ränte- och växelkursutvecklingen.

För flertalet tillväxtekonomier har Asienkrisen bidragit till ökad osäkerhet på de finansiella marknaderna. I Ryssland har den finansiella oron ökat till följd av den fördjupade recessionen i Asien och sjunkande oljepriser, vilket har accentuerat inhemska ekonomiska och politiska problem. Utvecklingen i Ryssland kan få vissa negativa effekter för Central- och Östeuropa, men dessa bedöms delvis motverkas av den fortsatt starka konjunkturen i EU. I Latinamerika har den ekonomiska politiken stramats åt i syfte att undvika ökad turbulens på de finansiella marknaderna vilket kan bidra till en lägre inhemsk efterfrågan.

Världsmarknadstillväxten för svensk export väntas avta från 10 % 1997 till ungefär 6 % i år och nästa år. Återhämtningen i den asiatiska regionen bidrar till att den stiger till 7½ % år 2000. En minskad efterfrågan bland Sveriges viktigaste handelspartners därefter medför en något lägre världsmarknadstillväxt år 2001.

Diagram 2.1 BNP-tillväxt i världen, Förenta staterna, Japan och EU

Osäkerheten i bedömningen av den internationella utvecklingen har ökat markant och det finns i första hand risk för att utvecklingen blir sämre än prognostiserat.

2.1 Utvecklingen i Japan och övriga Asien

2.1.1 Japan

Den långvariga ekonomiska krisen i Japan har förvärrats och landet befinner sig i en recession. BNP minskade under det sista kvartalet i fjol och under de två första kvartalen i år. Denna utveckling är allvarlig med hänsyn till Japans betydelse för världsekonomin.

Den ekonomiska krisen hör samman med djupgående strukturella problem i den finansiella sektorn främst orsakade av betydande regleringar och liten insyn. Uteblivna åtgärder för att lösa problemen har bidragit till en ökad osäkerhet både för den japanska och den globala ekonomiska utvecklingen. Problemen i den finansiella sektorn har dessutom medfört en kreditåtstramning i Japan som främst drabbar små- och medelstora företag.

Krisen i det finansiella systemet har tillsammans med en ökad arbetslöshet och Asienkrisen fortsatt att undergräva företagens och hushållens förtroende. Detta har bidragit till att minska den inhemska efterfrågan. Samtidigt har den svaga konjunkturutvecklingen i Asien lett till en sämre japansk exportutveckling.

I syfte att mildra den ekonomiska krisen har regeringen aviserat omfattande finanspolitiska stimulansåtgärder för budgetåren 1998 och 1999

och har även anslagit medel för att sanera finanssektorn. Penningpolitiken förutses bli fortsatt expansiv och styrräntan har antagits vara oförändrad under 1998 och 1999. Dagslåneräntan sänktes nyligen till 0,25%, medan diskontot förblev oförändrat på 0,5%. Åtgärden vidtogs mot bakgrund av deflationsförväntningar i ekonomin. Utrymmet för penningpolitiska åtgärder är dock begränsat.

En stabilisering av BNP förutses under det kommande halvåret givet att de finanspolitiska stimulansåtgärderna genomförs fullt ut och bidrar till kraftigt ökade offentliga investeringar.

Den inhemska efterfrågan förutses dock bli fortsatt svag både i år och nästa år. Den privata konsumtionen hämmas av hushållens pessimism inför framtiden och den stigande arbetslösheten. Skattelättnader väntas därmed i stor utsträckning användas till ökat sparande. En svag utveckling av privata investeringar förutses mot bakgrund av lågt förtroende bland företag, fortsatt kreditåstramning samt problem med överkapacitet. I takt med att effekterna av Asienkrisen planar ut förutses dock en något bättre exportutveckling under nästa år.

Trots de massiva stimulansåtgärderna under andra halvan av 1998, väntas BNP minska med 2,3 % 1998. Nästa år förutses en BNP-tillväxt på 0,6 % främst till följd av de omfattande offentliga investeringarna och den något bättre exportutvecklingen. Därefter förutses BNP öka med 1,5 % år 2000 och 2,0 % år 2001.

Denna bedömning är förknippad med betydande osäkerhet. Om de planerade offentliga investeringarna inte genomförs fullt ut och förtroendet hos företag och hushåll inte stärks, kommer återhämtningen i den privata sektorn att fördröjas. Lösningen av problemen i den finansiella sektorn kan dröja, vilket på många sätt skulle verka dämpande på BNP-tillväxten. Vidare kan Asienkrisens negativa inverkan på japansk export komma att bli större än prognostiserat.

2.1.2 Övriga Asien

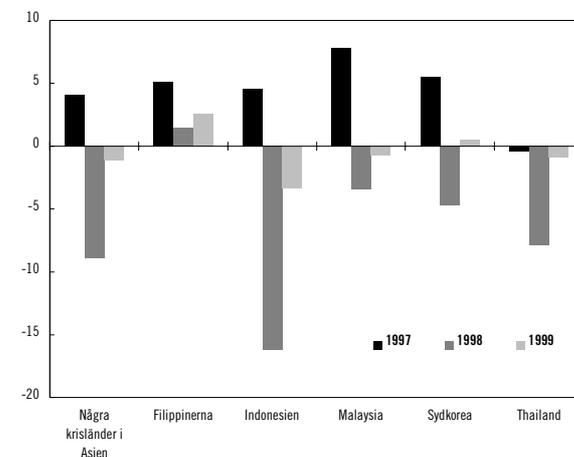
Förra sommarens finansiella kris i Asien har utvecklats till en djup recession. Den svaga efterfrågan i de direkt krisdrabbade länderna, dvs. Thailand, Indonesien, Malaysia, Filippinerna och Sydkorea, har bl.a. genom minskad handel och förtroendeeffekter drabbat övriga länder i regionen. En stram ekonomisk politik har medfört en stabilisering av priser, räntor och valutor, men

den inhemska efterfrågan har fallit kraftigt. Oron på de finansiella marknaderna har tillsammans med höga räntor och en minskad utlåning fått stora effekter på den reala ekonomin. Nedgången i produktionen har lett till en kraftigt minskad import i stora delar av regionen. Till följd av bl.a. kreditåstramningen och höga priser på importerade insatsvaror har även exporten utvecklats relativt svagt.

För de flesta länder i regionen väntas BNP sjunka i år. Dock förutses en försiktig, exportdriven återhämtning inledas i slutet av året för att fortsätta under 1999. Ökade valutareserver väntas resultera i att förtroendet för de drabbade ländernas ekonomier återvänder, vilket i sin tur kan bidra till ett ökat inflöde av kapital och lägre räntor. En något mindre stram ekonomisk politik torde också stimulera inhemska efterfrågan. Utan en förbättrad ekonomisk situation i Japan, med ökad efterfrågan och en starkare yenkurs, försvåras emellertid återhämtningen i regionen avsevärt. Ytterligare en förutsättning för en exportledd återhämtning är att situationen i den finansiella sektorn i regionen förbättras.

Diagram 2.2 BNP-tillväxt i några krisdrabbade asiatiska länder

Procent

Anm.: Gruppen krisdrabbade asiatiska länder utgör här Filippinerna, Indonesien, Malaysia, Sydkorea och Thailand.
Källor: IMF och Finansdepartementet.

BNP-tillväxten i Thailand, Indonesien, Malaysia, Filippinerna och Sydkorea sammantaget väntas minska från 4,1 % 1997 till -8,9 % 1998 och -1,1 % 1999. För år 2000 och 2001 förutses en betydande återhämtning. I Kina bedöms tillväxten dämpas i år för att sedan öka nästa år. I likhet med utsikterna för Japan är bedömningen av utvecklingen i övriga Asien förknippad med betydande osäkerhet. Utsikterna skulle

exempelvis försämras om Kina, i syfte att stärka konkurrenskraften, devalverar sin valuta.

2.2 Utvecklingen i Förenta staterna

Den ekonomiska situationen i Förenta staterna har under inledningen av 1998 kännetecknats av en fortsatt stark ökning av den inhemska efterfrågan, låg arbetslöshet och inflation, fallande obligationsräntor samt sunda offentliga finanser. BNP-tillväxten var stark under det första kvartalet, men dämpades under det andra till följd av negativa bidrag från lager och nettoexport. Den privata konsumtionen har stimulerats av en god utveckling av real disponibelinkomst, en stabil och hög sysselsättningstillväxt samt en uppgång av aktiepriserna. Investeringarna har fortsatt att växa snabbt bl.a. i ljuset av goda vinstmarginaler i företagen. Dollarns appreciering i effektiva termer samt den lägre efterfrågan i de asiatiska länderna har bidragit till att bytesbalansunderskottet vuxit kraftigt.

Inflationen är fortsatt låg och uppgick på årsbasis i augusti till 1,6 %. Flera faktorer har bidragit till att prisökningstakten inte tilltagit trots att arbetslösheten sjunkit under den nivå som anses förenlig med låg inflation: Dollarförstärkningen, en måttlig utveckling av de sammanlagda arbetskraftskostnaderna samt den dämpande effekten av Asienkrisen t.ex. på energi- och råvarupriser. En vändning av denna utveckling skulle kunna leda till ett stigande inflationstryck.

Under den andra halvan av 1998 väntas nettoexporten ge ett ökat negativt bidrag till BNP-tillväxten, samtidigt som den inhemska efterfrågan fortsätter att växa förhållandevis starkt. Under 1999 väntas dock investeringarna växa långsammare mot bakgrund av stigande arbetskraftskostnader, sjunkande vinstmarginaler och att nedgången i orderingången för exportsektorn sprider sig till hemmaplan. Även tillväxten av den privata konsumtionen förutses avta. Den mycket låga sparkvoten och den höga graden av aktieinnehav hos amerikanska hushåll har sannolikt ökat konsumtionens känslighet för ändringar i förtroendet, inte minst i samband med en eventuell fördjupning av den globala krisen och en svagare utveckling av inhemska aktiepriser. Arbetslösheten, som fortsatt att sjunka något i år och låg på 4,6 % i september, väntas uppgå till knappt 5 % 1998 och 1999. BNP-tillväxten förutses till 3,3 % 1998 för att sedan

avta till 2,3 % 1999. På medellång sikt, dvs år 2000-2001, antas BNP-tillväxten motsvara den uppskattade potentiella tillväxten kring 2,3 %.

Med hänsyn till den osäkerhet som råder om den amerikanska konjunkturen är det svårt att bedöma det penningpolitiska läget. Den starka dollarn samt Asienkrisen och oron i Latinamerika kan leda till en mycket svag exportutveckling med negativa effekter på vinster, aktiepriser och hushållens förtroende. Å andra sidan har en bred nedgång av den inhemska efterfrågan ännu inte kunnat skönjas i statistiken och det är osäkert hur omfattande en eventuell avmattning blir. På grund av den externa utvecklingens risker för den inhemska efterfrågan samt fortsatt dämpad prisutveckling, sänkte Federal Reserve nyligen styrräntan med 0,25 procentenheter till 5,25 %. Med hänsyn till att nämnda risker för en svagare konjunkturutveckling balanseras av risker för att arbetsmarknaden stramas åt ytterligare och att dollarn deprecierar, antas styrräntan ligga kvar på 5,25 % under 1998 och 1999. Utvecklingen i omvärlden kan dock komma att medföra en mer expansiv penningpolitik i Förenta staterna än prognostiserat.

2.3 Utvecklingen i EU och euroområdet

Konjunkturen i EU som helhet har i år fortsatt att stärkas till följd av en ökad inhemska efterfrågan stimulerad av gynnsamma monetära förhållanden och en mindre stram finanspolitik. Den minskade efterfrågan i Asien som helhet har dock inneburit att bidraget från nettoexporten till BNP-tillväxten har minskat. Utvecklingen i Asien har även haft en dämpande effekt på den europeiska prisutvecklingen, vilket medfört lägre räntor. Inflationen i EU är fortsatt låg och uppgick på årsbasis till 1,3 % i augusti. Sedan augusti förra året har de långa räntorna fallit från knappt 6 % till omkring 4 %.

EU-länderna befinner sig i olika stadier av konjunkturutvecklingen. En grupp länder, bl.a. Tyskland, Frankrike och Italien, är i ett relativt tidigt skede av en uppgångsfas medan Spanien, Portugal, Nederländerna, Finland och Irland befinner sig längre fram i konjunkturcykeln. I Storbritannien och Danmark kan en avmattning i konjunkturen skönjas.

Vid årsskiftet införs euron och elva länders penningpolitik kommer att styras av den europeiska centralbanken. Under de senaste åren har

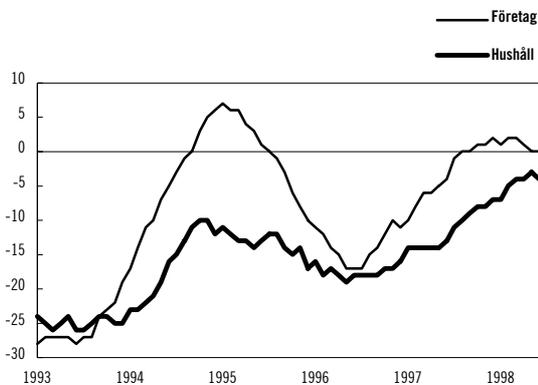
skillnaderna i inflationstakt och räntor mellan länderna minskat betydligt och de offentliga finanserna har förbättrats avsevärt. Mot bakgrund av bl.a. denna utveckling bedöms förutsättningarna vara goda för en smidig övergång till EMU, även om processen inte förutses bli opåverkad av den senaste tidens turbulens på de finansiella marknaderna. Bedömningen är att den europeiska styrräntan kommer att ligga på 3,40 % för att sedan stiga något under 1999 i takt med en fortsatt stark konjunkturutveckling. Detta skulle innebära en sänkt styrränta för ett antal länder som ligger långt fram i konjunkturcykeln.

Utsikterna för en fortsatt återhämtning i EU som helhet är goda. Den inhemska efterfrågan väntas stärkas mot bakgrund av fortsatt gynnsamma monetära förhållanden, ett något förbättrat arbetsmarknadsläge och en mindre stram finanspolitik. I vissa länder, t.ex. Frankrike, Spanien och Österrike bedöms finanspolitiken bli milt expansiv 1999.

Tillväxten av den privata konsumtionen väntas öka i ljuset av en god reallöneutveckling, en viss minskning av arbetslösheten samt en ökad framtidstro bland hushållen.

Diagram 2.3 Företagens och hushållens framtidstro i EU

Nettobalans

Källa: EU-kommissionen.

Även om företagens optimism kan komma att minska något till följd av ökad osäkerhet i världsekonomin är nivån fortsatt hög sett över en längre period. Ökningstakten av de totala arbetskraftskostnaderna förutses vara måttlig, vilket bidrar till goda vinstmarginaler. Företagens investeringar bedöms därmed fortsätta att utvecklas förhållandevis starkt.

Den dämpade tillväxten i världsekonomin väntas leda till en lägre världsmarknadstillväxt för EU:s export. Bidraget från nettoexporten bedöms bli svagt negativt i år och nästa år, vilket

även är i linje med antagandet om en appreciering av euron i effektiva termer under perioden.

Tabell 2.1 BNP-tillväxt, inflation och arbetslöshet

Årlig procentuell förändring

	1997	1998	1999	2000	2001
BNP					
OECD ¹	2,8	2,1	2,2	2,4	2,3
Förenta staterna	3,9	3,3	2,3	2,5	2,2
Japan	0,9	-2,3	0,6	1,5	2,3
EU	2,6	2,8	2,7	2,7	2,4
Tyskland	2,2	2,6	2,7	3,0	2,3
Frankrike	2,4	2,9	2,8	2,5	2,5
Italien	1,5	2,1	2,7	3,0	2,3
Storbritannien	3,3	2,0	1,6	2,0	2,3
Norden	3,4	3,4	2,8	2,7	2,2
Danmark	3,4	2,6	2,3	2,2	2,2
Finland	5,9	5,1	3,4	3,1	2,7
Norge	3,5	3,4	2,5	1,7	2,0
Konsumentpriser					
OECD	2,0	1,5	1,8	2,0	2,0
EU	2,0	1,8	1,9	2,0	2,0
Norden	1,6	1,7	2,2	2,0	2,0
Arbetslöshet i procent av arbetskraften					
OECD	6,7	6,5	6,5	6,4	6,3
EU	11,3	10,9	10,6	10,3	10,1
Norden	8,3	7,1	6,4	5,9	5,7
Världsmarknadstillväxt för svensk export					
	10,0	5,9	6,2	7,5	6,5

¹ Med OECD-området avses här 16 länder: Förenta staterna, Japan, Tyskland, Frankrike, Italien, Storbritannien, Kanada, Belgien, Danmark, Finland, Nederländerna, Norge, Spanien, Schweiz, Sverige och Österrike.

Källor: OECD, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

Sammantaget förutses en BNP-tillväxt i EU på 2,8 % i år och 2,7 % 1999. För euroområdet förväntas en BNP-tillväxt på 2,9 % för båda åren. Den sämre utvecklingen för EU sammantaget förklaras främst av en avmattning i Storbritannien, där en stram ekonomisk politik förväntas dämpa den inhemska efterfrågan samtidigt som exporten bedöms utvecklas svagt. På medellång sikt bedöms BNP-tillväxten bli kring 2½ %, dvs. något över den uppskattade potentiella tillväxten. Den förhållandevis goda ekonomiska tillväxten bidrar till att arbetslösheten i EU fortsätter att sjunka i långsam takt. Den höga utgångsnivån innebär dock att arbetslösheten fortsätter att vara ett stort problem under de närmaste åren. Inflationen förutses bli omkring 2 %.

2.4 Utvecklingen i Norden och Östersjöområdet inklusive Ryssland

Den gynnsamma ekonomiska utvecklingen i *Norden* förväntas fortsätta även om en viss avmattning i konjunkturen förutses under 1999 till följd av en stramare ekonomisk politik.

I *Danmark* har en stark inhemsk efterfrågan, stimulerad av en ökad sysselsättning och stigande reallöner, bidragit till en hög ekonomisk tillväxt under de senaste åren. Det finns dock tecken på en viss avmattning av den privata konsumtionen i år och den inhemska efterfrågan bedöms sjunka till följd av en stramare finanspolitik. BNP-tillväxten bedöms avta till 2,6 % i år och 2,3 % 1999.

Den snabba ekonomiska utvecklingen i *Finland* fortsätter. Exportutvecklingen är mycket god, framför allt inom telekommunikationsindustrin. Sysselsättningen ökar och detta stimulerar tillsammans med låga räntor till en hög inhemsk efterfrågan. Den ekonomiska krisen i Ryssland bedöms få vissa negativa effekter på exportutvecklingen. BNP-tillväxten förväntas sjunka något till 5,1 % i år och 3,4 % under nästa år.

Konjunkturutvecklingen var fortsatt stark under det första halvåret i *Norge*. Den privata konsumtionen har stimulerats av en god sysselsättningsutveckling och ökade reallöner. Till följd av en valutaoro, som utlösts av bl.a. fallande oljepriser och problem med lönebildningen, har penningpolitiken stramats åt betydligt. Detta kommer att verka dämpande på den privata konsumtionen och på investeringarna. BNP-tillväxten förväntas bli 3,4 % i år för att sedan sjunka till 2,5 % 1999.

Den försiktiga återhämtning av BNP-tillväxten som skedde i *Ryssland* i fjol fortsatte i inledningen av innevarande år. Inflationen sjönk betydligt under det första halvåret samtidigt som växelkursen hade en förhållandevis stabil utveckling. Den finansiella kris som visade sig med en kraftig försvagning av valutan i augusti är ett bakslag för den ekonomiska politiken inriktad mot stabilitet. Orsakerna bakom krisen är främst den svaga finanspolitiken och i synnerhet oförmågan att stärka budgetens intäktsida samt sjunkande oljepriser på världsmarknaden, vilket har medfört ett snabbt fallande bytesbalanssaldo. Ett minskat globalt förtroende för tillväxtekonomierna, som en följd av den fördjupade recessionen i Asien, har påverkat Ryssland negativt. Den ryska centralbanken har tvingats att överge rubelns

fasta växelkursband vilket har lett till en kraftig depreciering av valutan och snabbt stigande inflation. Vidare har krisen allvarligt underminerat hela den finansiella sektorn då stora delar av bank- och betalningssystemen har slutat att fungera. Det råder en betydande osäkerhet om den fortsatta reformstrategin och inte minst hur problemen med finansieringen av budgetunderskottet och refinansiering av statsskulden skall lösas. Finansiell instabilitet och minskat förtroende för den ekonomiska politiken verkar dämpande på BNP som förutses sjunka med omkring 4 % i år. Någon betydande återhämtning förväntas inte under 1999.

Den snabba ekonomiska utvecklingen i *Baltikum* och *Polen* under 1997 fortsatte i början av innevarande år till följd av en stark inhemsk efterfrågan, i synnerhet vad gäller investeringar. Den stabilitetsorienterade ekonomiska politiken har bidragit till en fortsatt minskad inflation. Utsikterna för den ekonomiska utvecklingen i år och nästa år är förhållandevis goda. Krisen i Ryssland väntas dock få vissa negativa effekter, i synnerhet för Lettland och Litauen vars handel med Ryssland är betydande. Detta kan öka problemen med bytesbalansunderskotten i dessa länder. Den inhemska efterfrågan väntas dämpas något och det förutses en BNP-tillväxt i samtliga baltiska länder på drygt 4 % i år och i Polen på knappt 6 %.

2.5 Risker kring internationell utveckling

Osäkerheten i bedömningen av den internationella ekonomin har ökat markant till följd av Asienkrisen, och i viss utsträckning av utvecklingen i Ryssland och tillväxtekonomierna i Latinamerika. Det finns i första hand risk för att utvecklingen blir sämre än den som beskrivits ovan. Även om enskilda risker troligen inte är tillräckligt allvarliga för att medföra en skarp nedgång i den globala konjunkturen, kan deras inbördes förhållanden skapa kedjereaktioner som påtagligt fördjupar och sprider krisen.

I första hand finns risk för en mer utdragen japansk lågkonjunktur och för att bräckligheten i det finansiella systemet ytterligare eroderar förtroendet för den ekonomiska politiken, trots de åtgärder som aviserats inom den finansiella sektorn och finanspolitiken.

En fördröjd återhämtning i den japanska ekonomin skulle kunna skapa ökad instabilitet på de

asiatiska finansmarknaderna, vilket i sin tur riskerar att försvåra genomförandet av ekonomiska och politiska reformer i Asien. Återhämtningen i Asien skulle även försvåras av en fortsatt svag japansk importefterfrågan. En djupare och bredare recession i Asien skulle kunna framtvunga en devalvering av den kinesiska valutan. En sådan utveckling skulle sätta ytterligare press på Hongkongdollarn och andra valutor i tillväxtekonomierna.

Fortsatta och ökade svårigheter för den ryska ekonomin kan dels förvärra oron på de globala finansmarknaderna, dels bidra till att försämra situationen i andra tillväxtekonomier. Det finns även en risk att tillväxtekonomier som har stora externa och inhemska obalanser påverkas påtagligt av Asienkrisen. Dessa länder drabbas av minskade kapitalinflöden och högre räntor genom att de finansiella marknaderna söker sig till säkra placeringar.

Oron på de finansiella marknaderna bidrar till ökad osäkerhet. En fortsatt börsnedgång skulle medföra ett sjunkande förtroende bland hushåll och företag med effekter på inhemsk efterfrågan i Nordamerika och i viss mån även i Europa.

Förenta staterna förutses absorbera huvuddelen av de förväntade bytesbalansöverskotten i de asiatiska länderna. Det är därför av betydelse att konjunkturen i Förenta staterna inte avmattas i en sådan utsträckning att återhämtningen i den asiatiska regionen försvåras. Ett ökat underskott i den amerikanska bytesbalansen och ett större överskott i den japanska skapar dock osäkerhet om växelkursutvecklingen samt hur dessa obalanser skall justeras på sikt.

Slutligen finns risk att länder vars handelsbalanser har påverkats av Asienkrisen tar till protektionistiska åtgärder, konkurrensdevalveringar eller skjuter upp nödvändiga strukturella reformer.

I sidoalternativet i kapitel 12 analyseras effekterna av en svagare internationell utveckling till följd av att vissa av dessa risker realiserar, dvs. en fördröjd återhämtning i Asien, en spridning av krisen till Latinamerika samt fortsatt oro på de finansiella marknaderna.

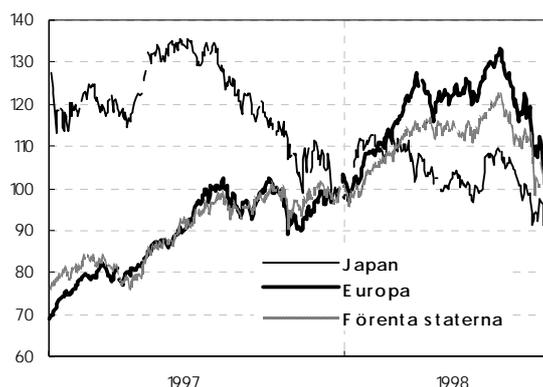
3 De finansiella marknaderna

3.1 Utvecklingen i omvärlden

De finansiella marknaderna har under året allt mer kommit att påverkas av den svaga ekonomiska utvecklingen i Asien och Ryssland. I Japan har de successivt nedreviderade tillväx- förväntningarna och den politiska oförmågan att hantera de sedan många år kända problemen inom banksektorn skapat osäkerhet och bidragit till en försvagning av yenen under det första halvåret. Under inledningen av hösten har dock yenen stärkts och kursen mot dollarn var i mitten av september ungefär densamma som vid årsskiftet. Tokyobörsen har utvecklats svagt. I Ryssland har rubelns kraftiga depreciering i augusti, omstruktureringen av statspappers- stocken samt Moskvabörsens fall på ca 90 % under 1998 fram till och med september inneburit stora förluster för utländska placerare.

Diagram 3.1 Internationell börsutveckling

Index 1997-12-31 = 100

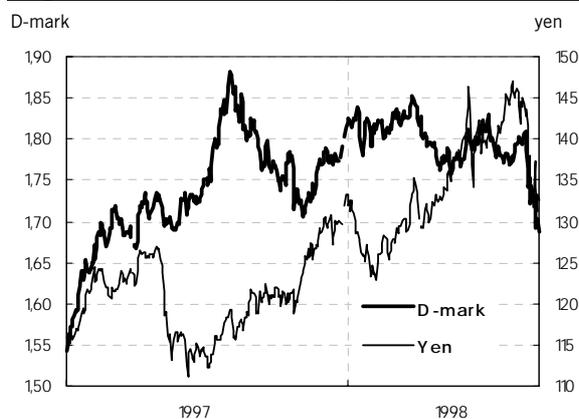

Källa: E coWin.

Den s.k. Asienkrisen förefaller ha påverkat de finansiella marknaderna i två steg. I ett första steg gav utvecklingen i Asien under våren upphov till lägre inflationsförväntningar i Europa och Förenta staterna, vilket i sin tur bidrog till lägre obligationsräntor framförallt i Europa. Under denna period stärktes dollarn inte bara mot yenen utan också i viss mån mot de europeiska valutorna. De lägre obligationsräntorna bidrog till en fortsatt börsuppgång under våren såväl i Europa som i Förenta staterna. För Europas del medverkade sannolikt förväntningar om en fortsatt konjunkturuppgång medan uppgången i Förenta staterna stöttades av ett kapitalinflöde i samband med krisen i Asien. Börsuppgången i New York under det första halvåret skedde trots att det sedan en längre tid funnits en stor osäker-

het om börsens värdering. Osäkerheten grundades på huruvida rimliga bedömningar av den framtida ränteutvecklingen och tillväxttakten i företagets vinstutveckling kunde motivera de höga nivåer som aktiepriserna nått i slutet av 1997.

Diagram 3.2 Dollar i D-mark och yen

Källa: E coWin.

Ett andra steg av reaktionen på utvecklingen i Asien och inte minst Ryssland som inleddes under sommaren har präglats av portföljflyttningar, från tillgångar som uppfattas som mer osäkra, till tillgångar som anses mindre riskfyllda. Detta har inneburit fallande börskurser och större skillnad i ränta både mellan olika länders statsobligationer och mellan t.ex. statsobligationer och bostadsobligationer. Den ökade efterfrågan på säkra tillgångar har framförallt gynnat statsobligationer från Förenta staterna och Tyskland och därigenom bidragit till obligationsräntenedgången i dessa länder.

Sammantaget har därmed de senaste årens obligationsräntenedgång fortsatt i Europa och Förenta staterna. Dollarn är fortsatt stark, även om dollarkursen försvagats något under inledningen av hösten till följd av ökade förväntningar om lägre styrränta i Förenta staterna. Därtill har de senaste årens börsuppgång i Förenta staterna nu brutits.

Den första maj beslutade EU:s stats och regeringschefer att 11 av EU-medlemsstaterna skall delta i valutaunionen från och med den första januari 1999. I samband med detta beslutade EU:s finansministrar att förannonsera att centralkurserna inom ERM skall utgöra de bilaterala omräkningskurser som skall gälla mellan de deltagande medlemsstaternas valutor från och med valutaunionens start. Beslutet om omräkningskurserna innebär att spekulationer

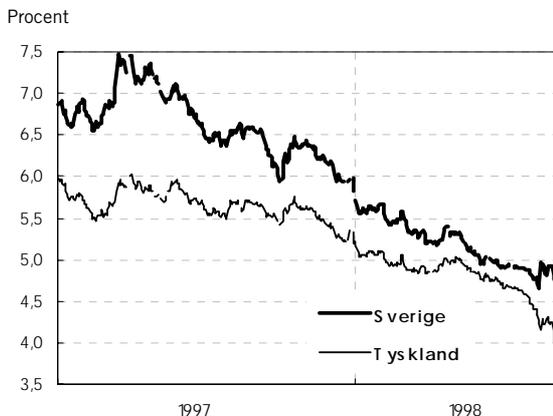
om förändringar av centralkurserna inom ERM inför bildandet av valutaunionen undviks. Beslutet har därigenom givit stöd åt växelkurs-systemet.

Konvergens mellan obligationsräntorna i de medlemsstater som kommer att delta i valutaunionen fortsatte under våren, men under de senaste månaderna har skillnaden i obligationsräntor åter ökat. T.ex. var skillnaden i 10-årsränta mellan Finland och Tyskland i slutet av september ca 0,5 procentenheter vilket kan jämföras med ca 0,1 procentenhet i maj.

3.2 Utvecklingen i Sverige

De svenska obligationsräntornas utveckling kom till stor del att likna den i andra EU-länder under det första halvåret. Under våren fortsatte obligationsräntorna att sjunka samtidigt som räntedifferensen mot Tyskland minskade. Under slutet av sommaren har dock räntenedgången avstannat i Sverige samtidigt som räntedifferensen mellan svenska och tyska statsobligationer ökat kraftigt.

Diagram 3.3 Obligationsräntan i Sverige och Tyskland

Källa: EcoWin.

Kurserna på Stockholms fondbörs har utvecklats i linje med andra europeiska börser. Under våren fortsatte de senaste årens uppgång, men under sommaren vände kurserna nedåt. Från årets början fram till slutet av september har kurserna på Stockholms fondbörs sjunkit med ca 2 %. Sämst har utvecklingen varit för aktier i skogsindustrin och i branschen övrig industri där kurserna sjunkit med ca 15 %. Aktier i tjänstebolag och handelsbolag har däremot utvecklats väl med en kursuppgång på omkring 40 %.

Under hösten 1997 ökade efterhand förväntningarna om en mindre expansiv penningpolitik. Dessa förväntningar fick stöd i uttalanden från Riksbanken och i den inflationsrapport som publicerades i december 1997 bedömdes inflationen i genomsnitt uppgå till ca 2 % under 1998 och ca 2,5 % under 1999, givet en oförändrad reporänta. Därmed väntades inflationen i snitt under 1999 överstiga Riksbankens inflationsmål på 2 %, men ändå ligga inom toleransintervallet på +/-1 procentenhet. Mot bakgrund av den förväntade konjunkturuppgången menade Riksbanken i december att det fanns goda skäl att under vintern ändra penningpolitiken i mindre expansiv riktning. Kort därefter höjdes repo-räntan med 0,25 procentenheter till 4,35 %.

Under våren kom dock Riksbanken att väsentligt revidera ned sin inflationsbild för de kommande åren. I den inflationsrapport som publicerades i juni bedömdes inflationen i genomsnitt bli 0,5 % under 1998 och 0,9 % under 1999 givet en oförändrad reporänta. De huvudsakliga skälen till den ändrade inflationsbilden var en svagare utveckling än väntat i Asien tillsammans med sjunkande råvarupriser samt vissa temporära effekter på inflationen till följd av skatteförändringar. Till följd av den ändrade inflationsbilden sänkte Riksbanken åter reporäntan med 0,25 procentenheter till 4,1 % i början av juni.

Diagram 3.4 Kronans kurs

TCW-index, 1992-11-18 = 100

Källa: EcoWin.

Sedan 1997 har kronan fluktuerat utan att någon generell trend kunnat urskiljas. Mätt i termer av TCW-index har kronan sedan inledningen av 1997, med något undantag, legat i intervallet 117 till 123 med ett genomsnitt på ca 120. Under inledningen av hösten har dock kronans kurs

under en längre period legat över 123. Som framgår av diagram 3.4 har rörelserna varit tämligen snabba. Kursen har rört sig från den starkaste delen av intervallet till den svagaste på ett par månader. I samband med att kronan försvagats har ett antal möjliga förklaringar lyfts fram som t.ex. att svenska placerare ökat andelen utländska värdepapper i sina portföljer eller att utländska placerare sålt svenska aktier som ett led i en internationell rörelse till mer säkra tillgångar. Även omläggningen av penningpolitiken i en mer expansiv riktning under försommaren samt fallande råvarupriser har av några bedömare angivits som orsaker till kronans försvagning under sommaren. Det förefaller dock vara mycket svårt att presentera några tillförlitliga förklaringar till kronans kortsiktiga rörelser.

Tabell 3.1 Betalningsbalansens finansiella poster

Flöden, i miljarder kronor

	1997	1998 t.o.m. juli
Bytesbalans	47,7	21,8
Kapitaltransfereringar	-0,3	4,7
Finansiell balans	-33,7	10,8
Direkta investeringar ¹	-9,2	-1,4
Portföljinvesteringar ¹	-140,1	-91,7
Räntebärande värdepapper ¹	-33,5	-68,8
I Svenska kronor ¹	21,3	10,4
I utländsk valuta	-54,8	-79,2
Aktier	-106,6	-22,9
Svenska	-13,0	29,2
Utländska	-93,7	-52,1
Finansiella derivat	13,4	6,8
Övrigt kapital ¹	52,1	119,8
Valutareservens förändring	50,0	-22,8
Restpost	-13,7	-37,3

¹Begränsad jämförbarhet över tiden då definitionen ändrats i oktober 1997.

Källa: Sveriges riksbank.

Tabell 3.1 visar betalningsbalansen finfördelad i de finansiella posterna. Betalningsbalansen summerar alltid till noll. Detta innebär i tabellen att posterna bytesbalans, kapitaltransfereringar, finansiell balans samt restposten summerar till noll. Under senare år har Sverige haft ett överskott i bytesbalansen vilket uppvägts av en negativ finansiell balans. Hittills under 1998 har dock den finansiella balansen varit positiv och endast restposten varit negativ. Av tabellen framgår också att handeln med räntebärande värdepapper hittills under 1998 givit ett negativt

valutaflöde som är ca tre gånger så stort som den positiva bytesbalansen. Detta återspeglar svenska placerares köp av utländska värdepapper. Utländska placerare har under året nettoköpt svenska räntebärande värdepapper. Även handeln i aktier har inneburit ett valutautflöde hittills under 1998. Detta beror på att svenskars köp av utländska aktier på 52,1 miljarder kronor överstiger utländska placerares köp av svenska aktier på 29,2 miljarder kronor. Statistiken för den finansiella delen av betalningsbalansen är dock svårtydd. Till detta bidrar inte minst den stora posten övrigt kapital som hittills under 1998 givit ett kapitalinflöde på 119,8 miljarder kronor. Detta utgörs framförallt av handelskrediter och banklån från utlandet som sannolikt är kopplade till svenska investeringar i utlandet. Regeringen beslutade i oktober att statsskulden i utländsk valuta skall amorteras med 25 miljarder kronor. Denna amortering bidrar till ett valutautflöde i den finansiella balansen och är en del av utflödet på 79,2 miljarder kronor som kan hänföras till posten räntebärande värdepapper i utländsk valuta. Under årets sju första månader har Riksbanken ökat valutareserven genom nettoköp av utländska tillgångar motsvarande 22,8 miljarder kronor, vilket också inneburit ett valutautflöde. Sammantaget visar tabellen att svenska köp av utländska tillgångar tillsammans med de statliga transaktionerna innebär ett stort valutautflöde i jämförelse med bytesbalansöverskottet.

3.3 Antaganden om ränte- och valutakursutvecklingen

Antagandena om ränte- och växelkursutvecklingen görs utifrån den bild av den internationella konjunkturutvecklingen som beskrevs i det föregående kapitlet och den bild av den svenska ekonomin som presenteras i de följande avsnitten. Utifrån den europeiska konjunkturbilden väntas en måttlig uppgång i såväl korta som långa räntor inom valutaunionen de närmaste åren.

Inflationen i Sverige väntas vara låg under de kommande åren. Därmed antas det inte finnas behov för en stramare penningpolitik. De svenska obligationsräntorna väntas dock i huvudsak följa med i den europeiska ränteuppgången. Därtill antas att kronan kommer att stärkas något jämfört med genomsnittet i år. Detta grundas såväl på den förväntade

låga inflationen som ett förväntat bytesbalansöverskott.

Tabell 3.2 Ränthe- och valutakursantagande

Värde vid respektive års slut

	1997	1998	1999	2000	2001
Reporänta	4,35	4,1	4,1	4,1	4,1
Ränta 6 månader	4,7	4,3	4,3	4,3	4,3
Ränta 5 år	5,6	4,6	4,8	5,0	5,0
Ränta 10 år	6,0	4,9	5,1	5,3	5,3
Diff. Sve - Ty 10 år	0,6	0,5	0,3	0,2	0,2
Euro DEM 6 mån	3,75	3,7	4,1	4,3	4,3
TCW -index	121	122	119	118	118
Dollar i kronor	7,9	7,80	7,55	7,50	7,50
D-mark i kronor	4,41	4,50	4,35	4,30	4,30

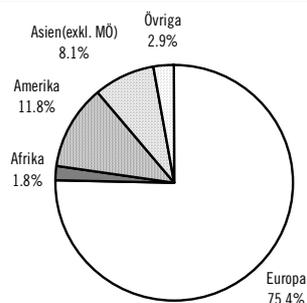
Källor: Finansdepartementet och Sveriges riksbank.

4 Utrikeshandeln

4.1 Varuhandeln

Som en följd av den goda världskonjunkturen och exportindustrins fördelaktiga produktinriktning (bl.a. inom teleproduktindustrin) blev 1997 ett mycket bra år för den totala svenska exporten som ökade med närmare 13 %. Under innevarande år har exporten fortsatt att öka men i en långsammare takt. Enligt SCB:s nationalräkenskapsstatistik för det första halvåret 1998 ökade varuexporten med 7,6 % jämfört med samma period föregående år. Den ekonomiska tillbakagången i Asien har i hög grad påverkat Sveriges handelsflöden i år. Enligt utrikeshandelsstatistiken har t.ex. värdet av Sveriges export till Asien (exklusive Mellanöstern) fallit med ca 25 % under första halvåret jämfört med samma period året innan. Exporten till Asienregionen svarar nu för ca 8 % av den totala varuexporten jämfört med 11 % föregående år. Bortfallet till Asien har emellertid mer än väl kompensats av ökningarna till Europa (+ 12 %) och Amerika (+ 7 %). Europa tar emot ungefär 3/4 av den svenska varuexporten och är därmed den viktigaste marknaden. Den främsta anledningen till årets exportökning kan huvudsakligen tillskrivas den gynnsamma konjunkturutvecklingen inom EU och Norge.

Diagram 4.1 Exportens regionsvisa fördelning

Källa: Statistiska centralbyrån, utrikeshandelsstatistiken.

Över hälften av Sveriges samlade exportvärde härrör från gruppen verkstadsvaror. Andra viktiga exportprodukter är skogsvaror, mineralvaror och kemivaror. Bland verkstadsvarorna är maskiner, elektrovaror och fordon de viktigaste produkterna. Det är också dessa varor som har stått för den största exportökningen under första halvåret i år. Inom de övriga kategorierna har exporten av papper, järn och stål samt läkemedel utvecklats väl.

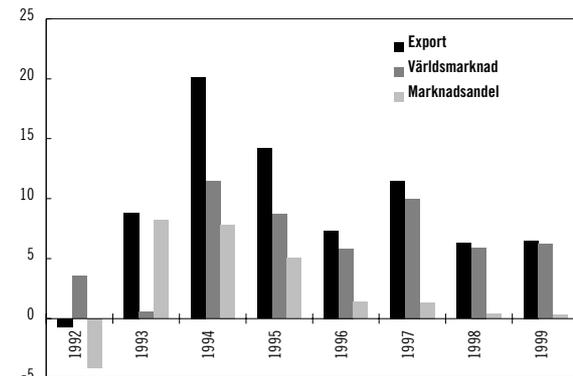
Osäkerheten om den ekonomiska utvecklingen i Ryssland tillsammans med krisen i Asien gör den internationella marknadsutvecklingen och dess effekter på svensk export svårbedömd. Den direkta handeln med t.ex. Ryssland omfattar visserligen inte mer än ca 1 % av Sveriges totala varuexport men övriga länder i Östeuropa och Baltikum kan komma att påverkas av situationen i Ryssland. Ungefär 4 % av svensk export går till de snabbt växande marknaderna i Baltikum och Östeuropa (exklusive Ryssland). De direkta effekterna av utvecklingen i Ryssland torde ändå bli begränsade på den fortsatta konjunkturutvecklingen i övriga Europa och därmed även på den svenska exporten.

Som tidigare nämnts har recessionen i Asien medfört ett kraftigt fall i den svenska exporten till området. Under årets första sex månader har värdet av exporten till Japan minskat med ca 40 % jämfört med samma period föregående år. Exporten till Kina har under samma period ökat kraftigt men detta har inte varit tillräckligt för att kompensera för den totala minskningen till området. Till vissa av de mindre marknaderna i Asien, t.ex. Filippinerna, Indonesien, Malaysia, Sydkorea och Thailand har exporten fallit med 40 % eller mer jämfört med föregående år. Exporten till Hongkong – den tredje enskilt största marknaden efter Japan och Kina – har dock ökat med över 10 %. De närmaste årens exportmöjligheter till Asien är i hög grad beroende av den fortsatta utvecklingen i Japan och Kina. I den internationella bedömningen (se kapitel 2) har det antagits att den ekonomiska utvecklingen i området stabiliseras och att en viss exportledd återhämtning sker nästa år. Osäkerheten i detta scenario är dock mycket stor.

Till bilden av internationell osäkerhet bidrar även den ekonomiska utvecklingen i länder som är stora råvaruexportörer. Som en effekt av krisen i Asien har priserna på råvaror sjunkit markant under det första halvåret. Därmed har vissa ekonomier i Sydamerika, Oceanien och Afrika fått se sina exportinkomster sjunka med påföljande börsfall och valutakursturbulens. Spridningseffekterna på länderna inom OECD av denna utveckling kan drabba delar av svensk exportindustri med dess traditionellt stora inslag av verkstadsprodukter om industriinvesteringarna generellt skulle minska.

Diagram 4.2 Export-, världsmarknads- och marknadsandels-tillväxt för bearbetade varor

Procentuell förändring

Källor: OECD och Finansdepartementet.

Den internationella marknadsutvecklingen ger ett splittrat intryck. Det viktigaste marknadsområdet Europa förutses få en fortsatt god ekonomisk utveckling. Konjunkturläget i Förenta staterna förutses också vara fortsatt stabilt varvid marknadsstillväxten för OECD-14 förväntas öka med ca 8 % 1998 och med ca 6,5 % 1999. Det är i ljuset av den relativt starka europeiska marknadsstillväxten som varuexporten ändå förväntas stiga med närmare 6 % under både 1998 och 1999.

Prisutvecklingen under samma tidsperiod förväntas bli fortsatt återhållsam till följd av en hårdnande internationell konkurrens vilket begränsar svenska företags möjligheter att höja priserna. En förväntad appreciering av kronan medverkar även till att hålla ned exportpriserna. Relativprisutvecklingen (räknat i gemensam valuta) mellan Sverige och utlandet förväntas inte heller leda till att svenska företag ökar sina marknadsandelar i nämnvärd utsträckning.

Varuimporten ökade med 12,4 % under första halvåret 1998 enligt nationalräkenskapsstatistik.

Enligt länderfördelad statistik för årets första sex månader ökade importen från Asien (exklusive Mellanöstern) med 12 % i värde. Importen från Kina ökade kraftigt medan de länder som drabbats värst av den ekonomiska recessionen i området ännu inte nämnvärt ökat sin export till Sverige. Sannolikt kommer importen från Asien öka ytterligare när effekterna av de kraftiga växelkursförändringarna får genomslag i form av lägre importpriser. Denna utveckling förväntas dock inte drabba svenska producenter i första hand utan snarare importörer från andra länder. Över 80 % av den totala varuimporten till Sverige härör från Europa, varav Tyskland är den enskilt största exportören. Verkstadsprodukter står för ca hälften av varuimporten. Liksom för exporten är maskiner, elektrovaror och fordon de värdemässigt viktigaste produkterna.

I takt med en förväntad tilltagande konsumtionsefterfrågan tillsammans med den starka investeringsaktiviteten förväntas även den totala varuimporten öka under prognosperioden. Det höga importinnehållet i exportvarorna bidrar också till importens höga ökningstakt framöver. Varuimporten förväntas därmed öka med närmare 8 % under 1998 och med ca 7 % 1999.

Sammantaget förväntas handeln med varor ge ett litet negativt bidrag till tillväxten i år. I det medelfristiga perspektivet antas varuexporten öka med ca 6,5 % år 2000 och med ca 5,5 % år 2001 som en följd av den internationella konjunkturutvecklingen.

Tabell 4.1 Export och import av varor och tjänster

	Miljarder kr			Procentuell volymutveckling			Procentuell prisutveckling				
	1997	1998	1999	1999	2000	2001	1997	1998	1999	2000	2001
Varuexport	633,2	11,3	5,7	5,8	7,2	5,8	-0,2	-0,8	0,3	0,7	1,1
Bearbetade varor	544,0	11,3	6,3	6,5	7,8	6,2	-0,9	-0,5	0,0	0,7	1,1
Tjänsteexport	125,0	14,4	7,0	6,0	3,5	3,5	6,0	0,7	0,3	1,0	1,6
Total export	758,2	11,8	5,9	5,8	6,6	5,5	0,8	-0,6	0,3	0,7	1,1
Varuimport	497,8	10,7	7,8	6,9	6,7	6,0	0,6	-2,5	0,3	0,7	1,1
Bearbetade varor	400,8	12,0	8,3	8,2	7,2	6,3	0,0	-0,8	-0,5	0,7	1,1
Tjänsteimport	136,1	18,1	13,4	8,0	4,6	4,6	6,3	1,8	0,8	1,8	2,0
Total import	633,9	12,0	8,8	7,1	6,3	5,7	1,9	-1,4	0,4	0,9	1,2

Anm: Export och import är i tabellen redovisade enligt utrikeshandelsstatistiken.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

4.2 Tjänstebalansen

Tjänstebalansen visade under 1997 ett kraftigt underskott beroende på den snabba ökningen av tjänsteimporten. Enligt nationalräkenskapsstatistik ökade tjänsteimporten med ca 18 % under 1997. Under första halvåret i år ökade samma post med 13,4 % jämfört med motsvarande period föregående år. Av tjänsterna är det framförallt resevaluta och posten övriga tjänster som ökat mest. I posten resevaluta ingår privatpersoners utgifter i samband med resor utomlands men även direktimport av bilar som ökat de senaste åren. I gruppen övriga tjänster ingår tjänster som främst efterfrågas av näringslivet, t.ex. data/IT-tjänster, byggtjänster, finansiella tjänster, etc. Exporten av tjänster ökade 1997 med 14,4 %. Under första halvåret 1998 ökade tjänsteexporten med endast 1,2 % jämfört med samma period föregående år. Bidraget till BNP-tillväxten från tjänstebalansen 1997 var -0,2 procentenheter och beräknas för 1998 och 1999 bli -0,4 procentenheter respektive -0,2 procentenheter. Drivande faktorer bakom denna utveckling är en fortsatt ökning av tjänsteimporten i takt med att den inhemska efterfrågan stiger, framförallt genom tilltagande privat konsumtion. En ökande privat konsumtion antas bl.a. leda till ökande turism utomlands de närmaste åren.

4.3 Bytesbalansen

Prognosen för bytesbalansen har reviderats ned kraftigt jämfört med bedömningen i 1998 års ekonomiska vårproposition. En orsak är den relativt kraftiga försämring av tjänstebalansen som skett under 1997 och som väntas fortsätta under prognosperioden. En annan orsak är en förändrad bedömning av export- och importprisutvecklingen. Trots nedrevideringarna förväntas bytesbalansen visa fortsatt stora överskott de närmaste åren. Överskotten i handelsbalansen kompenseras väl underskotten i tjänstebalansen och i kapitalavkastningen.

Kapitalavkastningsposten antas förbättras under prognosperioden, dvs. underskottet antas minska något. En orsak är att de senaste årens diversifiering av svenskars sparande i bl.a. utländska aktier bör komma att få en positiv effekt på nettot av aktieutdelningarna. Även räntenettot antas fortsätta att förbättras under

1998 och 1999, främst som en följd av minskat upplåningsbehov och därmed minskade räntebetalningar. Löpande transfereringar, som bl.a. omfattar delar av Sveriges U-landsbistånd och EU-avgift antas däremot öka under prognosperioden.

År 2000 och 2001 beräknas bytesbalansen och därmed även Sveriges totala finansiella sparande uppgå till drygt 2 % av BNP. Bidragande till det höga sparandet är att de offentliga finanserna skall uppvisa ett genomsnittligt överskott på 2 % över en konjunkturcykel.

Tabell 4.2 Bytesbalansen

Miljarder kronor

	1997	1998	1999	2000	2001
Varuexport	667,2	667,2	707,8		
Varuimport	498,2	523,5	561,2		
Handelsbalans	138,6	143,7	146,6	160,3	170,1
Transporter	5,3	7,4	7,0		
Resevaluta	-24,9	-34,0	-37,8		
Övriga tjänster	0,9	-5,4	-7,9		
Tjänstebalans	-18,7	-32,0	-38,7		
Löner	-1,7	-1,7	-1,7		
Avkastning på kapital	-45,6	-40,4	-37,3		
räntor	-62,1	-63,2	-60,1		
direktinvesteringar	22,6	26,0	25,0		
aktieutdelningar	-6,1	-3,2	-2,2		
Löpande transfere- ringar	-25,0	-28,0	-29,0		
Bytesbalansen	47,7	41,6	39,9	44,4	49,4
Kapitaltransfere- ringar	-0,3	0	0		
Finansiellt sparande som andel av BNP	2,7	2,3	2,1	2,2	2,4

Anm: Bytesbalansen är enligt Riksbankens definition.
Källor: Riksbanken och Finansdepartementet.

5 Näringslivets produktion

Konjunkturläget i näringslivet förväntas stärkas ytterligare under åren 1998 och 1999. Den totala produktionen beräknas växa med drygt 3,5 % per år jämfört med 3 % under 1997. Den under förra året i huvudsak exportledda uppgången har under första halvåret i år breddats till fler sektorer i näringslivet. Ett omslag i byggkonjunkturen skedde första halvåret och återhämtningen förutses förstärkas under prognosperioden. En fortsatt låg räntenivå och en förbättring av hushållens ekonomiska situation väntas leda till en uppgång i bostadsproduktionen samtidigt som expansionen inom näringslivet leder till ett ökat byggande av kommersiella lokaler.

Industrikonjunkturen mattas däremot av något under de närmaste åren. En lägre global marknadstillväxt medför att exportföretagen går in i en lugnare expansionsfas. Skillnaden i tillväxttakt mellan olika branscher är dock mycket stor. Basindustrin förväntas drabbas mest av den lägre tillväxttakten i världsekonomin medan teleproduktindustrin får en fortsatt stark tillväxt. Den privata tjänstesektorn förväntas växa något snabbare under 1998 och 1999 än under de senaste åren. En allt större del av den förutsedda produktionstillväxten i tjänstesektorn kommer från de delar som vänder sig till hushållen och till sektorer som är beroende av investeringsutvecklingen. Det gäller bland annat varuhandel, hotell och restaurang, samt uppdragsverksamhet.

Tabell 5.1 Näringslivets produktion

Procentuell volymförändring

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Jordbruk, fiske och skogsbruk	-3,0	4,6	0,0	0,5		
Industri	2,1	5,4	4,6	4,5	4,0	2,9
El, gas, värme och vattenverk	0,2	1,8	0,5	-1,0		
Byggnadsindustri	0,8	-5,4	4,9	6,1		
Näringslivets tjänster	2,6	2,9	3,5	3,6		
Summa näringsliv	2,1	3,0	3,7	3,8	3,6	2,8

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

I ett medelfristigt perspektiv, dvs under år 2000 och 2001, förutses en större del av produktionstillväxten i näringslivet bli hemmamarknadsorienterad. Det innebär en fortsatt expansion av byggsektorn medan industriproduktionens ökningstakt blir lägre än under de närmaste två åren när nettoexportens bidrag till tillväxten avtar.

5.1 Industrin

Industrikonjunkturen var stark under större delen av förra året med en markant produktionsuppgång under andra halvåret. En starkt bidragande orsak till den gynnsamma utvecklingen var de fortsatta framgångarna inom elektro- och teleproduktindustrin som stod för närmare hälften av industrins totala produktionstillväxt. Under första halvåret i år har det skett en avmattning i industrins konjunkturläge som främst beror på utvecklingen i Asienregionen. Till följd av recessionen i Asien beräknas också marknadstillväxten för svenska exportvaror bli väsentligt lägre såväl i år som nästa år än under 1997, vilket dämpar produktionen av exportvaror. Svensk exportindustri är något mer exponerad i Asienregionen än vad industrin inom EU som helhet är men fortfarande utgör de drabbade länderna i Asien en förhållandevis liten avsettningsmarknad.

Den viktigaste marknaden för svensk exportindustri utgörs av länderna i Västeuropa och en motverkande faktor till den svaga utvecklingen i Asien är den starka investeringsaktiviteten inom EU. Utbyggnaden av kapitalstocken i Europa gynnar svensk industri som i hög grad är specialiserad på produktion av investeringsvaror. En påfallande risk är dock att investeringsuppgången inom EU under nästa år kan komma av sig om Asienkrisen får större spridningseffekter än vad som antagits i prognosen.

Den starka konsumtions- och investeringstillväxten i Sverige förutses också innebära att produktionen inom hemmamarknadsindustrin stiger snabbare än under de senaste åren. Sammantaget beräknas industriproduktionen växa med ca 4,5 % såväl i år som 1999. Ökningstakten mätt som årsgenomsnitt är således lägre än 1997. Produktionsutvecklingen under loppet av åren är dock betydligt lugnare än under förra året vilket speglar den något svagare industrikonjunkturen.

Produktionsökningen fram till och med 1999 förutses bli störst inom investeringsvaruindustrin men även tillväxten inom branscher riktade mot hemmamarknaden tilltar. Däremot beräknas produktionsökningarna inom insatsvaruindustrin (bl.a skogsindustrin) bli betydligt lägre än under förra året. Asienkrisen har påtagligt minskat efterfrågan på insatsvaror och priserna har fallit. Enligt den senaste konjunkturbarometern för industrin från augusti har en betydande lageruppbyggnad skett inom skogsindustrin. Detta

väntas leda till produktionsbegränsningar under hösten.

Tabell 5.2 Nyckeltal för industrin

Procentuell förändring

	1996	1997	1998	1999
Industriproduktion	2,1	5,4	4,6	4,5
Lönekostnad per timme	7,6	4,7	3,4	2,9
Produktivitet	2,4	6,5	4,0	3,5
Enhetsarbetskostnad (ULC)	5,1	-1,7	-0,6	-0,6
14 OECD-länders ULC	1,0	-0,6	0,9	1,1
14 OECD-länders ULC, SEK	-8,2	3,5	0,8	-0,3
Relativ ULC, SEK	14,5	-5,3	-1,7	-0,4
Vinstmarginal, förändring	-2,2	0,1	1,3	0,1
Bruttoöverskottsandel ¹	34,2	35,0	37,8	38,3

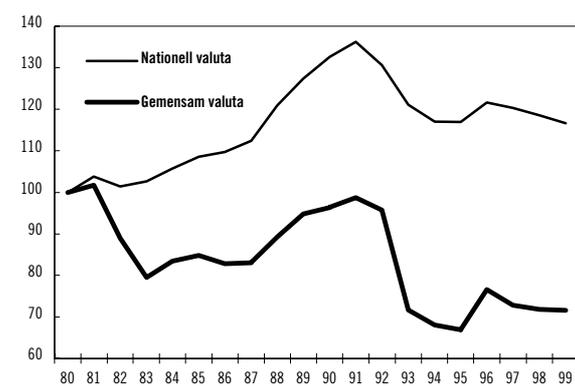
¹Bruttoöverskottsandel avser bruttovinsten som andel av förädlingsvärdet till faktorpris.

Källor: OECD, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

Industrins kapacitetsutnyttjande steg till höga 90,1 % under det andra kvartalet i år men förutses sjunka något fram till slutet av 1999. Den höga investeringsnivån inom industrin medför att kapitalstocken växer med ungefär 9 % mellan slutet av 1997 och slutet av 1999. Samtidigt förutses produktionen inom industrin öka med ca 7 % . Det fallande resursutnyttjandet i kombination med en måttlig sysselsättningsökning torde innebära att risken för inflationsdrivande flaskhalsar inom industrin är ringa eller obefintlig under perioden fram till slutet av nästa år.

Diagram 5.1 Industrins arbetskostnad per producerad enhet i Sverige relativt 14 OECD-länder

Index 1980=100

Källor: OECD, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Under åren närmast efter deprecieringen hösten 1992 ökade lönerna i Sverige snabbare än i omvärlden. Trots det bestod det gynnsamma konkurrensläget i stor utsträckning genom att produktiviteten samtidigt kunde höjas kraftigt.

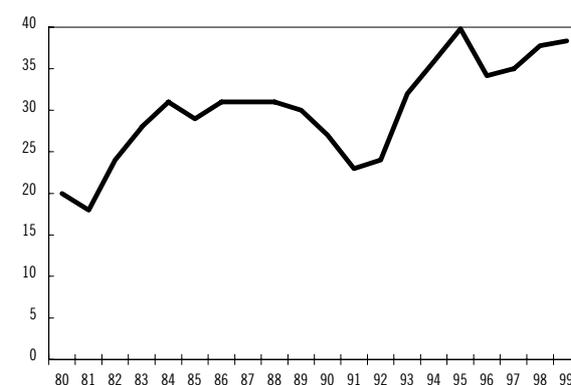
Lågkonjunkturen innebar sannolikt att rationaliseringspotentialen ökade under några år vilket ledde till den höga produktivitetstillväxten (se kapitel 6).

Den svenska industrins konkurrensläge förbättras något fram till 1999 från ett redan gynnsamt utgångsläge. Lönerna förutses stiga i takt med omvärlden samtidigt som produktivitetstillväxten är obetydligt högre i svensk industri. Industrins relativa enhetsarbetskostnad, räknat i gemensam valuta, beräknas därmed minska något mellan 1997 och 1999. I och med de avtal som slöts i våras, förefaller lönerna fram till år 2000 utvecklas i takt med de viktigaste konkurrentländerna. Detta bidrar till att den tidigare mycket höga produktivitetstillväxten avtar.

De internationella prisökningarna har blivit lägre än vad som förväntades i vårpropositionen. Den omedelbara effekten av Asienkrisen har hittills varit fallande råvarupriser som inneburit låga eller till och med fallande insatsvarupriser såväl i Sverige som i omvärlden. Utöver detta väntas Asienkrisen innebära att priskonkurrensen på bearbetade varor successivt skärps i takt med att industriföretagen i Asienregionen försöker ta marknadsandelar. Därtill utvecklas både löner och produktivitet, ur ett kostnadsperspektiv, gynnsamt i OECD-länderna under de kommande åren. Därigenom begränsas den totala prisutvecklingen på industrivaror både i år och nästa år. Sammantaget ökar priserna på världsmarknaden med knappt 1 % per år vilket dämpar priserna också på svenska industrivaror.

Diagram 5.2 Industrins bruttoöverskottsandel

Procent

Källor: Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

I Sverige beräknas låga importpriser, begränsade löneökningar och en fortsatt fördelaktig produktivitetstillväxning, leda till att de rörliga kostnaderna per producerad enhet i stort blir oför-

ändrade mellan 1997 och 1999. Den relativt svaga kronkursen förväntas ge utrymme för exportföretagen att i begränsad omfattning höja sina vinstmarginaler. I prognosen har antagits att de mer pressade hemmamarknadsföretagen förbättrar sin lönsamhet något under de närmaste åren när den inhemska efterfrågan beräknas ta fart. För industrin som helhet beräknas produktpriserna sammanvägt stiga med knappt 1 % per år. Därmed beräknas lönsamheten, mätt som bruttoöverskottet som andel av förädlingsvärdet, öka till 38,3 % år 1999, vilket är en hög nivå i jämförelse med andra OECD-länder. De låga förväntade prisökningarna inom industrin bidrar till att konsumentpriserna ökar mycket långsamt framöver.

5.2 Byggnadsverksamhet

Byggkonjunkturen har successivt förstärkts under innevarande år efter en svag utveckling under 1997. Vändningen i år är huvudsakligen resultatet av stigande bygginvesteringar inom näringslivet samt ett ökat anläggningsbyggande (exempelvis Öresundsbron). Från och med nästa år förväntas bostadsinvesteringarna ta över som drivkraft i byggandet. Sammantaget beräknas byggproduktionen öka med 5 % i år och med 6 % nästa år.

Tabell 5.3 Byggnadsverksamhet

	Miljarder kronor		Årlig procentuell förändring		
	1997	1996	1997	1998	1999
Byggnadsinvesteringar	101,7	1,9	-13,1	8,3	10,4
Näringslivet	56,5	0,9	-5,2	9,3	8,3
Myndigheter	21,3	-7,8	-16,2	7,9	1,3
Bostäder	23,8	13,1	-25,7	6,2	23,5
Reparation och underhåll	85,2	1,1	3,9	0,7	0,0
Totalt	186,9	1,6	-6,6	5,0	6,1

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Under de senaste åren har den allmänna ekonomiska utvecklingen inneburit att förutsättningarna för byggande snabbt förbättrats. Den totala BNP-tillväxten i ekonomin förväntas vara god under åren fram till sekelskiftet samtidigt som räntorna ligger kvar på dagens låga nivåer. Byggnadsindustrin kan därför förväntas expandera kraftigt de närmaste åren och växa i takt med eller snabbare än den totala ekonomin.

Bostadsbyggandet har sedan början av 1990-talet varit mycket lågt. Bostadsstocken har därmed anpassats till nya jämviktsnivåer när bostadssubventionerna reducerats och realräntorna varit mycket höga. Anpassningsprocessen torde nu i stort vara över samtidigt som hushållens goda inkomstutveckling samt förbättringen av arbetsmarknadsläget leder till en gradvis högre efterfrågan på bostäder. De flesta indikatorer tyder också på en omsvängning av bostadsbyggandet. Prisrelationen mellan nyproducerade bostäder och bostäder på andrahandsmarknaden är inom tillväxtregionerna sådan att det är lönsamt att bygga. Orderläget för byggkonsulter och arkitekter har också förbättrats och den senaste byggbarometern från augusti indikerar ett ökat bostadsbyggande framöver. Till följd av långa ledtider i byggprocessen förutses en mer markant uppgång i bostadsbyggandet ske först från och med nästa år.

Den betydande produktionsökningen inom näringslivet beräknas medföra en utbyggnad av kapaciteten de närmaste åren. Byggandet av nya kommersiella lokaler har varit mycket lågt de senaste åren. De investeringar som genomförts är framför allt ombyggnader av existerande fastigheter. Den relativt kraftiga konsumtions- och sysselsättningsutvecklingen bör dock innebära att nyproduktionen av affärs- men också kontorslokaler gradvis stiger. Vakansgraden, dvs. andelen lediga lokaler i förhållande till beståndet, har sjunkit till nivåer som motiverar nyproduktion i expansiva områden samtidigt som lönsamheten kraftigt förbättrats. Även ett antal statliga investeringsprogram bidrar till produktionsökningen inom byggsektorn de närmaste åren. Bland annat finns det avsatt ca 1,5 miljarder kronor per år till ett omställningsprogram för energisektorn. För perioden 1998 till 2001 finns det också avsatt sammanlagt 6,8 miljarder kronor för ett program för ekologisk hållbarhet. För innevarande år ökar anläggningsbyggandet ytterligare genom byggnationen av storstadslederna och Öresundsbron.

6 Arbetsmarknad

Mot slutet av förra året vände sysselsättningen uppåt. Hitills i år har antalet sysselsatta ökat med ca 60 000 personer, rensat för säsongvariationer, och ligger nu på ungefär samma nivå som i början av 1996. Arbetskraftsutbudet, som föll kraftigt under hösten 1997, har också stigit sedan årsskiftet, dock inte lika snabbt som sysselsättningen. Sammantaget innebär sysselsättningsuppgången och utvecklingen av arbetskraftsutbudet att den öppna arbetslösheten faller från 8,0 % 1997 till 6,6 % i år. De närmaste åren förutses en god konjunkturutveckling, både i Sverige och i övriga Europa, vilket leder till att sysselsättningen fortsätter att stiga. Arbetskraftsutbudet hålls samtidigt tillbaka av att antalet utbildningsplatser ökar ytterligare. Det får till följd att den öppna arbetslösheten faller till 4,0 % i slutet av år 2000. Förutsättningarna för en god tillväxt och stark sysselsättningsutveckling är en fortsatt god internationell konjunktur samt att arbetsmarknaden och lönebildningen fungerar väl. För att nå ner till 4,0 % i öppen arbetslöshet krävs också att utbildningssatsningen även framöver riktas till personer som annars skulle ha varit öppett arbetslösa, samt att det är möjligt att få till stånd alla utbildningsplatser.

Tabell 6.1 Arbetsmarknad

Årlig procentuell förändring

	1997	1998	1999	2000	2001
BNP, producentpris	2,0	3,1	3,1	3,0	2,4
Produktivitet	2,9	2,0	1,9	1,4	1,4
Arbetade timmar	-1,1	1,1	1,2	1,5	1,0
Medelarbetstid	-0,1	-0,2	-0,3	-0,2	-0,1
Antal sysselsatta	-1,0	1,3	1,5	1,8	1,1
Arbetskraft	-1,1	-0,2	0,5	0,4	0,6
Öppen arbetslöshet ¹	8,0	6,6	5,7	4,4	4,0
Åtgärder ²	4,3	3,9	3,9	3,8	3,5

¹ I procent av arbetskraften.

² Antalet konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska åtgärder i procent av arbetskraften.

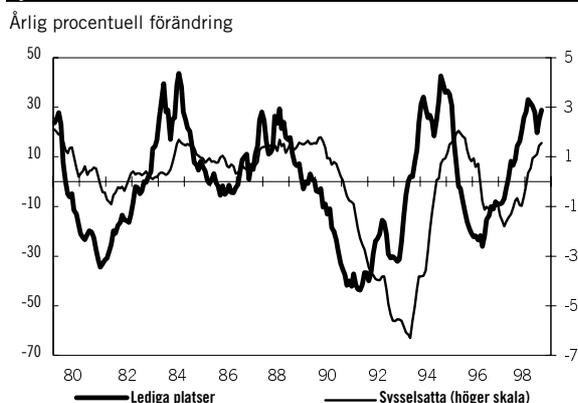
Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen och Finansdepartementet.

Sysselsättning

Under de närmaste åren antas sysselsättningen fortsätta att stiga i relativt snabb takt till följd av en stark produktionsuppgång. I år beräknas antalet sysselsatta öka med 52 000 personer och nästa år med 59 000 personer, mätt som årsgenomsnitt. En faktor som styrker antagandet om en sysselsättningsuppgång är att antalet lediga platser successivt har stigit sedan mitten av 1997.

Historiskt sett har detta varit en bra indikator på sysselsättningsutvecklingen. Av diagram 6.1 framgår att sysselsättningsutvecklingen har följt utvecklingen av antalet lediga platser med viss eftersläpning.

Diagram 6.1 Antal nyanmälda lediga platser och antal sysselsatta

Källor: Statistiska centralbyrån och Arbetsmarknadsstyrelsen.

Arbetsmarknadsstyrelsens (AMS) senaste intervjuundersökning av 9 000 arbetsställen visar också att optimismen för de kommande åren har ökat betydligt inom både näringslivet och den offentliga sektorn. För första gången under 1990-talet är samtliga län positiva i sin bedömning av den framtida sysselsättningsutvecklingen, enligt AMS.

Sysselsättningen i näringslivet har hittills i år ökat med ca 35 000 personer, säsongrensat. Det är främst privat tjänstesektor som har stått för uppgången. Även inom industrin och byggnadssektorn har dock en viss uppgång noterats. Sysselsättningen inom jord- och skogsbruk fortsätter däremot att falla.

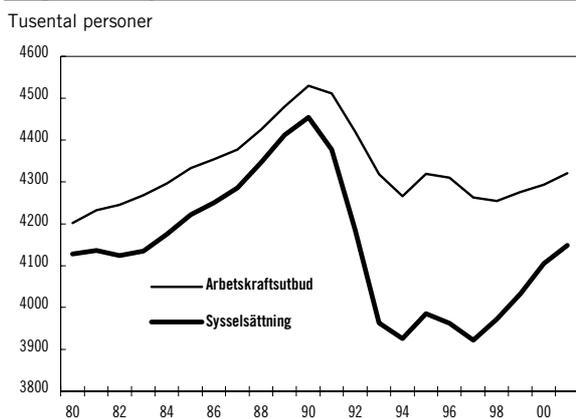
Efterfrågan på privata tjänster antas bli fortsatt stark till följd av att privat konsumtion ökar och investeringsaktiviteten stiger. Även nästa år antas därför den största sysselsättningsuppgången ske inom denna sektor. Industriproduktionen beräknas växa i ungefär samma takt nästa år som innevarande år. För att klara produktionsuppgången bedöms sysselsättningen inom industrin behöva öka med 17 000 personer mellan 1997 och 1999. Aktiviteten inom byggnadssektorn har stigit svagt i år. Nästa år förväntas en mer markant uppgång i bostadsbyggandet, vilket leder till en sysselsättningsökning på 8 000 personer, mätt som årsgenomsnitt. Sammantaget beräknas antalet sysselsatta i näringslivet öka med ca 86 000 personer mellan 1997 och 1999.

Tabell 6.2 Sysselsättning, branschfördelat

Tusental	1997	1998	1999	2000	2001
<i>Privat sektor</i>	2695	2732	2781	2842	2874
Jord- och skogsbruk	109	102	98		
Industri	800	806	817		
Byggnadsverksamhet	218	220	228		
Privat tjänstesektor	1569	1604	1638		
<i>Offentliga myndigheter</i>	1223	1238	1247	1258	1270
Staten	189	188	188		
Kommunerna	1034	1050	1060		
Totalt	3922	3973	4032	4104	4148
Arbetskraft, totalt	4264	4255	4276	4294	4321

Källor: Statistiska centralbyrån (AKU) och Finansdepartementet.

Sysselsättningen inom kommunala myndigheter har ökat med ca 25 000 personer, säsongrensat, sedan årsskiftet. Sysselsättningsuppgången är sannolikt en effekt av att statsbidragen till kommunerna har höjts samt att rekryteringsbehovet av lärare har ökat i samband med utökningen av antalet utbildningsplatser. Även under 1999 väntas sysselsättningen inom kommuner och landsting öka något. Utrymmet för sysselsättningsökningar är dock begränsat eftersom både kommuner och landsting är bundna av att uppnå balans i budgeten från och med år 2000 (se kapitel 11). Inom statliga myndigheter antas sysselsättningen minska svagt. Sammantaget antas sysselsättningen inom offentliga myndigheter stiga med 24 000 personer mellan 1997 och 1999.

Diagram 6.2 Sysselsatta och arbetskraftsutbud

Källor: Statistiska centralbyrån (AKU) och Finansdepartementet.

Givet en fortsatt god internationell konjunktur-utveckling beräknas BNP stiga med ca 3 % per år åren 2000 och 2001, dvs. ungefär samma ökningstakt som under åren 1998 och 1999. Förutsättningen för den relativt starka BNP-ökningen

är att arbetsmarknaden och speciellt lönebildningen fungerar väl så att de lediga resurser som finns tillgängliga på arbetsmarknaden kan mobiliseras utan att det uppstår inflationsdrivande löneökningar. Mot bakgrund av den goda tillväxten i ekonomin bedöms sysselsättningen kunna öka med ytterligare ca 116 000 personer mellan 1999 och 2001. Liksom för åren 1998-1999 sker den största sysselsättningsuppgången inom privat sektor.

Medelarbetstid

Antalet arbetade timmar antas utvecklas något svagare än antalet sysselsatta under prognosperioden. Det beror på att medelarbetstiden bedöms sjunka något, bl.a. till följd av att sjukfrånvaron, som har minskat kraftigt hittills under 1990-talet, kan tänkas stiga något igen i samband med att arbetsmarknadsläget successivt förstärks. Hittills i år har en viss uppgång i sjukfrånvaron noterats. En annan faktor som kan bidra till en sänkning av medelarbetstiden är att flertalet löneavtal som har slutits i år inkluderar en arbetstidsförkortning. I vissa avtal ökas även möjligheterna till en mer flexibel förläggning av arbetstiden, vilket kan leda till mindre övertid.

Produktivitet

Under perioden 1998-2001 antas produktiviteten öka långsammare än vad historiska samband indikerar vid en BNP-tillväxt på 3 % per år. Produktivitetsökningen förväntas också vara lägre än genomsnittet hittills under 1990-talet. Den snabba produktivitetsökningen under lågkonjunkturen i början av 1990-talet var troligtvis tillfällig och orsakades sannolikt av en mängd samverkande faktorer. En delförklaring kan vara att det mycket svaga konjunkturläget skapade ett rationaliseringstryck, som innebar att företag med relativt låg produktivitetspotential inte klarade av konkurrensen och slogs ut från marknaden samt att det främst var personer med relativt hög kompetens och arbetsförmåga som lyckades erhålla och bibehålla arbeten. Snabba framsteg inom informationsteknologin samt avregleringen inom vissa näringar har sannolikt också bidragit till en hög produktivitetstillväxt. Om den snabba ökningen de senaste åren indikerar en trendmässigt högre produktivitetstillväxt är svårt att avgöra, men bedömningen är att rationaliseringspotentialen är lägre i dagsläget än i början av 1990-talet. Industriföretagens vinstnivåer är dessutom höga, sett både ur ett historiskt och internationellt perspektiv, vilket minskar rationaliserings-

trycket. Begränsas löneökningarna till ca 3 % per år de närmaste åren bidrar det till ett lägre rationaliseringsstryck. Drivkraften i produktionsuppgången antas också växla från export till inhemsk efterfrågan, vilket tenderar att dämpa produktivitetsökningen.

Åtgärder inom arbetsmarknads- och utbildningspolitiken

De senaste åren har det införts flera olika typer av nya åtgärder. Antalet utbildningsplatser inom både vuxenutbildningen och högskolan har utökats. Inom arbetsmarknadspolitiken har det bl.a. införts tillfällig avgångsersättning, resursarbete, IT-satsning samt ökat kommunalt ansvar för att aktivera ungdomar. Tillfällig avgångsersättning innebar att arbetslösa mellan 60 och 64 år under hösten 1997 gavs möjlighet att erhålla a-kassa utan att stå till arbetsmarknadens förfogande de återstående åren fram till pensioneringen. Enligt AMS fick ca 18 500 personer denna typ av åtgärd. Resursarbete innebär att arbetsgivare inom offentlig sektor ges möjlighet att ta emot en långtidsarbetslös som, med ersättning motsvarande a-kassa, utför kvalitetshöjande arbete under en begränsad tidsperiod. Som mest deltog drygt 5 000 personer i denna åtgärd under våren 1998. IT-satsningen är en överenskommelse mellan regeringen, Industriförbundet och företrädare för IT-företagen, att införa en utbildning inom ramen för arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Utbildningen beräknas omfatta 10 000 personer från den 1 december 1997 t.o.m. utgången av år 1999 och syftar till att motverka bristen på kompetent och yrkseutbildad personal inom IT-området. Trots införandet av flera nya åtgärder de senaste åren minskar det genomsnittliga antalet personer i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska åtgärder med ca 20 000 mellan 1997 och 1998. Den främsta orsaken är att antalet platser inom arbetslivsutveckling och arbetsplatsintroduktion minskar jämfört med förra året. Den beräknade volymen åtgärder år 1998 har nedreviderats jämfört med vårpropositionen från 179 000 till 165 000. Denna volym antas ligga kvar år 1999 och 2000 för att därefter minska till 150 000 år 2001.

Tabell 6.3 Konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska åtgärder

Tusental personer						
	1996	1997	1998	1999	2000	2001
<i>I arbetskraften</i>	41	32	38	40	36	33
Beredskapsarbete	8	7				
Rekryteringsstöd	12	4				
Utbildningsvikariat	10	4				
Starta-eget-bidrag	10	12				
Offentligt tillfälligt anställda	0	5				
<i>Ej i arbetskraften</i>	155	152	127	125	129	117
Arbetsmarknads- utbildning	46	37				
Arbetslivs- utveckling	52	53				
Kommunalt program för ungdomar	13	14				
Datortek	12	14				
Arbetsplats- introduktion	32	34				
Totalt	196	185	165	165	165	150

Anm.: För åren 1998-2001 ingår även utvecklingsgaranti för ungdomar under 25 år i begreppet konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska åtgärder. År 1998 och 1999 tillkommer dessutom resursarbete och den s.k. IT-satsningen. Rekryteringsstöd, utbildningsvikariat och beredskapsarbete slås ihop till individuellt anställningsstöd.

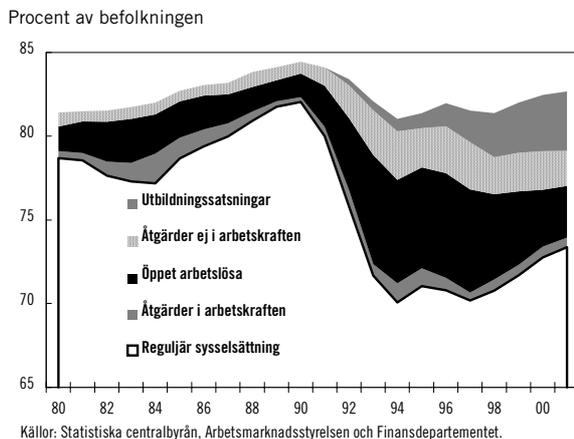
Källor: Arbetsmarknadsstyrelsen och Finansdepartementet.

Arbetskraften

Arbetskraftsutbudet föll kraftigt under hösten 1997, främst till följd av att antalet platser vid vuxenutbildningen och högskolan utökades samt att den tillfälliga avgångsersättningen infördes. Sedan årsskiftet har fler personer sökt sig in på arbetsmarknaden i samband med att sysselsättningen har ökat. Denna utveckling antas fortsätta de närmaste åren. Uppgången hålls dock tillbaka av att antalet utbildningsplatser ökar ytterligare. De tillfälliga avgångsersättningar som beviljades under hösten 1997 bidrar däremot till ett högre nettotillskott till arbetskraftsutbudet under de kommande fem åren än om inte denna åtgärd hade införts. Orsaken är att antalet personer som kommer att pensioneras vid 65 års ålder blir färre, dvs. utträdet från arbetsmarknaden på grund av pensionering blir lägre, än det annars skulle ha blivit. I år påverkas arbetskraftsutbudet också av att antalet personer i åtgärder som inte räknas in i arbetskraften minskar jämfört med förra året. Sammantaget antas arbetskraftsutbudet stiga med ca 40 000 personer under loppet av 1998. Mätt som årsgenomsnitt minskar det dock med drygt 10 000 personer till följd av det krafti-

ga fallet under förra hösten. Mellan 1998 och 2001 ökar utbudet med ytterligare ca 65 000 personer, samtidigt som det beräknas tillkomma knappt 50 000 personer till den arbetsföra befolkningen. Det innebär att arbetskraftstalet, dvs. arbetskraften som andel av befolkningen, stiger från 76,8 % 1997 till 77,0 % år 2001. Det är fortfarande ca 7 procentenheter lägre än år 1990, då arbetskraftstalet låg på en rekordhög nivå. Läger man till den ökning som har skett av antalet studieplatser och av antalet arbetsmarknadspolitiska åtgärder utanför arbetskraften sedan år 1990 får man ett bredare mått på arbetsutbudet. Detta utökade mått föll från drygt 84 % av den arbetsföra befolkningen år 1990 till som lägst 81 % år 1994, varefter det beräknas stiga till knappt 83 % år 2001.

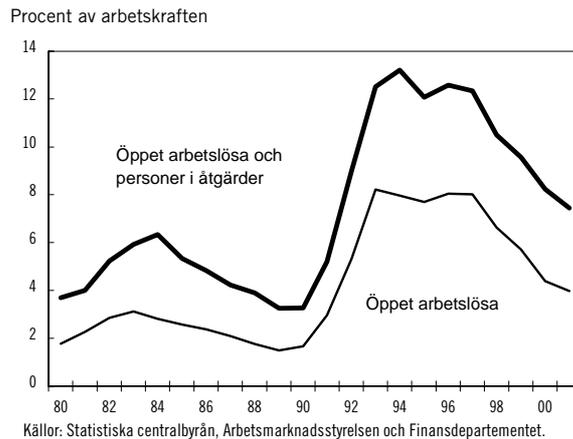
Diagram 6.3 Befolkningen i arbetsför ålder uppdelad på grupper

Öppen arbetslöshet

Sedan sommaren 1997 har den öppna arbetslösheten fallit med drygt 1,5 procentenheter till ca 6,5 %, säsongrensat. Under de närmaste åren antas den snabba sysselsättningsuppgången, i kombination med en förhållandevis dämpad utveckling av arbetskraftsutbudet, leda till att den öppna arbetslösheten faller till 4,0 % i slutet av år 2000. De konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska åtgärderna omfattar då ca 3,5 % av arbetskraften.

Diagram 6.4 Öppet arbetslösa och personer i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska åtgärder

Risker i prognosen

En förutsättning för att arbetslösheten skall kunna minska till 4,0 % är att utbildningsinsatserna även framöver riktas till personer som annars skulle vara öppet arbetslösa samt att antalet utbildningsplatser ökar som planerat. Under hösten 1997 var det inga större svårigheter att fylla upp de nya platserna. Framöver kan det dock bli svårare, till följd av t.ex. lärarbrist eller problem med att rekrytera personer med rätt utbildningsbehov. Förutsättningen för att antalet utbildningsplatser skall fyllas fram till nästa sommar ökade dock i och med att rätten att få utbildningsbidrag för vuxenstudier förlängdes från 1 till 2 år för de som påbörjade utbildningen hösten 1997.

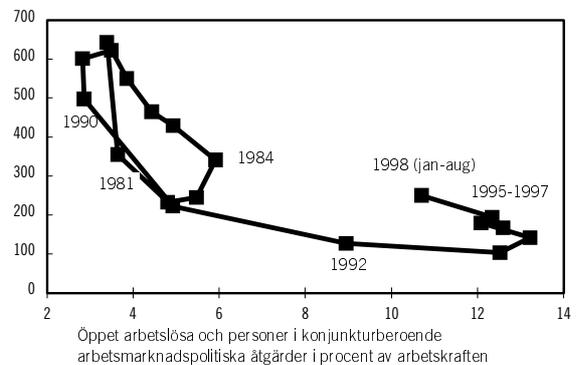
Även om förutsättningarna är goda för en hög tillväxt och snabb sysselsättningsökning finns det risk för att sysselsättningen utvecklas sämre än vad som antas i prognosen. Den internationella konjunkturen kan bli svagare om krisen i Asien och Ryssland blir mer omfattande och utsträckt än vad som antas i prognosen. Konsekvenserna för svensk tillväxt och sysselsättning av en sådan utveckling undersöks närmare i kapitel 12. En annan risk är att löneökningarna kan öka med mer än 3 % per år (se kapitel 7). Detta problem kan uppkomma om företagen, trots hög arbetslöshet, inte kan rekrytera tillräckligt kompetent arbetskraft eller om det uppstår andra matchningsproblem på arbetsmarknaden till följd av bristande geografisk, yrkesmässig eller branschmässig rörlighet. Det kan leda till högre löneglidning och sämre sysselsättningsutveckling än vad som antas i prognosen. Redan i dagsläget finns det tecken på att det är brist på vissa typer av arbetskraft. Enligt Arbetsmarknadsstyrelsen

påpekar länsarbetsnämnderna att bristerna ökar för ett flertal yrkesgrupper. Även Konjunkturinstitutets barometer för såväl industrin som för tjänstesektorn indikerar att det är brist på främst tekniska tjänstemän och branschspecifik kompetens inom vissa sektorer, framför allt databranschen och uppdragsverksamhet. Antalet nyanmälda lediga platser tenderar dessutom att bli kvarstående i större utsträckning än tidigare, vilket kan betyda att arbetsgivarna har svårt att hitta rätt personer att anställa. Matchningsproblemen på arbetsmarknaden kan illustreras av en s.k. beveridgekurva, som visar summan av öppet arbetslösa och personer i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska åtgärder i förhållande till nivån på antalet kvarstående lediga platser (se diagram 6.5). Noteringen för 1998 visar att antalet kvarstående lediga platser har ökat samtidigt som summan av arbetslösa och personer i åtgärder har minskat. Kurvan visar också att antalet kvarstående lediga platser är

högre än tidigare vid en given nivå för summan av personer i åtgärder och arbetslösa. Det tyder på att det är svårare att tillsätta de lediga platserna nu än tidigare, dvs. matchningsproblemen verkar ha ökat.

Diagram 6.5 Beveridgekurva

Kvarstående lediga platser

Källor: Statistiska centralbyrån och Arbetsmarknadsstyrelsen.

7 Löner

Löneavtal för åren 1998-2000 är nu slutna för i stort sett hela arbetsmarknaden. De flesta avtal löper över 3 år. I flertalet avtal är dock det sista avtalsåret uppsägningsbart. För ekonomin som helhet beräknas avtalen ge löneökningar på i genomsnitt ca 2,6 % per år, vilket är ca 1 procentenhet lägre än de avtalade löneökningar som förra avtalsrörelsen resulterade i. Inom vissa avtalsområden har parterna eller de oberoende medlarna även redovisat uppskattningar av löneglidningen för de närmaste åren. Bedömningarna varierar mellan 0 och 0,8 % per år med ett sammanvägt genomsnitt på 0,5 % per år. Den här redovisade prognosen är betingad av att lönerna ökar i enlighet med dessa bedömningar, dvs. att löneglidningen för hela arbetsmarknaden begränsas till 0,5 % i genomsnitt per år. De totala löneökningarna beräknas därmed bli drygt 3 % i genomsnitt per år för åren 1998-2001.

Tabell 7.1 Timlöner

Årlig procentuell förändring

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Industri	7,4	4,5				
Avtal	3,7	3,1	2,9	1,5	2,4	
Löneglidning	3,6	1,4				
Byggnadsindustri	3,4	3,8				
Avtal ¹	2,6	3,8	3,1	1,9	-	
Löneglidning	0,8	0,0				
Privata tjänster	5,6	4,4				
Avtal	4,5	3,6	3,1	2,7	2,5	
Löneglidning	1,1	0,8				
Statliga myndigheter	7,4	4,3				
Avtal	5,0	3,5	1,9	2,5	2,5	
Löneglidning	2,4	0,8				
Kommunala myndigheter	5,8	4,8				
Avtal	5,3	4,7	2,3	2,7	3,5	
Löneglidning	0,5	0,1				
Totalt	6,0	4,5	3,3	2,9	3,2	3,0
Avtal	4,4	3,8	2,8	2,4	2,7	
Löneglidning	1,7	0,7	0,5	0,5	0,5	

¹ Avtalet för byggnadsarbetare, som är den största gruppen inom byggnadsindustrin, sträcker sig endast fram till 31 september 1999. Därför har inget avtal för år 2000 lagts in i tabellen för denna näringsgren.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Avtalen

Sedan förra avtalsrörelsen, 1995, har förhandlingsordningen inom vissa avtalsområden förändrats, vilket sannolikt har påverkat årets avtalsrörelse. I samband med vårpropositionen 1996

gav regeringen i uppdrag åt arbetsmarknadens parter att redovisa sin syn på den framtida lönebildningen och gemensamt formulera nödvändiga förändringar av förhandlingssystemet och lönebildningsordningen för att säkerställa en bättre fungerande lönebildning. Bakgrunden var att 1995 års avtalsrörelse resulterade i förhållandevis höga avtal. De förslag till åtgärder som de olika parterna presenterade skilde sig åt i betydande grad. Det framkom dock att det finns en bred samsyn bland arbetsmarknadens parter vad gäller lönebildningens betydelse för bekämpningen av arbetslösheten. Den mest konkreta förändringen skedde inom industrin där parterna undertecknade ett avtal som bl.a. innehöll en ny förhandlingsordning.

En annan förändring jämfört med förra avtalsrörelsen är att arbetsgivarna synes ha lagt större vikt vid koordineringen av avtalsrörelsen. Arbetsgivarna på den privata sidan verkade för att avtalen inom den konkurrensutsatta industrin, där förhandlingarna bedrevs utifrån den nya mer strukturerade förhandlingsordningen, slöts före andra avtal. På arbetstagsarsidan enades alla LO-förbunden kring ett samordnat lönekrav som totalt värderades till 3,7 %, inklusive löneglidning.

Årets löneförhandlingar resulterade i avtal som beräknas ge löneökningar på i genomsnitt 2,8 % i år, 2,4 % år 1999 och 2,7 % år 2000 för ekonomin som helhet. Att löneökningarna är något lägre år 1999 än de övriga åren beror på att vissa av de treåriga avtalen är uppdelade på två perioder, dvs. avtalsrevisionerna sker endast vid två tillfällen, i början av 1998 och i slutet av 1999. Det innebär att löneökningarna mätt som årsgenomsnitt blir låga år 1999.

I flera av de avtal som slutits i år har den sedan tidigare inledda utvecklingen mot friare lönesättning på lokal nivå ytterligare förstärkts. I några avtal finns inga centralt fastställda löneökningar. Inom flera andra avtalsområden är det endast fastställt vilka generella lönepåslag som kommer att gälla om parterna inte kommer överens på lokal nivå. Det betyder att det är svårt att avgöra vad de totala avtalsmässiga löneökningarna slutligen kommer att bli. Det innebär också att det är svårare att definiera vad som är avtalade löneökningar och vad som är löneglidning.

För merparten av de kommunalt anställda har det endast fastställts ett s.k. lägsta utrymme för löneökningarna. Det innebär att det råder stor osäkerhet om de slutliga löneökningarnas storlek.

Ett inslag i avtalen som är gemensamt för flera områden är att det, inom ramen för de totala avtalade löneökningarna, avsätts ett visst löneutrymme för en arbetstidsförkortning. I några avtal kan arbetstidsförkortningen antingen tas ut som ledighet, pension eller som höjd lön. Flexibiliteten i arbetstidens förläggning har också utökats inom vissa områden.

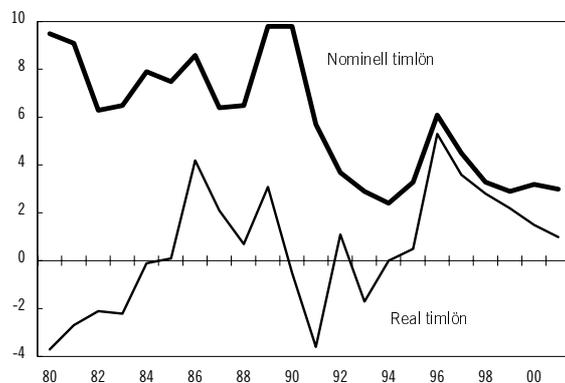
Löneglidning

Löneglidningen har sedan 1980 uppgått till i genomsnitt drygt 2 % per år. Den största löneglidningen har registrerats inom industrin. Sedan mitten av 1990-talet har löneglidningen varit något lägre än det historiska genomsnittet, drygt 1 % i genomsnitt per år. Det måste ändå betraktas som en förhållandevis hög löneglidning mot bakgrund av det svaga arbetsmarknadsläget och de relativt höga avtalade löneökningarna i 1995-års avtalsrörelse. Inflationen har dessutom varit mycket låg de senaste åren, betydligt lägre än inflationsförväntningarna vid tidpunkten för avtalsförhandlingarna år 1995. Det borde ha bidragit till låg löneglidning eftersom reallöneökningarna blev betydligt högre än parterna räknade med när avtalen slöts.

Det finns flera faktorer som talar för att löneglidningen de närmaste åren kan begränsas till 0,5 % per år. Pristrycket i ekonomin väntas bli fortsatt lågt (se kapitel 8), vilket kan väntas dämpa löneglidningen. Reallönerna kommer, med de nominella löneökningar som antas i prognosen, att stiga med i genomsnitt 2,2 % per år. Det är betydligt mer än den genomsnittliga reallöneökningen mellan 1970 och 1997.

Diagram 7.1 Timplöneutveckling i ekonomin som helhet

Årlig procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Eftersom den individuella lönesättningen i större utsträckning än tidigare kommer att fastställas på

lokal nivå har arbetsgivarna större möjlighet att direkt fördela lönerna med hänsyn till individuella prestationer och rekryteringsläget. De behöver därmed inte i samma utsträckning som tidigare justera det relativa löneläget bland de anställda via löneglidning. I några avtal finns det också inslag av större flexibilitet vad gäller arbetstidens förläggning, vilket kan leda till minskade kostnader för övertid.

Andra faktorer som talar för låg löneglidning är att det från och med 1999 inte antas ske några fler höjningar av löntagarnas avgifter och inkomstskatter samt att uppmärksamheten kring lönerna har stigit sedan förra avtalsrörelsen. Industrins samarbetsavtal, LO-förbundens gemensamma lönekrav samt de uppskattningar av löneglidningen som parterna eller medlarna inom vissa avtalsområden har gjort, ställer sannolikt större krav än tidigare på parterna att hålla nere löneglidningen. Att det, som framgår av parternas rapportering av synen på den framtida lönebildningen, finns en bred samsyn vad gäller lönebildningens betydelse för att bekämpa arbetslösheten bidrog sannolikt till att avtalen för åren 1998-2000 blev lägre än för den föregående treårsperioden. Det kan också väntas bidra till att löneglidningen begränsas så att de totala löneökningarna inte leder till att Sveriges konkurrenskraft försämras och att tillväxten i ekonomin hämmas. Företagen har ett begränsat utrymme att övervältra ökade kostnader på konsumenterna när penningpolitiken anpassas för att uppnå inflationsmålet. Den internationella priskonkurrensen, som under den närmaste tiden troligtvis kommer att skärpas ytterligare till följd av Asienkrisens verkningar på världsekonomin, bidrar också till att det är svårare att höja priserna. Därmed skapar höga löneökningar i första hand press på företagen att rationalisera verksamheten, vilket dämpar sysselsättningsutvecklingen. Om inte företagen klarar av att öka produktiviteten i samma takt som reallönerna stiger, sjunker företagets vinstmarginaler. Även detta leder till att tillväxten i ekonomin hämmas och att sysselsättningsutvecklingen försvagas. Den ökade medvetenheten om dessa förhållanden torde bidra till en låg löneglidning.

Även om det finns flera faktorer som talar för en låg löneglidning framöver finns det fortfarande risk för att löneglidningen kommer att bli högre än vad som antas i prognosen. I samband med att efterfrågan på arbetskraft stiger kan det uppstå brist på arbetskraft inom vissa branscher, vilket kan öka lönetrycket. Blir löneglidningen

hög inom vissa branscher eller för vissa yrkesgrupper finns det risk för att löneglidningen så småningom drivs upp även inom andra branscher. Historiskt sett har följsamheten mellan löneökningarna varit stor mellan olika branscher och sektorer, trots att förutsättningarna, i form av vinstläge och sysselsättningsutveckling, har varierat.

Som tidigare nämnts medför vissa avtalskonstruktioner att det är svårt att avgöra löneökningarnas storlek. Att det exempelvis för merparten av de kommunalt anställda endast är inlagt ett lägsta utrymme för avtalen kan innebära betydande löneökningar utöver detta lägsta utrymme, vilket i så fall noteras som hög löneglidning inom denna sektor. Det är endast Kommunalarbetareförbundet som har fastställt definitiva avtalsmässiga löneökningar. Det avtalet ger ca 1 procentenhet högre löneökningar per år än de höjningar som angetts som lägsta utrymme i de övriga avtalen. Det innebär att det finns risk för att löneökningarna inom övriga områden kommer att överstiga lägsta utrymmet med 1 procentenhet. Detta gäller framför allt Vårdförbundets medlemmar som för åren 1998 och 1999 blivit utlovade 0,5 procentenheter mer än övriga landstingsanställda, enligt ett avtal som slöts 1995.

Internationell jämförelse

Lönerna i Sverige har hittills under 1990-talet stigit med några tiondels procentenheter mer per år än genomsnittet i övriga Europa. De höga kostnadsökningarna har kompenseras av en försvagad valuta och snabbare produktivitetstillväxt i Sverige. De närmaste åren antas ungefär samma produktivitetsökning som i övriga Europa. Samtidigt antas kronan stärkas. Därmed är det viktigt att lönerna i Sverige inte ökar snabbare än i de viktigaste konkurrentländerna för att inte konkurrenskraften för svensk exportindustri skall försämrans. Om inte företagen kan kompensera eventuella högre kostnadsökningar genom att rationalisera verksamheten eller att sänka vinstmarginalerna, tvingas de höja exportpriserna. Det leder till minskad efterfrågan på svenska varor, vilket hämmar tillväxten och sysselsättningen. De löneökningar som antas i prognosen ligger ungefär i linje med utvecklingen i övriga Europa.

Tabell 7.2 Arbetskraftskostnad per anställd i näringslivet enligt OECD¹

Årlig procentuell förändring

	1996	1997	1998	1999
Tyskland	2,4	2,2	1,8	1,9
Frankrike	2,8	3,3	2,3	2,4
Italien	4,3	4,4	3,2	2,8
Storbritannien	3,3	4,9	5,4	4,8
Österrike	2,0	2,0	2,2	2,7
Belgien	1,0	2,7	2,5	2,6
Danmark	3,6	4,0	4,3	4,7
Finland	2,9	1,7	3,4	2,8
Grekland	10,9	9,5	6,7	5,5
Irland	3,5	4,9	6,0	5,9
Nederländerna	2,1	2,5	2,7	3,6
Portugal	5,5	6,0	4,1	4,0
Spanien	3,6	3,1	3,0	3,5
Sverige ¹	6,2	3,6	4,1	4,0
EU	3,3	3,5	3,1	3,1

¹OECD:s prognos. Se fotnot 1.

Källa: OECD Economic Outlook, juni 1998.

¹Vid OECD:s beräkning av arbetskraftskostnaden ingår sociala avgifter, som t.ex. sjukförsäkring, medan andra arbetsgivaravgifter som är rena löneskatter, exempelvis den allmänna löneavgiften, inte ingår. I Sverige skedde en växling mellan sociala avgifter och löneskatter 1997 som höll tillbaka arbetskraftskostnaden med 1,1 procentenheter enligt OECD:s beräkning, trots att växlingen inte påverkar de sammanlagda arbetsgivaravgifterna. Eftersom arbetskraftskostnaden mäts per anställd och inte per timme påverkas utvecklingen också av om medelarbetstiden förändras.

8 Inflation

Inflationstrycket är för närvarande mycket lågt i svensk ekonomi. Detta illustreras bl.a. av att konsumentprisindex (KPI) var oförändrat från augusti 1997 till augusti i år. Förutsättningarna är gynnsamma för låga prisökningar även framöver. Återhållsamma löneökningar, en god produktivitetstillväxt, måttliga internationella prisökningar samt låga inflationsförväntningar hos såväl hushåll som företag, bidrar till att hålla ned konsumentpriserna i Sverige. Utvecklingen av KPI styrs i år i stor utsträckning av tillfälliga effekter såsom fallande räntor samt vissa skatte- och subventionsförändringar. Inflationen beräknas ligga omkring noll även fortsättningsvis under 1998. Nästa år förväntas KPI öka med ca 1 % under loppet av året.

Lönerna förväntas öka måttligt även år 2000 och 2001 medan produktivitetens utvecklingen mattas något. Riksbanken antas klara inflationsmålet så att inflationen ligger kring 2 % år 2001. Eftersom konsumentpriserna förväntas öka med ca 1 % under loppet av 1999 beräknas årsgenomsnittet för år 2000 bli 1,7 %.

Bostadskostnaderna

En viktig förklaring till den låga prisutvecklingen i år är minskade bostadskostnader. Bostadsposten utgör en tredjedel av totala KPI och är därmed av stor betydelse för den uppmätta inflationen. Under första halvåret höjdes taket för ROT-avdragen och fastighetsskatten sänktes, vilket medförde lägre boendekostnader för hushållen som de mäts i KPI. Med lägre räntor har också räntekostnaderna för egnahemsägare fortsatt att falla. De bostadslån som successivt förfaller sätts vanligen om till en lägre ränta. I augusti i år bidrog denna kostnadsminskning till att sänka inflationen med 0,7 procentenheter. Även fortsättningsvis under 1998 och under 1999 beräknas lägre räntekostnader hålla ned inflationen. Räntekostnaderna faller dock betydligt långsammare nästa år, vilket är en viktig orsak till att priserna beräknas öka något snabbare under 1999 än under 1998.

Utöver ovan nämnda faktorer förklaras de låga bostadskostnaderna hittills i år av att hyrorna för hyreslägenheter har ökat måttligt. Från december 1997 fram t.o.m. augusti i år har hyrorna ökat med endast 0,7 %. Eftersom flertalet av hyresavtalen sluts under första halvåret indikerar detta att hyresökningarna blir knappt 1 % i år, vilket historiskt sett är lågt. Under de senaste åren har

hyrorna ökat med ca 3-4 % per år och de har därmed höjt KPI i betydande omfattning. Bland annat ränteläget och den tillfälliga sänkningen av fastighetsskatten för flerfamiljshus under 1999, talar för att hyrorna ökar måttligt även de närmaste åren.

Löner och producentpriser

Lönekostnaderna är av stor betydelse för pris- och sysselsättningsutvecklingen. Under åren 1995-1997 steg lönerna inom näringslivet i genomsnitt med närmare 5 % och inom offentliga myndigheter med drygt 4 % per år. Slutna avtal hittills under 1998 indikerar en betydande nedväxling i löneökningstakten. Om så inte blir fallet är risken överhängande att priserna ökar något snabbare och, via en stramare penningpolitik, sysselsättningen ökar långsammare än vad som antas i denna prognos. Lönebildningen framstår således som en risk i prognosen.

Tabell 8.1 Konsumentprisutveckling

Årlig procentuell förändring

	1997	1998	1999	2000	2001
KPI, årsgenomsnitt	0,9	0,5	0,7	1,7	2,0
KPI, dec-dec	1,9	0,1	1,1	2,0	2,0
Basbelopp (tusental kr)	36,3	36,4	36,4	36,7	37,3
HIKP ¹ , årsgenomsnitt	1,8	1,2	1,1	-	-
HIKP ¹ , dec-dec	2,7	0,5	1,5	-	-
NPI, årsgenomsnitt	-1,2	-1,4	0,7	-	-
NPI, dec-dec	-0,9	-0,5	0,6	-	-
KPI, OECD ² , årsgenomsnitt	2,0	1,5	1,8	2,0	2,0

¹ Harmoniserat index för konsumentpriser inom EU.

² Med OECD avses 16 länder, se kapitel 2.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Alltför stora löneökningar kan skapa inflationstryck bl.a. genom ökade produktionskostnader inom industrin. Under perioden 1995-1997 steg produktiviteten i industrin med närmare 5 % per år. Den omfattande effektiviseringen av produktionen har i stort balanserat löneökningarna, vilket har bidragit till att industrins producent- och hemmamarknadspriser har legat förhållandevis stilla de senaste åren (se diagram 8.1). Till exempel har industrins priser för hemmamarknaden varit i det närmaste oförändrade från mitten av 1995 fram till och med i augusti i år. Industrins investeringar beräknas ligga på en hög nivå såväl i år som nästa år, vilket talar för en fortsatt god produktivitetstillväxt. Utbyggnaden av produktionskapaciteten torde bidra till att inflationsdrivande flaskhalsar kan undvikas de

närmaste åren trots förväntningar om en fortsatt uppgång i industriproduktionen.

Eftersom en allt större del av industrins insatsvaror är importerade har den internationella prisutvecklingen och växelkursens förändring stor betydelse för industrins produktionskostnader. Den förhållandevis svaga ökningen av producentpriserna under senare år förklaras bl.a. av förstärkningen av kronan under 1995 och 1996. Den fördelaktiga produktivitetsutvecklingen och de låga löneökningarna i OECD har, tillsammans med Asienkrisen, dessutom dämpat världsmarknadspriserna. Asienkrisen har medfört en skärpt internationell konkurrens som pressar priserna, vilket bl.a. indikeras av Konjunkturinstitutets barometer från augusti i år. Barometern visar att svenska industriföretag förväntar sig ett fortsatt kraftigt fall i försäljningspriserna på exportmarknaden.

Utöver effekterna via produktionskostnaderna är importpriserna också viktiga för de svenska konsumentpriserna genom att en stor del av hushållens konsumtion utgörs av varor tillverkade i utlandet. Låga internationella prisökningar och den antagna förstärkningen av kronan medför att importpriserna sjunker i år, vilket bidrar till lägre svenska konsumentpriser. Nästa år förutses de internationella råvarupriserna stiga, vilket ger ett blygsamt bidrag till inflationen i Sverige.

Inflationsförväntningar och hushållens efterfrågan

Den låga och sjunkande inflationen under de senaste åren har medfört ett väsentligt fall i inflationsförväntningarna. Av SCB:s enkät framgår att hushållens inflationsförväntningar ett år framåt har legat på eller under Riksbankens in-

flationsmål under en längre tid. Även inom näringslivet förväntas måttliga prisökningar framöver. Såväl Konjunkturinstitutets barometrar som Prosperas och Aragons enkäter till varu- och penningmarknaden visar att inflationsförväntningarna på 2 till 5 års sikt ligger väl inom Riksbankens toleransintervall för inflationen. Nedgången i de långa nominella räntorna från 1995 kan också tolkas som att marknadens förväntningar om den framtida inflationen har blivit lägre. Den ränteuppgång som skedde i augusti i år kan sannolikt inte tolkas som stigande inflationsförväntningar. De något högre räntorna förklaras snarare av att riskpremien har ökat bl.a. för svenska obligationer som en följd av den globala oron på de finansiella marknaderna. Future-räntan med likvid om sex månader – dvs. den i dag förväntade framtida korträntan – är fortsatt låg, vilket indikerar att marknaden inte förväntar sig en penningpolitisk åtstramning de närmaste månaderna. Sammantaget visar de fallande inflationsförväntningarna hos hushåll och näringsliv att Riksbankens prisstabilitetsmål har vunnit i förtroende. Inflationbenägenheten har därmed minskat i svensk ekonomi.

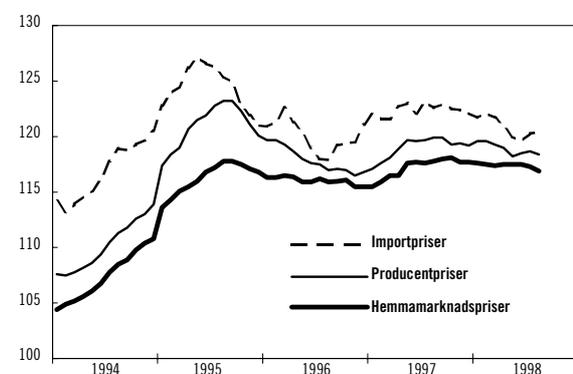
En faktor som sannolikt bidrar till något högre konsumentpriser de närmaste åren är en tilltagande privat konsumtion. I denna prognos har antagits att expansionen av hushållens efterfrågan, i kombination med måttliga kostnadsökningar, skapar ett utrymme för producenter och handel att höja vinstmarginalerna de närmaste åren.

Skatte- och subventionsförändringar

Av KPI-ökningen på 1,9 % under loppet av förra året förklaras ca 1 procentenhet av förändringar

Diagram 8.1 Producent- och importpriser

Index 1990=100

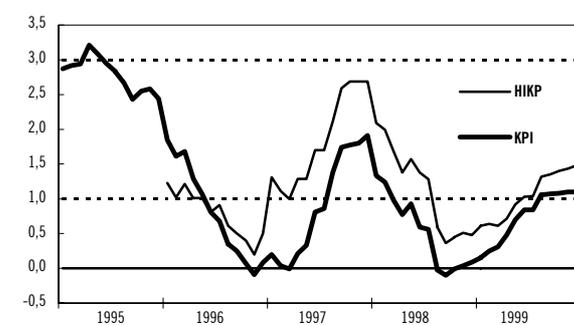

Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 8.2 Konsumentprisutveckling enligt KPI och HIKP

12-månaderstal

Procent

Anm: De streckade linjerna i diagrammet anger Riksbankens toleransintervall för inflationen enligt KPI.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

av indirekta skatter och subventioner som t.ex. höjd tobaksskatt. I år beräknas skatteförändringar i stället sänka KPI med ca 0,6 procentenheter, vilket är en viktig förklaring till att uppgången i KPI under loppet av året beräknas bli så låg som 0,1 %. I januari i år höjdes alkoholskatten, vilket tillsammans med ändrade elskatter drog upp KPI något. Under första halvåret i år bidrog, som nämndes tidigare, sänkt fastighetsskatt samt det höjda taket för ROT-avdraget till att sänka KPI. Därefter har även tobaksskatten sänkts. Nästa år beräknas skatte- och subventionsförändringar medföra att KPI höjs med ca 0,1 procentenheter under loppet av året. Stödet till de s.k. krisångångarna för flerfamiljshus samt sänkt fastighetsskatt på flerfamiljshus och vattenkraftverk förväntas bidra till att KPI sänks något under 1999. Däremot beräknas KPI höjas nästa år när ROT-avdraget upphör och när avfallsskatten införs.

Sammantaget kan således en stor del av skillnaderna mellan KPI-ökningen under 1997, 1998 och 1999 förklaras av ändrade skatter och subventioner.

Dessa förändringar, och även räntekostnader för egnahemsägare, har endast en tillfällig påverkan på inflationen. Rensat för dessa övergående effekter ligger inflationen, förutom en uppgång kring årsskiftet 1997/98, förhållandevis stabilt mellan 1 och 1,5 % under perioden 1997-1999.

HIKP

Inflationen i Sverige enligt EU:s harmoniserade index för konsumentpriser, HIKP, har fallit från 2,7 % i december 1997 till 0,6 % i augusti i år, vilket understiger genomsnittet för EU-länderna. HIKP innefattar ca 80 % av varukorgen i KPI. Den viktigaste skillnaden mellan de båda måtten är att räntekostnaderna för egnahemsägare inte ingår i HIKP. Allteftersom räntekostnaderna faller i allt mindre utsträckning minskar skillnaden mellan de båda måtten. I december nästa år beräknas 12-månaderstalet enligt HIKP uppgå till 1,5 %, dvs. något högre än KPI.

9 Hushållens ekonomi och privat konsumtion

För de kommande åren sker en återhämtning av hushållens reala inkomster. Konsumtionen ökar något snabbare än inkomsterna och därmed blir sparandet lågt.

9.1 Hushållens inkomster

Hushållens realinkomster har utvecklats svagt under de senaste åren. Efter de kraftiga ökningarna i början av 1990-talet, huvudsakligen till följd av att 1990/91 års skattereform var underfinansierad, har hushållssektorns samlade inkomster fallit tillbaka. Inkomstutvecklingen under de senaste åren har emellertid varit splittad. De reala löneinkomsterna före skatt har utvecklats positivt, medan skattehöjningar och sänkta ersättningsnivåer i transfereringssystemen har dragit ned hushållens inkomster.

I år beräknas hushållens reala disponibla inkomster öka med 2,7 %, vilket är något starkare än vad som beräknades i vårpropositionen. Bakom denna relativt kraftiga uppgång ligger en fortsatt ökning av reallönerna före skatt tillsammans med stigande sysselsättning.

Transfereringarna från offentlig sektor ger också ett positivt bidrag till inkomstutvecklingen i år, trots att arbetslösheten sjunker. Pensionerna ökar realt som en följd av den låga inflationen, samtidigt som bostadstillägget till pensionärerna har höjts. Utbetalningarna från sjukförsäkringen ökar kraftigt i år av flera skäl. Ersättningsnivåerna i sjuk- och föräldraförsäkringen höjdes vid årsskiftet från 75 till 80 % och antalet sjukdagar har stigit. Därtill ökar utbetalningarna från sjukförsäkringen till följd av att arbetsgivarperioden återställts till 14 dagar från 1 april 1998 efter att ha varit 28 dagar dessförinnan. Detta påverkar dock inte hushållens inkomster eftersom sjuklönen reduceras i motsvarande grad.

Tabell 9.1 Hushållens disponibla inkomster, konsumtion och sparande

	Miljarder kronor, löpande priser 1997	Procentuell utveckling, 1991 års priser				
		1997	1998	1999	2000	2001
Lönesumma, inkl. sjuklön	756,6	3,3	4,0	3,4	3,0	2,1
Transfereringar från offentlig sektor	387,9	-0,3	2,5	-0,5	-0,6	0,3
Pensioner	216,2	0,1	1,1	1,3	0,7	1,2
Sjukförsäkring m.m.	34,3	-6,9	10,9	3,7	1,1	1,5
Arbetslöshetsbidrag m.m.	55,3	2,0	-8,6	-12,5	-14,4	-10,3
Övriga transfereringar	82,2	-0,1	10,0	0,1	2,3	1,8
Räntor och utdelningar, netto	-13,5					
Övriga inkomster, netto	204,9	-6,1	1,7	2,0	3,7	1,6
Direkta skatter och avgifter	405,7	7,1	6,2	-0,4	3,3	1,4
Disponibel inkomst	930,2	-1,7	2,7	3,3	1,5	1,8
Privat konsumtion	922,9	2,0	2,7	2,9	2,5	2,0
<i>Sparande, nivå i % av disponibel inkomst</i>						
Nettosparande		0,8	0,8	1,2	0,3	0,1
Finansiellt sparande		2,6	2,5	2,6	1,4	0,9
<i>Procentuellt bidrag till realinkomstutvecklingen</i>						
Lönesumma, inkl. sjuklön		2,7	3,3	2,9	2,5	1,8
Transfereringar från offentlig sektor		-0,1	1,1	-0,2	-0,2	0,1
Räntor och utdelningar, netto		-0,1	0,8	0,1	0,0	0,2
Övriga inkomster, netto		-1,3	0,3	0,4	0,7	0,3
Direkta skatter och avgifter		-2,9	-2,8	0,2	-1,5	-0,6

Anm: Lönesumma, inkomstöverföringar, räntenetto och skatter är deflaterade med KPI. Disponibel inkomst är deflaterat med implicitprisindex för privat konsumtion, IPI.

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Ersättningsnivån i arbetslöshetsförsäkringen höjdes till 80 % redan den 1 oktober 1997. Övriga transfereringar ökar reallt med 11,5 %. I den kraftiga ökningen ligger att antalet personer som uppstår olika former av studiestöd stiger samt att barnbidragen och flerbarnstilläggen höjdes vid årsskiftet med sammanlagt 2,9 miljarder kronor.

Direkta skatter och avgifter stiger i år bl.a. genom att den allmänna egenavgiften till pensionsystemet har höjts med 1 procentenhet. Vidare finansieras den höjda ersättningsnivån i arbetslöshetsförsäkringen delvis genom ökade egenavgifter. Skatten för småföretagare har sänkts genom att en ökad andel av vinsten beskattas som inkomst av kapital. Hushållens skattebetalningar i år dras upp av att fyllnadsbetalningar av skatt var ovanligt stora till följd av realiserade kursvinster på aktier under 1997.

För 1999 förutses en fortsatt positiv utveckling av sysselsättningen och reallönerna. Pensionärerna får också en real inkomstökning. Basbeloppet räknas upp med hela, och inte som tidigare med en del av föregående års inflation. Därutöver förelås en höjning av pensionerna med 2 procentenheter, dvs. från 98 till 100 % av basbeloppet samt en ytterligare höjning av bostadstillägget. Sammantaget minskar dock transfereringarna från den offentliga sektorn till följd av nedgången i arbetslösheten.

Den statliga inkomstskatten förändras nästa år genom att den tillfälliga s.k. värnskatten upphör samtidigt som skatteuttaget förblir 25 % för inkomster över 389 500 kronor per år. Dessutom föreslås, tillfälligt för 1999, en skattereduktion för inkomsttagare med inkomster upp till 245 000 kronor per år. Netto innebär förändringarna en skattesänkning på ca 6 miljarder kronor, jämfört med 1998 års regler. Sammantaget beräknas realinkomsterna öka med 3,3 % nästa år, vilket är ca ½ procentenhet starkare än vad som beräknades i vårpropositionen.

För åren 2000 och 2001 beräknas den goda tillväxten leda till en fortsatt gynnsam sysselsättningsutveckling, medan reallöneökningarna dämpas när inflationen stiger något. Effekten på disponibel inkomst av den ökade sysselsättningen dämpas av att inkomsterna från arbetslöshetsbidragen sjunker parallellt. Barnbidragen föreslås höjas i två steg med sammanlagt ca 5 miljarder kronor. Inkomsterna dras ned när den tillfälliga skattereduktionen upphör. De reallt disponibla inkomsterna beräknas öka med 1,5 % år 2000 och med 1,8 % år 2001.

9.2 Privat konsumtion

Under 1997 ökade hushållens totala konsumtionsutgifter med 2 % jämfört med året innan, mätt som årsgenomsnitt. Ökningen av den privata konsumtionen var den hittills starkaste under 1990-talet. Det var i synnerhet kapitalvaruhandeln som bidrog till konsumtionstillväxten, t.ex. handeln med bilar och delar av den s.k. sällanköpsvaruhandeln. Under det första halvåret 1998 ökade den privata konsumtionen med 2,5 % jämfört med första halvåret 1997. Denna konsumtionsökning var något starkare än vad som förväntades i 1998 års ekonomiska vårproposition. Framförallt var det handeln med bilar och sällanköpsvaror som fortsatte att uppvisa en stark försäljningsutveckling.

Förra årets ökning av den privata konsumtionen sammanföll med en minskning av hushållens reallt disponibla inkomster. Därmed sjönk hushållens sparkvot, definierad som sparandet i förhållande till den disponibla inkomsten, till en nivå under 1 %. Hushållens disponibla inkomster förväntas öka med 2,7 % innevarande år och tillväxten i hushållens inkomster förväntas bli ännu starkare 1999. Den gynnsamma inkomstutvecklingen innebär att utrymmet för en privat konsumtionsökning framöver är stort. Konsumtionsutrymmet stärks dessutom av hushållens förhållandevis starka förmögenhetsställning. Den främsta orsaken till den förbättrade förmögenhetssituationen är att värdet av hushållens aktie- och småhusinnehav har ökat de senaste åren. Behovet av att spara av de disponibla inkomsterna har därmed minskat. De låga räntenivåerna underlättar dessutom finansieringen av vissa kapitalvaruinköp, vilket innebär att försäljningsvolymen av kapitalvaror sannolikt tilltar.

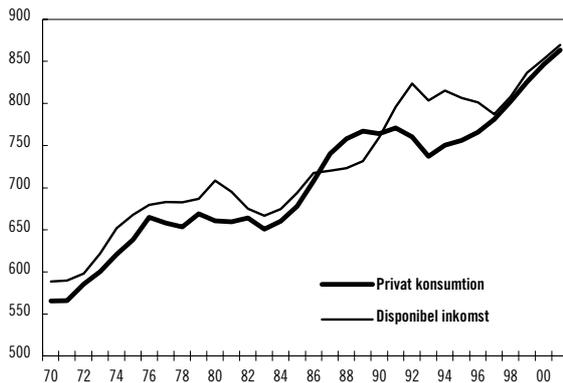
De senaste månaderna har situationen på arbetsmarknaden förbättrats. Sysselsättningen har ökat och arbetslösheten har minskat. Som ett resultat av förbättringen på arbetsmarknaden minskar hushållens osäkerhet vad gäller framtida arbetsinkomster. De svenska hushållens förbättrade ekonomi återspeglas i stor utsträckning av hushållens framtidsförväntningar, som redovisas av Statistiska centralbyrån i de s.k. Hushållens inköpsplaner. Alltfler hushåll bedömer nu att deras egen ekonomiska situation kommer att förbättras framöver och att framtidsutsikterna för den svenska ekonomin är gynnsamma. Dessutom förväntar sig flertalet hushåll att arbetslös-

heten kommer att sjunka framöver och att inflationen kommer att vara fortsatt låg.

Som en följd av den alltmer optimistiska synen på framtiden har de svenska hushållen minskat sitt sparande. Hushållens sparkvot är för närvarande låg och bankernas utlåning till hushållen har ökat successivt sedan andra halvåret 1997. Volymen av hushållens totala bankkrediter är emellertid, trots uppgången, betydligt mindre än under slutet av 1980-talet. Utvecklingen av detaljhandelns försäljning hittills under 1998 antyder att hushållens minskade sparande har skapat utrymme för bl.a. inköp av hemelektronik och möbler. Handeln med radio- och televisionsutrustning har ökat med ca 20 % under det första halvåret 1998 jämfört med första halvåret 1997, och möbelhandeln har under samma period ökat med ca 10 %. Dessutom tyder den löpande statistiken över totala nybilsregistreringar på att även nybilsinköpen har ökat kraftigt.

Diagram 9.1 Privat konsumtion och disponibel inkomst

Miljarder kronor, 1991-års priser

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Sammantaget förväntas hushållens totala efterfrågan öka ytterligare de kommande åren, främst som en följd av ökade disponibla inkomster, förbättrade arbetsmarknadsförhållanden och mycket positiva framtidsförväntningar. Den totala privata konsumtionen förväntas öka med 2,7 % 1998 och med 2,9 % 1999. Därmed upprevideras bedömningen som gjordes i vårpropositionen med 0,4 procentenheter för respektive år. Konsumtionstillväxten förväntas sedan avta till 2,5 % respektive 2,0 % under åren 2000 och 2001. Den avtagande tillväxttakten i den privata konsumtionen är huvudsakligen ett resultat av att hushållen under både 1998 och 1999 i stor utsträckning beräknas uppgradera och ersätta slitna kapitalvaror. Dessa konsumtionsutgifter förväntas så småningom återgå till långsiktigt normala

nivåer, vilket resulterar i en svagare ökning av hushållens totala konsumtionsutgifter.

Det finns naturligtvis flera moment av osäkerhet i bedömningen av hushållens konsumtionsutveckling de närmaste åren. I synnerhet gäller detta eventuella effekter på hushållens framtidsförväntningar, och därmed effekter på deras konsumtionsbeteende, av diverse makroekonomiska händelser, såväl inhemska som internationella. Det är t.ex. tänkbart att den asiatiska krisen blir djupare och att dess effekter på den svenska ekonomin får återverkningar på hushållens konsumtionsbeteende. Hushållens förmögenhetsställning påverkas negativt av en global nedjustering av aktiepriserna. Det är emellertid troligt att det kortsiktiga beroendet mellan hushållens konsumtionsutgifter och priserna på aktier är förhållandevis begränsat. Anledningen är att hushåll i allmänhet strävar efter att utjämna sina konsumtionsutgifter över tiden.

10 Investeringar

Investeringskonjunkturen tog fart det första halvåret i år. Den totala investeringsvolymen steg med ca 10 % jämfört med motsvarande period förra året. Sammantaget beräknas de totala bruttoinvesteringarna öka med knappt 10 % 1998 och med 8 % 1999.

Den starka produktionsökningen inom såväl industrin som den privata tjänstesektorn väntas medföra en stigande investeringsaktivitet inom näringslivet. Inom den exportinriktade delen av näringslivet avtar dock investeringarnas tillväxttakt successivt, medan utbyggnadsbehovet inom hemmamarknadssektorerna ökar. Förutsättningar för en viss återhämtning av bostadsinvesteringarna är också goda. Räntorna är låga samtidigt som hushållens ekonomi förbättras. Under innevarande år bidrar också de offentliga myndigheterna till den starka investeringsexpansionen. Det förklaras av byggnationen av stadslederna och av en uppgång i de kommunala myndigheternas investeringar.

Tabell 10.1 Bruttoinvesteringar efter näringsgren

	Miljarder kronor		Årlig procentuell volymförändring			
	1997	1997	1998	1999	2000	2001
Näringslivet	183,6	-0,1	10,7	7,1	4,8	3,2
industri	64,1	-6,9	8,0	4,5	4,5	3,0
Övrigt näringsliv	119,5	3,8	12,1	8,4	5,0	3,3
Bostäder	23,8	-25,7	6,2	23,5	25,0	25,0
Nybyggnad	11,5	-19,2	5,5	32,0		
Ombyggnad	12,3	-32,0	7,1	14,0		
Offentliga myndigheter	30,5	-9,4	7,6	1,4	2,2	1,4
Totalt	237,9	-4,8	9,8	8,0	6,8	5,9
Maskiner	136,2	2,8	11,1	6,2	4,5	3,2
Byggnader	101,7	-13,2	8,3	10,4	9,7	9,3

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

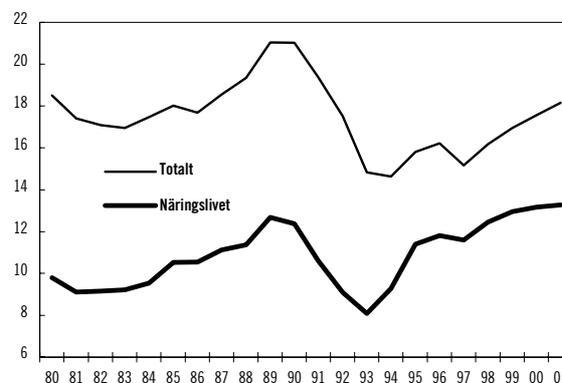
Under perioden mellan 1999 och 2001 förutses investeringskvoten, dvs investeringarna som andel av BNP, åter närma sig de nivåer som rådde på 1970- och 80-talen. De senaste årens låga investeringskvoter kan delvis förklaras av behovet att anpassa kapitalstocken för bostäder till långsiktigt hållbara nivåer. Därtill har sannolikt den höga realräntan också bidragit till de låga investeringsnivåerna. I den medelfristiga kalkylen utgör de låga räntorna och den relativt höga lönsamheten i näringslivet goda förutsättningar för en fortsatt expansion. Den relativt höga investe-

ringsaktiviteten är också en förutsättning för att kostnadsdrivande flaskhalsar ska kunna undvikas. Därtill bidrar också den goda tillgången på arbetskraft till den gynnsamma tillväxtmiljön de närmaste åren. Bostadsproduktionen antas gradvis normaliseras till följd av stigande disponibelinkomster och den positiva sysselsättningsutvecklingen. Nivån på bostadsinvesteringarna förutses dock även år 2001 vara låg jämfört med 1980-talets nivå.

10.1 Näringslivets investeringar

Diagram 10.1 Investeringar som andel av BNP

1991 års priser, procent

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Industrins investeringar har under de senaste åren legat på en mycket hög nivå, vilket främst kan förklaras av den kraftiga ökningen av exporten samt en hög lönsamhet. Även om industrins investeringar tillfälligt föll tillbaka förra året innebar de ändå att produktionskapaciteten byggdes ut ytterligare. Till följd av den kraftiga produktionsökningen mot slutet av 1997 steg kapacitetsutnyttjandet. Den utvecklingen har fortsatt under årets inledning, trots att industrins konjunkturläge tyder på en viss avmattning. Under andra kvartalet i år uppgick resursutnyttjandet till hela 90,1 %, vilket är en nivå då investeringarna bör öka avsevärt för att flaskhalsar i produktionen skall kunna undvikas. Därtill stimuleras investeringarna av att lönsamheten förväntas öka ytterligare under innevarande år från en redan i utgångsläget hög nivå. Den internationella prispressen har visserligen tilltagit under året, men samtidigt är produktivitetens utvecklingen fortsatt gynnsam och löneutvecklingen återhållsam.

Enligt Statistiska centralbyråns investeringsenkät från maj planerar industriföretagen för kraftiga investeringsökningar i år. Med tanke på det osäkra konjunkturläge som uppstått till följd av Asienkrisen, är det rimligt att en del av de planerade investeringarna förskjuts till nästa år. Enligt nationalräkenskaperna steg emellertid industrins investeringar med drygt 8 % under det första halvåret i år jämfört med motsvarande period förra året. Samtidigt indikerar den senaste kvartalsbarometern att industrins kapacitetsutbyggnad fortsätter i stor omfattning också under andra halvåret. Investeringarna bedöms därför öka med 8 % i industrin 1998 vilket innebär att kapitalstocken byggs ut med över 4 %. Investeringsvolymer blir mycket stora inom verkstadsindustrin som gynnas av den goda investeringskonjunkturen i Europa.

För 1999 beräknas investeringarna öka med ca 4 %. Resursutnyttjandet förutses också nästa år ligga på en hög nivå. Detta i kombination med en hög lönsamhet utgör gynnsamma förutsättningar för en fortsatt kapacitetsutbyggnad. Både privat konsumtion och export ökar i betydande omfattning, vilket bör innebära avsevärda investeringsökningar inom såväl konsumtions- som investeringsvaruindustri.

Tabell 10.2 Övriga näringslivets investeringar

	Miljarder kronor		Årlig procentuell förändring		
	1997	1996	1997	1998	1999
Jordbruk och skogsbruk	8,9	6,0	7,1	4,4	4,1
Energi och vattenverk	14,1	-4,1	3,3	10,4	14,4
Byggnadsindustri	4,6	-2,0	13,4	4,0	11,0
Handel	17,2	0,4	4,3	20,0	17,0
Finansiell verksamhet	2,5	-15,1	30,5	15,0	11,0
Företagstjänsteverksamhet	14,1	0,2	6,3	16,0	7,0
Hushållsverksamhet	11,2	-3,1	13,5	5,0	5,0
Fastighetsverksamhet	7,7	15,2	2,8	9,0	16,0
Övrig tjänsteverksamhet	39,2	-1,6	-1,6	12,3	1,8
därav samfärdsl	24,4	11,6	-3,2	19,0	-2,0
Summa	119,5	0,3	3,8	12,1	8,4

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Investeringarna inom övrigt näringsliv ökade mer än förväntat under det första halvåret i år. En mycket kraftig expansion noterades i sektorer som i stor utsträckning påverkas av hushållens efterfrågan. Inom exempelvis varuhandeln ökade investeringsvolymerna med hela 28 % första halvåret i år jämfört med samma period 1997. För såväl 1998 som 1999 beräknas

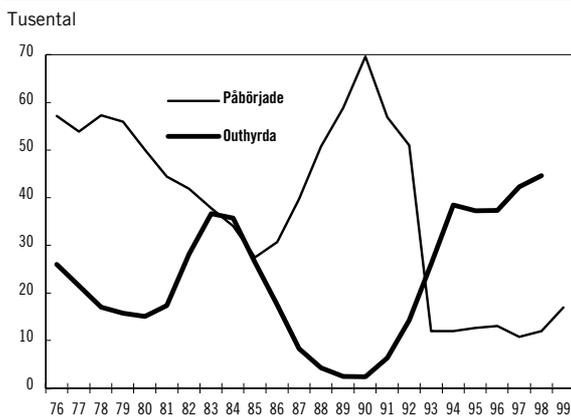
investeringarna öka starkt inom de flesta delsektorer inom övrigt näringsliv. En sådan utveckling stöds av resultaten från Statistiska centralbyråns investeringsenkät från maj. En kraftig produktionsökning och låga räntor utgör gynnsamma förutsättningar för en betydande utbyggnad av kapaciteten under prognosperioden. Tillgängliga indikatorer tyder också på en markant ökning av investeringsaktiviteten framöver. Priserna på kommersiella fastigheter har för riket som helhet ökat med 15 % de senaste två åren. Samtidigt har vakanserna inom expansiva regioner minskat i sådan omfattning att nyproduktion av kommersiella lokaler åter blivit lönsam. Av juni månads tjänstebarmeter från Konjunkturinstitutet framgår att konjunkturläget stärktes ytterligare både för arkitekter och för teknisk konsultverksamhet. En uppgång i dessa sektorer förebådar en ökning av investeringar i realkapital med 1/2 till 1 års eftersläpning. En del strukturella förändringar bidrar också till investeringsexpansionen framöver. Avregleringen av energisektorn innebär ökade krav på rationaliseringar. Detta tillsammans med det statliga energiomställningsprogrammet, i vilket det årligen finns avsatt ca 1,5 miljarder kronor, innebär en betydande investeringshöjning inom energisektorn. För innevarande år väntas statliga infrastruktur-satsningar såsom byggandet av Öresundsbron med tillfartsleder, samt ökade järnvägsinvesteringar bidra till investeringsökningen inom övrigt näringsliv. Sammantaget beräknas investeringarna inom övrigt näringsliv öka med 12 % i år och med drygt 8 % 1999. Därmed stiger resursutnyttjandet något fram till och med 1999. Det finns dock en viss osäkerhet i bedömningen över investeringsutvecklingen framöver. Under tidigare konjunkturuppgångar har det funnits en tendens till en snabbare ökningstakt än den här redovisade prognosen.

10.2 Bostäder

Bostadsbyggandet ökade med 12 % under första halvåret 1998 jämfört med samma period 1997. Under förra året låg dock bostadsbyggandet på en rekordlåg nivå. Bostadsbyggandet har sedan lågkonjunkturen i början på 1990-talet legat på en historiskt mycket låg nivå. Detta har inneburit att bostadsstocken gradvis anpassats till en ny jämviktsnivå. Minskningen av bostadssubventio-

nerna till motsvarande 30 % av räntekostnaden är nu i stort sett genomförd, samtidigt som de allmänna ekonomiska förutsättningarna för en ökad efterfrågan på bostäder snabbt förbättras. Hushållens disponibla inkomster beräknas öka kraftigt efter en lång stagnationsperiod och selsättningen tar fart. Därigenom finns förutsättningarna för en markant uppgång i bostadsproduktionen.

Diagram 10.2 Antal outhyrda respektive påbörjade lägenheter

Anm: Antalet outhyrda lägenheter avser den 1 mars respektive år. Antalet påbörjade lägenheter omfattar både flerfamiljshus och småhus.
Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Bostadsbyggandet har hittills varit lågt på grund av att priserna på andrahandsmarknaden i allmänhet understigit nyproduktionskostnaden. Sedan priserna på småhus stigit med 8 % för riket som helhet det senaste året, har skillnaden mellan priserna på andrahandsmarknaden och nyproduktionskostnaden reducerats till ca 10 %.

De regionala skillnaderna är emellertid mycket stora. I de flesta tillväxtområden är nyproduktion redan i dagsläget lönsam samtidigt som antalet tomma lägenheter är lågt. I andra områden kommer det inte under överskådlig tid att bli lönsamt att bygga nya bostäder och vakansgraden är mycket hög. Den bostadspolitiska propositionen beslutades av Riksdagen i juni månad. Därmed undanröjdes den osäkerhet som omgärdat den framtida bostadsfinansieringen, vilket främjar byggandet av nya bostäder. Därutöver bör sänkningen av fastighetsskatten från 1,7 % till 1,5 % av taxeringsvärdet liksom den nu föreslagna tillfälliga sänkningen av fastighetsskatten på flerbostadshus, leda till en högre bostadsefterfrågan. Enligt Konjunkturinstitutets kvartalsbarometer från juni synes bostadsbyggandet under andra halvåret vara på väg mot en påtaglig återhämtning. Långa projekteringstider torde innebära att en mer

markant uppgång i bostadsbyggandet märks först nästa år. Sammantaget beräknas *antalet påbörjade lägenheter* stiga till drygt 12 000 i år och till 17 000 nästa år. Enligt Boverket uppgår det långsiktiga behovet av nya bostäder till 30 000-35 000 per år.

Ombyggnationen av bostäder har också legat på en mycket låg nivå de senaste åren även om det temporära stimulansbidraget tillfälligt drog upp ombyggnadsvolymer under 1996. Den tidigare låga lönsamheten i branschen samt hushållens svaga inkomstutveckling har sannolikt lett till att en del ombyggnader skjutits på framtiden. De låga räntorna som gradvis stärker bostadsföretagens finansiella ställning, i kombination med hushållens relativt starka inkomstutveckling, bör dock innebära att ombyggnaden närmar sig en mer långsiktig jämviktsnivå. *Antalet påbörjade ombyggnader* av flerbostadshus var emellertid fortsatt lågt under första halvåret i år. Detta beror sannolikt på den osäkerhet som då rådde om det framtida bostadsfinansieringssystemet. Under samma period steg ombyggnationen av egnahem. Under de närmaste åren finns det, vid sidan av räntebidrag till ombyggnad, möjlighet att få del av stödet till ekologisk hållbar utveckling, vilket bidrar till att stimulera ombyggnadsverksamheten.

10.3 Lagerinvesteringar

De totala lagerförändringarnas effekt på BNP-tillväxten förväntas bli neutral såväl i år som nästa år. Lagerinvesteringarna enligt primärstatistiken och nationalräkenskaperna skiljer sig emellertid delvis åt, vilket försvårar tolkningen av lagerutvecklingen.

Under andra halvåret förra året genomfördes en viss lageruppbyggnad inom industrin. Samtidigt växte produktionen snabbt och den nedgång i lagerkvoten, dvs. lagerstocken i förhållande till produktionen, som inleddes andra halvåret 1996 fortsatte. Inledningsvis i år har industriproduktionen mattats något och Konjunkturinstitutets barometer för industrin från juli och augusti i år indikerar ett ökat missnöje med färdigvarulagrens storlek. Under loppet av 1998 beräknas emellertid efterfrågan tillta, vilket begränsar tillväxten av färdigvarulagren. I stället förväntas den prognostiserade uppgången av industriproduktionen under senare delen av 1998 och under

1999 medföra att lagren av insatsvaror och varor i arbete ökar. Prognoserna för produktionen och lagerförändringarna innebär att lagerkvoten fortsätter att falla såväl i år som nästa år. Den internationella utvecklingen utgör emellertid en risk i prognosen. Tillväxten av order från exportmarknaderna har från årsskiftet fram till juni i år stannat av och om den internationella efterfrågan viker ytterligare kan en oönskad lageruppbyggnad ske inom industrin, med en uppgång i lagerkvoten som följd. En sådan utveckling skulle kunna ändra förloppet till en snabbare uppbyggnad av industrins lager i år som följs av en lagerreducing under 1999.

Förra året växte lagren inom både detalj- och partihandeln. Lageruppbyggnaden inom detaljhandeln kan sättas i samband med uppgången i den privata konsumtionen förra året. Hushållens efterfrågan beräknas tillta framöver, vilket sannolikt innebär en något ökad lagerhållning för detaljhandeln som helhet. Uppgången i hushållens efterfrågan, tillsammans med en ökad in-

dustriproduktion, beräknas också bidra till att lagerhållningen ökar inom partihandeln nästa år.

Sammantaget beräknas de totala lagren i år och nästa år växa i ungefär samma omfattning som förra året. Detta innebär att tillväxtbidraget från lagerinvesteringarna kommer att ligga nära noll båda åren.

Tabell 10.3 Lagerförändringar och lagerbidrag

Miljoner kronor, 1991 års priser

	1996	1997	1998	1999
Jord- och skogsbruk	33	-102	-100	-100
Industri	1161	-1831	2900	2800
El-, gas- och värmeverk	129	-324	0	0
Handel	-4747	8996	5900	6200
Summa	-3424	6739	8700	8900
BNP-bidrag	-1,1	0,7	0,1	0,0

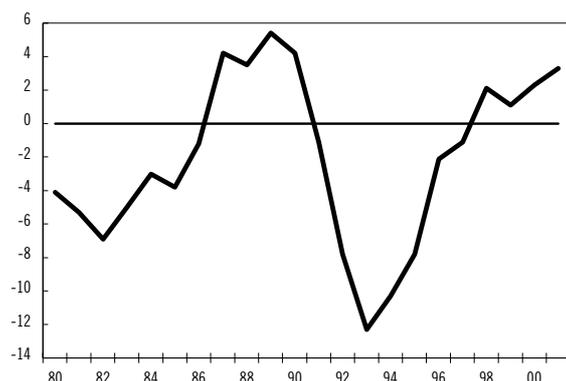
Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

11. Den offentliga sektorn

De offentliga finanserna har stärkts kraftigt sedan 1994 och i år beräknas det finansiella sparandet i den offentliga sektorn visa ett överskott, som sedan växer under kalkylperioden. Det statliga lånebehovet, som uppgick till ca 140 miljarder kronor så sent som 1995, har vänts så att statsskulden kan börja amorteras i år.

Diagram 11.1 Den offentliga sektorns finansiella sparande

Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

11.1 Den konsoliderade offentliga sektorn

Finansiellt sparande

År 1997 uppgick underskottet i den offentliga sektorns finansiella sparande till ca 19 miljarder kronor. Därmed hade underskottet, mätt som andel av BNP, reducerats till 1,1 % från 10,3 % år 1994. För 1998 väntas de offentliga finanserna visa ett överskott på ca 38 miljarder kronor eller 2,1 % av BNP. Av detta överskott beror emellertid 0,8 procentenheter på att AP-fondens innehav av svenska fastigheter överförs till bolagsform. Överföringen tillgodoräknas det finansiella sparandet eftersom aktier till skillnad från fastigheter betraktas som finansiella tillgångar i nationalräkenskaperna. Exklusive denna bokföringsmässiga effekt uppgår överskottet således till 1,3 % av BNP. De utdelningar från det statliga fastighetsbolaget Securum som ägt rum i år tillgodoräknas inte det finansiella sparandet.

För 1999 beräknas ett överskott på 1,1 % av BNP. Överskottet stiger sedan som andel av BNP till 2,3 % år 2000 och till 3,3 % år 2001, se tabell 11.1.

Förstärkningen av det finansiella sparandet sker genom att utgifterna som andel av BNP (utgiftskvoten) minskar. Utgiftskvoten,

Tabell 11.1 Den offentliga sektorns finanser

Miljarder kronor, löpande priser

	1997	1998	1999	2000	2001
Inkomster	1092,8	1148,1	1163,8	1201,9	1241,4
<i>procent av BNP</i>	62,8	63,3	61,7	60,7	60,0
Skatter och avgifter	941,7	992,9	1014,8	1053,5	1096,2
<i>procent av BNP</i>	54,2	54,8	53,8	53,2	53,0
Kapitalinkomster	84,6	85,1	77,3	75,8	70,4
Övriga inkomster	66,4	70,1	71,7	72,6	74,8
Utgifter	1111,9	1110,1	1142,5	1155,5	1172,5
<i>procent av BNP</i>	63,9	61,3	60,6	58,4	56,7
Transfereringar	506,3	510,5	519,1	514,7	520,8
Konsumtion och investeringar	491,7	496,1	529,3	550,2	570,1
Ränteutgifter	113,9	103,5	94,2	90,6	81,6
Finansiellt sparande	-19,1	38,1	21,3	46,4	68,9
<i>procent av BNP</i>	-1,1 ¹	2,1 ¹	1,1	2,3	3,3
Finansiell ställning					
Nettoskuld	376,8	338,1	310,5	265,4	197,6
<i>procent av BNP</i>	21,7	18,7	16,5	13,4	9,6
Konsoliderad bruttoskuld ²	1331,8	1319,2	1321,8	1280,1	1153,1
<i>procent av BNP</i>	76,6	72,8	70,1	64,7	55,8

¹ Enligt de regler som gäller inom EU uppgick det finansiella sparandet som andel av BNP för 1997 till -0,8 procent och beräknas för 1998 till 1,2%.

² Den konsoliderade skulden är definierad enligt EU:s konvergenskriterier (Maastricht).

Källor: Konjunkturinstitutet, Riksgäldskontoret, Riksrevisionsverket, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

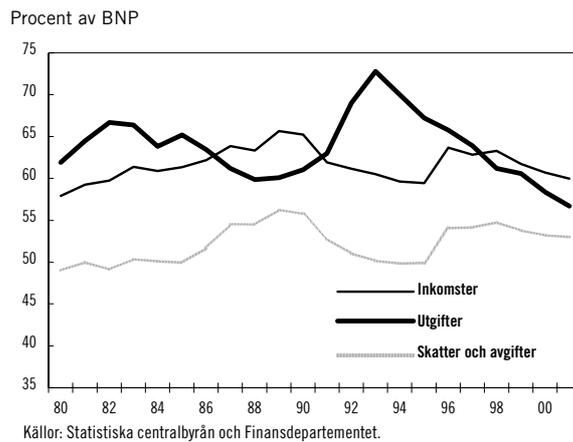
som började sjunka 1994, beräknas gå ned från 63,9 % år 1997 till 56,7 % år 2001. Av denna nedgång på 7,2 procentenheter svarar sänkta ränteutgifter för 2,7 procentenheter. I övrigt beror minskningen huvudsakligen på att transfereeringsutgifterna ökar långsammare än BNP. Utgifterna för den offentliga verksamheten i form av konsumtion och investeringar sjunker med endast 0,6 procentenheter av BNP mellan 1997 och 2001. Efter en tillfällig ökning i år sjunker även inkomsterna som andel av BNP. Nedgången beror såväl på att skattekvoten minskar som på att ränteinkomsterna sjunker. Nedgången av ränteinkomsterna är till stor del en effekt av pensionsreformen, som innefattar en reducering av AP-fondens tillgångar.

Jämfört med bedömningarna i den ekonomiska vårpropositionen har prognosen för det finansiella sparandet reviderats upp för åren 1998 och 1999, även med beaktande av de efter vårpropositionen föreslagna skattesänkningarna och utgiftsökningarna. Den redan beslutade sänkningen av fastighetsskatten samt förslagen om skattereduktion och höjda pensioner beräknas belasta det offentliga sparandet med ca 7,5 miljarder kronor 1999. Bedömningen av de offentliga finanserna exklusive dessa åtgärder har således förändrats i ännu mer positiv riktning. Skatteinkomsterna har i år visat sig bli betydligt större än vad som tidigare prognostiserats och bedömningen för 1999 har också reviderats upp. Därtill är räntenivån och följaktligen de offentliga ränteutgifterna lägre än vad som beräknades i vårpropositionen. Exklusive den sänkta fastighetsskatten och de nu föreslagna åtgärderna har sparandet reviderats upp något även för åren 2000 och 2001. I vårpropositionen gjordes ett beräkningstekniskt antagande med innebörden att det skulle ske överföringar till hushållssektorn i den mån den offentliga sektorns finansiella sparande översteg det målsatta. Något sådant antagande görs inte i föreliggande kalkyl. I stället ligger i kalkylerna att hela det beräknade överskottet ger en motsvarande amortering av den offentliga nettoskulden.

Den finansiella ställningen

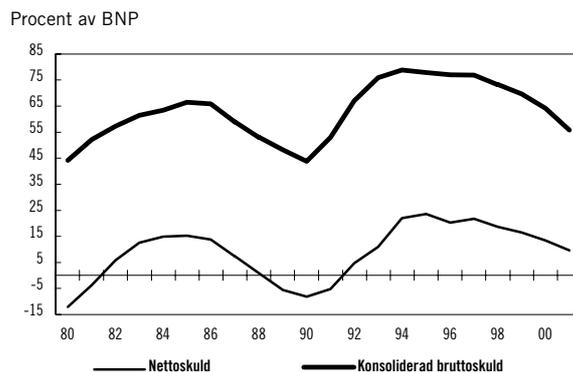
Det finansiella sparandet visar den förändring av den finansiella förmögenheten som sker genom transaktioner. Värdeförändringar påverkar således inte det finansiella sparandet. Detsamma gäller försäljningar av aktier och andra finansiella tillgångar, då de inte förändrar den finansiella förmögenhetsställningen.

Diagram 11.2 Den offentliga sektorns inkomster och utgifter

Den offentliga skulden påverkas däremot av anskaffning och försäljningar av finansiella tillgångar samt värdeförändringar på skulden i utländsk valuta. Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld, definierad enligt de s.k. Maastrichtkriterierna, motsvarade 79,3 % av BNP vid utgången av 1994. Skuldkvoten har sedan reducerats och uppgick till 76,6 % vid utgången av 1997 och beräknas gå ned till 72,8 % vid slutet av 1998. Genom de finansiella överskotten och fortsatta försäljningar av statens aktieinnehav fortsätter skulden att sjunka och understiger 60 % av BNP år 2001. Den konsoliderade bruttoskulden reduceras även av att det som ett led i ålderspensionsreformen sker en betydande engångsöverföring av tillgångar i AP-fonden till staten för amortering av statsskulden.

Diagram 11.3 Den offentliga sektorns konsoliderade bruttoskuld och nettoskuld

Den offentliga sektorns finansiella nettoskuld, dvs. skulder minus samtliga finansiella tillgångar, är väsentligt lägre än den konsoliderade bruttoskulden. Detta beror huvudsakligen på att AP-

fonden har betydande finansiella tillgångar vid sidan av statsobligationer. Nettoskulden sjunker i takt med överskottet i det finansiella sparandet och beräknas reduceras som andel av BNP från 21,7 % vid utgången av 1997 till 9,6 % vid utgången av 2001.

Skatter och avgifter

Skatterna och avgifterna som andel av BNP (skattekvoten) uppgick 1996 och 1997 till ca 54 %. Det är en uppgång med över 4 procentenheter från 1995. Av den kraftiga ökningen från 1995 till 1997 förklaras endast en tredjedel av ändrade skatteregler och höjda taxeringsvärden på fastigheter. En nästan lika stor del av höjningen av skattekvoten beror på en återhämtning av de viktigaste skattebaserna, lönesumman och den privata konsumtionen, som var nedpressade som andel av BNP år 1995 och under de närmast föregående åren.

Tabell 11.2 Den offentliga sektorns skatter och avgifter

Procent av BNP

	1997	1998	1999	2000	2001
Skatter och avgifter	54,2	54,7	53,8	53,2	53,0
Hushållens direkta skatter och avgifter	22,8	23,3	22,5	22,5	22,3
Företagens direkta skatter	2,9	3,5	3,6	3,2	3,2
Arbetsgivaravgifter	14,4	14,6	14,6	14,6	14,5
Mervärdesskatt	7,5	7,2	7,2	7,2	7,3
Övriga indirekta skatter	6,5	6,2	5,9	5,7	5,7

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Hushållens skattemässigt redovisade nettoinkomster av kapital, dvs. ränteinkomster, aktieutdelningar och reavinster med avdrag för utgiftsräntor och reaförluster, var negativa t.o.m. 1995, vilket sammantaget innebar ett skattebortfall. Sedan 1996 har kapitalinkomsterna gett ett positivt netto, vilket höjer skattekvoten. Denna vändning av hushållens kapitalinkomster är en konsekvens av att hushållens finansiella sparande varit högt under flera år samt av att hushållen realiserar en del av den värdestegring, som ägt rum på aktier och fastigheter de senaste åren.

I år stiger skattekvoten till 54,8 % bl.a. till följd av höjningen av den allmänna pensionsavgiften med 1 procentenhet samt stora inbetalningar av skatt på förra årets reavinster m.m. Årets sänkning av fastighetsskatten från 1,7 till 1,5 % får fullt genomslag i skatteinkomsterna först nästa år. Då sänks också den statliga inkomstskatten när den s.k. värnskatten upphör

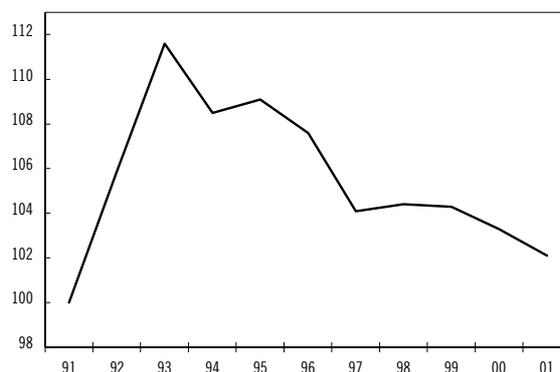
och endast till en del kompenseras av ett skatteuttag på 25 % för höga inkomster. Dessutom föreslås tillfälligt för 1999 en skattereduktion för inkomsttagare med lägre inkomster samt en sänkning av fastighetsskatten på hyreshus. Företagens direkta skatter som ligger på en historiskt hög nivå 1998 och 1999 beräknas falla tillbaks något åren därefter. Inkomsterna från skatt på reavinster väntas avta under prognosperioden. Sammantaget beräknas skattekvoten gå ned från 54,8 % 1998 till 53 % år 2001, se tabell 11.2.

Utgifter

Som framgår av diagram 11.4 skedde en kraftig real ökning av de offentliga utgifterna i början av 1990-talet, delvis beroende på bankstödet. År 1994 började dock utgifterna sjunka, trots ökade ränteutgifter på statsskulden, och 1997 var utgifterna i reala termer ca 4 % lägre än 1994. De totala utgifterna i reala termer beräknas öka något i år för att sedan vara i stort sett oförändrade 1999.

Diagram 11.4 Den offentliga sektorns reala utgifter

Index 1991=100

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

Ränteutgifterna sjunker kraftigt till följd av nedgången i räntenivån och den minskade statskulden. Den lägre räntan medför även minskade räntebidrag till bostäder. Transfereringarna till hushållen stiger däremot i år, trots en kraftig nedgång i arbetslösheten. Ersättningsnivåerna i socialförsäkringarna och barnbidragen har höjts och arbetsgivarperioden i sjukförsäkringarna har halverats, vilket ökar utbetalningarna från den offentliga sektorn. Även den offentliga konsumtionen och investeringarna ökar i volym efter flera års minskningar. I fasta priser växer den offentliga konsumtionen betydligt långsammare än BNP, men då prisutvecklingen är högre än för BNP blir konsumtionen som andel av BNP oförändrad 1998 och 1999.

Tabell 11.3 Den offentliga sektorns utgifter i löpande pris samt volymförändring

	Miljarder kronor, löpande priser				Procentuell förändring, 1991 års priser	
	1997	1997	1998	1999	2000	2001
Summa utgifter	1111,6	-3,1	0,3	-0,1	-1,3	-0,9
exklusive räntor	997,7	-2,7	1,4	0,9	-0,9	0,1
Hushållstransfereringar	387,9	-0,3	2,5	-0,5	-0,6	0,3
Pensioner	216,2	0,1	1,1	1,3	0,7	1,2
Sjukförsäkring m.m.	34,3	-6,9	10,9	3,7	1,1	1,5
Arbetsmarknadsstöd	55,3	2,0	-8,6	-12,5	-14,4	-10,3
Övrigt	82,2	-0,1	10,0	0,1	2,3	1,8
Övriga transfereringar	118,4	-6,6	-6,7	5,9	-8,8	-4,9
<i>Varav</i>						
Läkemedel	13,6	-0,3	-4,8	4,2	6,7	-0,4
Räntebidrag till bostäder	20,8	-25,7	-48,2	-29,7	-46,9	-52,1
Bidrag till EU	20,1	19,2	3,7	4,1	-4,6	1,5
Ränteutgifter	113,9	-6,5	-9,6	-9,7	-5,4	-11,7
Konsumtion	449,3	-2,1	1,9	0,8	0,6	0,8
Investeringar m.m.	42,4	-14,6	7,9	2,1	2,5	1,5

Anm: Förändringstal för investeringar är beräknade exkl. köp och försäljning av fastigheter.

Anm: Deflatering med implicitprisindex för offentlig konsumtion resp. investeringar. Övriga delar deflaterade med KPI.

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

För åren efter sekelskiftet fortsätter ränteutgifterna falla i takt med att statsskulden sjunker. Utgifterna för arbetslösheten minskar ytterligare. Pensionerna ökar trendmässigt till följd av ett ökat antal pensionärer med hög ATP. Utgifterna för sjukförsäkringen antas, vid oförändrade regler, utvecklas i takt med lönerna. Övriga transfereringar till hushållen ökar genom den föreslagna höjningen av barnbidragen. Räntebidragen till bostäder halveras såväl år 2000 som 2001 till en nivå på drygt 2 miljarder kronor år 2001. Den offentliga konsumtionen förutses växa relativt långsamt. Sammantaget sjunker utgifterna reallt med 1,3 % år 2000 och med 0,9 % år 2001, se tabell 11.3.

Finanspolitiken

År 1994 visade den offentliga sektorns finansiella sparande ett underskott på motsvarande 10,3 % av BNP. För 1998 beräknas ett överskott på 2,1 % av BNP. Mellan 1994 och 1998 förbättras således det finansiella sparandet med 12,4 % av BNP. Bakom denna utveckling ligger förutom finanspolitiska åtgärder en rad andra faktorer, som konjunkturutveckling, förändrat ränteläge, periodiseringar av skatteinkomster och köp och försäljningar av fastigheter. I tabell 11.4 redovisas dessa faktorer bidrag till förändringen av det finansiella sparandet. Den komponent som hänförs till konjunktur beaktar såväl BNP-

utvecklingen som de viktigaste skattebasernas utveckling i förhållande till BNP. Den del som beror på BNP mäts som 75 % av avvikelserna i BNP-tillväxt från en antagen trendmässig utveckling på 2 %. Denna uppskattning av konjunkturkänsligheten i de offentliga finanserna är baserad på simuleringar i modeller av den offentliga sektorns inkomster och utgifter. Hur det offentliga sparandet påverkas av konjunkturen beror inte bara på BNP-tillväxten utan också på tillväxtens sammansättning. En exportledd tillväxt ger lägre skatteinkomster än om tillväxten drivs av privat konsumtion. Förskjutningar mellan vinster och löner påverkar också skatteinkomsterna eftersom vinster på kort sikt är lägre beskattade än löner.

Betydelsen av skattebasernas utveckling framgår tydligt när man jämför bidraget från konjunkturen till förändringen av det finansiella sparandet i tabell 11.4 för åren 1995 och 1996. År 1995 steg BNP med 3,9 % men lönesumman och den privata konsumtionen ökade svagt. År 1996 var BNP-ökningen endast 1,3 % medan lönesumman steg reallt med nära 5 %. Detta resulterar i att konjunkturen gav ett negativt bidrag 1995 och ett positivt bidrag 1996 till förändringen av den offentliga sektorns finansiella sparande, trots att den faktiska tillväxten översteg den trendmässiga år 1995 men inte 1996.

Tabell 11.4 Förändring av finansiellt sparande

Procent av BNP

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Total förändring	2,6	5,7	1,0	3,2	-1,0	1,2	1,1
<i>Förklarande faktorer</i>							
Kapitalinkomster och ränteutgifter, netto	-0,4	-0,4	0,0	0,7	0,1	0,1	0,3
Konjunkturläge inkl. förändring av skattebaser	-0,2	0,5	0,0	0,6	0,6	0,5	0,2
Periodisering av skatteinkomster	0,2	1,2	-1,2	1,2	-0,3	-0,4	0,1
Köp och försäljningar av fastigheter, netto	0,2	0,4	-0,8	1,2	-0,8	-0,1	0,0
Justerat finansiellt sparande	2,8	3,9	3,0	-0,4	-0,5	1,0	0,5

Källa: Finansdepartementet.

Periodiseringar av skatteinkomsterna har för vissa år stor betydelse för det finansiella sparandet. Det är huvudsakligen den kassamässiga uppbörderna av skatter som ingår i sparandet. År 1996 höjdes sparandet tillfälligt av förändringen av uppbörderna av mervärdesskatt. År 1998 ökar skattebetalningarna från hushåll och företag mer än den beräknade slutligt fastställda skatten, vilket bl.a. förklaras av att skatten på de höga realisationsvinster 1997 betalas i år.

Det som i nationalräkenskaperna registreras som köp och försäljningar av fastigheter är ofta ett resultat av finansiella transaktioner, som sale-lease-backavtal och bolagiseringar. År 1997 drogs det offentliga sparandet ned av kommunala köp av fastigheter och 1998 förbättras sparandet av bolagiseringen av AP-fondens fastigheter.

Efter beaktande av bidragen från dessa faktorer till förändringen av det finansiella sparandet återstår en restpost, justerat finansiellt sparande, som kan tolkas som en grov indikator på finanspolitikens inriktning. Som framgår av tabell 11.4 ökade det justerade finansiella sparandet med sammanlagt 9,7 % av BNP från 1994 till 1997. Finanspolitiken var således starkt kontraktiv under denna period. Konsolideringsprogrammets skattehöjningar och besparingar uppgick till 7 % av BNP för dessa år. Att förbättringen av det justerade sparandet blev än större beror bl.a. på besparingar i kommuner och landsting, som inte räknades in i konsolideringsprogrammet, samt på att utgifterna för räntebidragen till bostäder reducerades till följd av räntenedgången.

I år och nästa år minskar det justerade finansiella sparandet med ca 0,5 % av BNP per år, vilket indikerar en mildt expansiv finanspolitik. Visserligen innebär konsolideringsprogrammet

budgetförstärkningar också 1998, men dessa kompenseras av andra åtgärder som t.ex. höjda ersättningsnivåer i socialförsäkringarna, höjda barnbidrag, sänkt fastighetsskatt samt höjda statsbidrag till kommunerna, som bidrar till en ökning av den kommunala konsumtionen. För år 2000 förbättras det justerade sparandet med 1 % av BNP och 2001 med 0,5 % av BNP. Sammanfattningsvis är således finanspolitiken, enligt detta mått, svagt expansiv 1998 och 1999 och svagt kontraktiv 2000 och 2001.

11.2 Den statliga sektorn

Den finansiella situationen för staten har förbättrats markant under senare år. Statens finansiella sparande visade ett underskott på ca 180 miljarder kronor 1994 medan det i år beräknas uppkomma ett överskott på 14,6 miljarder kronor. Motsvarande förbättring visar sig också i att det statliga lånebehovet vänts från en upplåning på 185 miljarder kronor 1994 till en amortering av statsskulden med 12 miljarder kronor i år. Statsskulden var, som andel av BNP, högst åren 1994-95 då den uppgick till 84 %. Vid årets utgång beräknas den till motsvarande 77,5 % av BNP, se tabell 11.5 på nästa sida.

Ålderspensionsreformen medför en påtaglig belastning på statens finanser från 1999, medan det sker en motsvarande förstärkning av ålderspensionssystemet. Som redovisas närmare i avsnitt 11.3 medför de statliga ålderspensionsavgifterna, överföringen av medel till premiepensionssystemet m.m. en nettoförsvagning av statsfinanserna med 43 miljarder kronor år 1999, 22 miljarder kronor år 2000 och 28 miljarder kronor år 2001. Som kompensation för denna försvagning överförs under perioden 1999-2001 till staten medel från AP-fonden motsvarande 45, 45 respektive 235 miljarder kronor år 1999, 2000 respektive 2001. Den stora överföringen år 2001 utgör kompensation även för tiden efter detta år. Engångsöverföringen 2001 kommer delvis att bestå av bostadsobligationer, som ska förvaltas av Riksgäldskontoret till dess obligationerna förfaller till betalning. Till den del dessa obligationer förfaller efter 2001 påverkas därför inte statens lånebehov. Däremot påverkas statens finansiella sparande av överföringen av bostadsobligationer. I prognosen har antagits att av överföringen år 2001 utgörs 63 miljarder kronor av bostadsobligationer, med förfall efter 2001.

Tabell 11.5 Staten inklusive sjuk- och arbetslöshetsförsäkringen (exkl. statliga affärsverk och aktiebolag)

Miljarder kronor, löpande priser

	1997	1998	1999	2000	2001
Inkomster	618,7	665,4	719,9	741,2	958,4
Skatter och avgifter	560,7	603,3	615,1	633,3	660,3
Överföring från AP-fonden			45,0	45,0	235,0
Övriga inkomster	58,0	62,1	59,8	63,0	63,1
Utgifter	641,3	650,8	704,8	673,0	676,4
Transfereringar till privat sektor och utlandet	323,7	312,4	309,2	298,6	297,4
Bidrag till kommuner	60,2	81,6	91,2	94,1	96,4
Ålderspensionsavgifter till pensionssystemet			15,3	15,2	15,5
Premiepensionsmedel			37,0	12,5	18,1
Konsumtion och investeringar	151,2	160,5	165,3	169,9	175,5
Ränteutgifter	106,3	96,4	86,8	82,7	73,5
Finansiellt sparande	-22,6	14,6	15,1	68,3	282,0
Lånebehov	6,2	-12,0	-16,0	-63,1	-203,1
Statsskuld	1432,1	1404,5	1382,3	1321,8	1119,7
<i>procent av BNP</i>	<i>82,4</i>	<i>77,5</i>	<i>73,3</i>	<i>66,8</i>	<i>54,1</i>

Källor: Konjunkturinstitutet, Riksgäldskontoret, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Sammantaget förstärks statens finansiella sparande under åren 1999, 2000 och 2001 med ca 2, 23 och 207 miljarder kronor till följd av pensionsreformen.

Totalt inklusive pensionsreformen beräknas statens finansiella sparande uppgå till 15, 68 och 282 miljarder kronor för åren 1999, 2000 och 2001. Amorteringen av statsskulden blir något lägre än de finansiella överskotten. Statsskulden beräknas minska med 285 miljarder kronor från 1998 till 2001 till motsvarande 54,1 % av BNP år 2001. Av denna nedgång är ca 168 miljarder kronor effekter av pensionsreformen, motsvarande ca 8 % av BNP.

Bortsett från övergångseffekter beräknas pensionsreformen försvaga statens finanser och öka lånebehovet med drygt 50 miljarder kronor, medan sparandet i ålderspensionssystemet förstärks med samma belopp. För att belysa utgångsläget för de statliga finanserna efter reformens fulla genomförande år 2001 har en beräkning också gjorts av det sparande som skulle ha uppkommit år 2001 om reformen i sin helhet hade slutförts den 31 december 2000. Detta underliggande finansiella sparande beräknas till 0,8 % av BNP.

De statliga utgifterna beräknas, enligt redovisningen i nationalräkenskaperna, uppgå till 650,8 miljarder kronor 1998. Av utgifterna är det endast konsumtionen och investeringarna som utgör real resursförbrukning och ingår i BNP. Den statliga konsumtionen svarar för ca 1/5 av statens utgifter och ca 7,5 % av BNP. Den statliga kon-

sumtionen varierar relativt kraftigt mellan åren och har visat sig vara svår att förutsäga. Genom systemet med anslagssparande kan statliga myndigheter delvis förskjuta förbrukningen av de budgeterade medlen i tiden. Dessutom är nationalräkenskapernas preliminära utfall osäkra och genomgår ofta stora revideringar.

Den statliga konsumtionen i fasta priser har minskat kontinuerligt sedan 1995 och förra året sjönk konsumtionen med hela 5 %. En återhämtning skedde första halvåret 1998 då konsumtionen steg med 4,6 %, jämfört med motsvarande period 1997. Den starka ökningen beror på stora inköp av varor och tjänster bl.a. till försvaret, medan den statliga sysselsättningen fortsatte sjunka. För andra halvåret beräknas ökningstakten för konsumtionen avta till 0,5 %, vilket leder till en uppgång för helåret 1998 på 2,5 %. För de kommande åren i prognosperioden väntas sedan en ökning på 0,5 % per år.

11.3 Allmänna pensionsfonden/ ålderspensionssystemet

År 1998 beräknas avgiftsintäkterna till den allmänna tilläggspensionen (ATP) understiga utbetalda ATP-pensioner med ca 34 miljarder kronor. Detta underskott finansieras med AP-fondens direktavkastning i form av utdelningar och ränteinkomster, som sammantagna väntas uppgå till 43,4 miljarder kronor. I år sker en bolagisering av AP-fondens inhemska fastighetsinnehav, som har ett uppskattat värde på 15 miljarder kronor. Denna transaktion bokförs i nationalräkenskaperna som ett bidrag till fondens finansiella sparande. Frånräknat denna effekt uppgår fondens finansiella sparande till 8,3 miljarder kronor. Eftersom ATP-systemets avgiftsunderskott vuxit trendmässigt har fondens sparande successivt avtagit. I början av 1990-talet hade fonden ett sparande på 46,5 miljarder kronor.

Den av riksdagen beslutade ålderspensionsreformen innebär att AP-fonden fr.o.m. år 1999 får en delvis ny roll. Fonden kommer framgent att finansiera inkomstbaserade ålderspensioner inom det reformerade systemets s.k. fördelningsdel. Finansieringsansvaret för tilläggspension i form av förtids- och efterlevandepension förs över till statsbudgeten. Vidare medför reformen att fondens avgiftsintäkter förstärks genom att det införs statliga ålderspensionsavgifter på vissa transfereringar m.m., som betalas över statsbudgeten. Nivåerna för allmänna pensionsavgiften och ålderspensionsavgiften är i år 6,95 resp 6,40 % och antas vara så under prognosperioden. Ålderspensionsreformen innebär dock att avgiftssatserna ska vara högre.

Vid sidan av AP-fonden påbörjas under år 1999 en förmögenhetsuppbyggnad inom premiepensionssystemet. De medel som avsätts motsvarar intjänad premiepensionsrätt och placeras hos den fondförvaltare som den enskilde själv väljer. Genom att den statliga Premiépensionsmyndigheten är formell ägare av fondandelarna kommer sparandet i premiepensionssystemet att i nationalräkenskaperna inräknas i den offentliga sektorn. Den offentliga sektorn indelas därför fr.o.m. år 1999 i den statliga sektorn, den kommunala sektorn och ålderspensionssystemet, varav det senare omfattar AP-fonden och Premiépensionsmyndigheten. Sparandet i den 7:e AP-fonden tillgodoräknas Premiépensionsmyndigheten.

Tabell 11.6 Ålderspensionssystemet

Miljarder kronor, löpande priser

	1997	1998	1999	2000	2001
Inkomster	133,6	134,4	181,2	157,8	161,7
Avgifter	87,5	91,1	105,7	112,5	116,2
Allmänna egenavgifter	7,8	52,2	58,4	60,4	62,4
Ålderspensionsavgifter	79,7	38,9	32,0	36,9	38,3
Statliga ålderspensionsavgifter			15,3	15,2	15,5
Premiepensionsmedel			37,0	12,5	18,1
Räntor, utdelningar m.m.	46,1	43,4	38,5	32,8	27,5
Utgifter	122,6	126,2	181,4	185,8	381,5
Pensioner	121,6	125,1	135,2	139,5	145,2
Överföring till staten			45,0	45,0	235,0
Övriga utgifter	1,1	1,1	1,1	1,3	1,2
Försäljning av fastigheter		-15,0			
Finansiellt sparande	11,0	23,3	-0,2	-28,0	-219,8
AP-fonden			-38,2	-42,7	-241,0
Premiepensionsmyndigheten			38,0	14,7	21,2

Källor: Konjunkturinstitutet, Riksgäldskontoret, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Under år 1999 överförs retroaktiva premiepensionsmedel avseende inkomståren 1995-1997 från den tillfälliga förvaltningen hos Riksgäldskontoret till Premiépensionsmyndigheten, sammanlagt 37 miljarder kronor. Det sparande som sker inom premiepensionssystemet motsvaras således av ett reducerat sparande inom staten. Medel motsvarande premiepensionsrätten överförs till Premiépensionsmyndigheten först andra året efter inkomståret. Överföringen år 2000 avser således inkomståret 1998. Fr.o.m. inkomståret 1999 höjs den intjänade premiepensionsrätten från 2 % till 2,5 % av pensionsgrundande inkomster och belopp, varför överföringen till premiepensionssystemet stiger fr.o.m. år 2001 och då beräknas uppgå till ca 18 miljarder kronor.

Sammantaget medför de hittills beslutade delarna av ålderspensionsreformen en långsiktig förstärkning av ålderspensionssystemets finansiella sparande. När nivån på avgifterna till ålderspensionssystemet slutligen fastställs stärks systemets sparande med ytterligare ca 30 miljarder kronor. Det underliggande sparandet år 2001, dvs. det sparande som skulle ha uppkommit om pensionsreformen i sin helhet hade slutförts den 31 december 2000, uppgår därmed till 48 miljarder kronor, vilket motsvarar 2,3 % av BNP.

11.4 Kommunsektorn

Under första halvåret i år ökade sysselsättningen och förbrukningen i kommuner och landsting något kraftigare än vad som förutsågs i 1998 års ekonomiska vårproposition. Därför har prognosen reviderats upp och konsumtionsvolymen förväntas i år öka med 1,7 procent. Ökningen följer efter en utveckling med stagnerande eller minskande konsumtion sedan början av nittio-talet.

Med bland annat högre skatteinkomster än i föregående kalkyl finns i sektorn utrymme för såväl en ekonomi i balans från och med år 2000 som en starkare utveckling av konsumtionsvolymen fram till och med år 2001 än tidigare beräknat.

Med kommunsektorn menas här kommuner, landsting och kyrkokommuner exklusive affärsverk och bolag.

Enligt det preliminära utfallet från nationalräkenskaperna motsvarade kommunsektorns utgifter 24,1 procent av BNP förra året. Konsumtionen utgjorde 18,1 procentenheten därav. Kommunerna och landstingen svarade för 67,8 respektive 28,9 procent av sektorns totala konsumtion.

Faktorer som påverkar sektorns utveckling

I enlighet med tidigare riksdagsbeslut har nivån på de allmänna statsbidragen till kommuner och landsting under innevarande och föregående år höjts med totalt 12 miljarder kronor. Regeringen föreslår nu en fortsatt förstärkning med 4 miljarder kronor från och med nästa år. Därutöver avser regeringen att föreslå ytterligare höjningar med 4 respektive 2 miljarder kronor för de två därpå följande åren. Sammantaget leder dessa förstärkningar till att nivån på de generella statsbidragen kommer att vara 22 miljarder kronor högre från och med år 2001.

Statsbidragen påverkas också av ekonomiska regleringar mellan staten och kommunsektorn. Från och med i år tar kommuner och landsting över huvudmannskapet för inkontinensartiklar. Landstingen övertar samtidigt ansvaret för läkemedelssubventioner från staten.

Sedan 1997 har särskilda statsbidrag utgått för arbetsmarknadspolitiska åtgärder i form av offentligt tillfälligt anställda (OTA) och resursarbeten.

Hösten 1996 förklarade regeringen att kommuner och landsting skulle få kompensation om de i samband med slutavräkningen för 1997 års

preliminära skattemedel tvingas att betala tillbaka en del av det förskott som erhållits. Denna kompensation har i kalkylen hanterats som en tillfällig statsbidragshöjning på 2,6 miljarder kronor under 1999. Nästa år förstärks dessutom kommunernas och landstingens inkomster ytterligare genom en tillfällig överföring av statlig inkomstskatt motsvarande 1,3 miljarder kronor.

Den genomsnittliga kommunala skattesatsen antas förbli oförändrad på 1998 års nivå under hela kalkylperioden. Möjligheten att höja skatten begränsas genom lagen om att i särskilda fall minska det generella statsbidraget. Lagen innebär att de kommuner eller landsting som för nästa år fastställer en högre skattesats än den som gällde under 1996 får det generella statsbidraget reducerat med ett belopp som motsvarar halva den ökning som följer av skatthöjningen.

I beräkningarna har den kommande skatteväxlingen mellan kommuner och landsting för de nya landstingen i Västra Götaland och Skåne ej beaktats.

I samband med regeringens krisuppgörelse 1992 slöts ett avtal om förändrade pensionsbestämmelser i kommuner och landsting. Avtalet medförde reducerade pensioner från och med 1993. Efter en rättslig process har Arbetsdomstolen nyligen ogiltigförklarat avtalet. Därför måste nu kommuner och landsting betala ut retroaktiva pensioner motsvarande cirka 1,0 respektive 0,6 miljarder kronor. Utbetalningarna förväntas vara genomförda före 1998 års utgång. De retroaktiva utbetalningarna medför dock att kommunernas och landstingens skatteinkomster ökar med omkring 400 miljoner kronor år 2000.

Sedan vårpropositionen publicerades har fler löneavtal för kommunsektorns anställda slutits. De flesta avtalen är fleråriga och ger en något högre löneutveckling än vad som tidigare prognostiserats. Därför har löneökningstakten i kalkylen reviderats upp.

Både kommuner och landsting är enligt lag skyldiga att uppnå ekonomisk balans från och med år 2000. Balanskravet innebär att budgeten i varje kommun, landsting och kommunalförbund bildat före 1998 måste upprättas så att de årliga intäkterna överstiger kostnaderna. Kostnaderna skall inkludera förändringen av pensionsskulden. Om kostnaderna ändå överstiger intäkterna skall underskottet täckas inom två år.

Vanligtvis krävs ett positivt finansiellt sparande för att nå balanskravet. Om investeringsutgifterna är större än avskrivningarna kan dock ett negativt finansiellt sparande förenas med att kra-

vet uppfylls. En sådan situation är för närvarande mer sannolik i kommunerna än i landstingen. I beräkningarna av kommunsektorns finansiella utveckling förutsätts att alla kommuner, landsting och kommunalförbund uppfyller balanskravet.

Utvecklingen till och med år 2001

Inkomsterna i kommunsektorn förväntas fram till och med år 2001 bli högre än vad som förutsågs i vårpropositionen. Till följd av ett oväntat högt preliminärt taxeringsutfall för 1997, en fortsatt ökad sysselsättning och högre löneökningar förutspås skatteinkomsterna öka. Även statsbidragen ökar, bland annat på grund av ovan nämnda förstärkningar.

Riksskatteverket har fastställt kommunernas och landstingens momsavgift för 1999 till 1 970 respektive 965 kronor per invånare. Detta innebär att avsättningarna till momskontot från och med nästa år antas bli högre än i tidigare kalkyler.

Även sektorns utgifter förväntas bli högre än vad som förutsågs i vårpropositionen. Transferringarna minskar dock något, delvis till följd av en svagare prisutveckling. Socialbidragen som under en längre period har ökat förutses börja minska från och med i år. Minskningen följer bland annat av den allt gynnsammare utvecklingen på arbetsmarknaden. Sammantaget ger detta ett större utrymme för konsumtion och en högre sysselsättning än tidigare. Denna utveckling stöds av utfallet från nationalräkenskaperna för årets första halvår. Inte bara sysselsättningen,

utan även förbrukningen har ökat, vilket delvis kan förklaras med att kommunerna köper tjänster i samband med Kunskapslyftet, bland annat konsulter som lärare.

Från och med 1998 beräknas det finnas utrymme för en ökning av konsumtionsvolymen med i genomsnitt 1,0 procent per år. Denna ökning medger att antalet sysselsatta ökar med i genomsnitt drygt 11 000 personer per år. Utrymmet för volymökning av konsumtionen är ungefär lika stort i kommuner och landsting, men fördelar sig något olika över åren.

Under 1998 förväntas konsumtionen i fasta priser öka med cirka 0,4 procent till följd av OTA och resursarbeten, med cirka 0,4 procent på grund av ändrat huvudmannaskap för inkontinensartiklar samt med cirka 0,5 procent till följd av Kunskapslyftet. Rensat för dessa förändringar framträder den underliggande konsumtionsvolymen som i år antas öka med 0,3 procent. Från och med nästa år förväntas emellertid den underliggande konsumtionen växa snabbare än den faktiska.

Det finansiella sparandet i kommunsektorn väntas i år bli lägre än vad som prognostiserades i vårpropositionen, delvis beroende på utbetalningen av retroaktiva pensioner. För kommande år beräknas sparandet bli något högre än vad som tidigare förutsågs. Både kommunernas och landstingens finansiella sparande förväntas från och med nästa år uppgå till i genomsnitt 2,8 miljarder kronor per år. Nivån på det finansiella

Tabell 11.7 Kommunsektorns finanser¹

Miljarder kronor

	1997	1998	1999	2000	2001
Inkomster	411,3	441,2	462,6	480,8	497,3
Skatter	294,4	300,5	311,2	325,1	337,6
Statsbidrag ²	60,2	81,6	91,2	94,1	96,2
Övrigt	56,6	59,1	60,1	61,7	63,5
Utgifter	418,5	441,1	456,1	474,8	490,6
Transferringar	78,2	90,7	92,4	94,7	96,2
Konsumtion	315,1	329,2	341,5	355,5	368,9
volymförändring % ³	-0,7	1,7	0,9	0,6	1,0
underliggande % ⁴	-1,6	0,3	1,0	1,3	1,0
Investeringar	25,2	21,2	22,2	24,6	25,6
Finansiellt sparande	-7,2	0,2	6,5	6,1	6,7

¹ Inkomster och utgifter redovisas exklusive statligt utjämningsbidrag och statlig utjämningsavgift. Utjämningsbidraget för 1998 är fastställt till 21 miljarder kronor.

² Statsbidragen redovisas från och med 1996 netto efter avdrag för kommunernas och landstingens tillskott till momsåterbetalningssystemet.

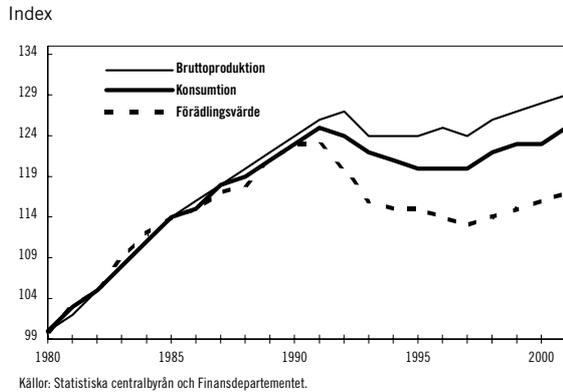
³ Årlig procentuell förändring i fasta priser.

⁴ Årlig procentuell volymförändring rensad för effekterna av OTA, resursarbeten, förändrat huvudmannaskap för inkontinensartiklar och Kunskapslyftet.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

sparandet förutsätts från och med år 2000 motsvara ett positivt resultat för sektorn som helhet, eftersom varje kommun, landsting och kommunalförbund minst måste uppnå ekonomisk balans.

Diagram 11.5 Kommunsektorns konsumtion

Kommunsektorns förädlingsvärde beräknas som summan av löner, arbetsgivaravgifter med mera och kapitalförslitning av anläggningstillgångar. Förädlingsvärdet utgör sektorns bidrag till BNP.

Konsumtionen är ett mått på sektorns skattefinansierade verksamhet. Om försäljningsinkomster och avgifter läggs till konsumtionen erhålls bruttoproduktionen, som motsvarar kommunsektorns totala produktion och resursåtgång.

Som framgår av diagram 11.5 ökade både kommunsektorns förädlingsvärde, konsumtion och bruttoproduktion i fasta priser fram till och med början av nittiotalet. Därefter minskade förädlingsvärdet kraftigt. Detta förklaras i huvudsak av en minskad sysselsättning. Varken konsumtionen eller bruttoproduktionen minskade i samma omfattning som förädlingsvärdet. Det beror på att kommunsektorn i ökad utsträckning köper material och tjänster samt att den avgiftsfinansierade verksamheten och försäljningsinkomsterna ökat i volym. För de kommande åren förväntas förädlingsvärdet, konsumtionen och bruttoproduktionen återigen öka, om än i lugnare takt än tidigare.

12 Sidoalternativ

Under vintern och våren 1998 fanns det en ovanligt bred samsyn bland olika konjunkturbedömare avseende utvecklingen av svensk ekonomi. I takt med att Asienkrisen har fördjupats, förlängts och spridits har dock åsikterna börjat divergera. Olika bedömningar görs avseende krisens längd och djup, spridningseffekterna till omvärlden samt återverkningar på svensk ekonomi.

För att belysa osäkerheten om den internationella utvecklingen och möjliga återverkningar på Sveriges tillväxt, sysselsättning och offentliga finanser presenteras i detta kapitel ett sidoalternativ som beskriver utvecklingen vid en svagare internationell konjunktur. Jämförelsen görs därvid med det s.k. basalternativ som presenteras ovan. De två alternativen antas börja divergera i början av oktober 1998. Sidoalternativet bedöms vara mindre sannolikt än basalternativet.

Internationell utveckling

I basalternativet förutses en försiktig exportledd återhämtning i den asiatiska regionen under 1999. Spridningseffekterna från Asienkrisen på OECD-området utanför Asien antas bli måttliga. Osäkerheten kring denna bedömning är stor och det finns risk för en sämre utveckling.

I sidoalternativet antas att lågkonjunkturen i Japan blir mer utdragen än vad som antagits i basalternativet. Problemen i den finansiella sektorn kvarstår och den finanspolitiska stimulansen uteblir delvis. Detta bidrar till ett fortsatt dämpat förtroende bland hushåll och konsumenter. Den fördröjda återhämtningen i Japan medför fortsatt instabila finansmarknader i övriga Asien och därmed försvåras genomförandet av ekonomiska och politiska reformer i de krisdrabbade asiatiska länderna. I sidoalternativet antas att en återhämtning i den asiatiska regionen sker först år 2000.

Sidoalternativets fördjupade Asienkris innebär negativa återverkningar på övriga världen, inte minst på tillväxtekonomierna. De av dessa länder som har betydande budget- och bytesbalansunderskott är särskilt sårbara för Asienkrisens effekter och drabbas därför av minskade kapitalinflöden och högre räntor genom att de finansiella marknaderna söker sig till säkra placeringar. Även de länder som har starka kommersiella och finansiella kopplingar till de asiatiska länderna är mer sårbara. En minskad efterfrågan på råvaror medför dessutom vidgade bytesbalansunderskott

för råvaruexporterande länder. I sidoalternativet förväntas dessa länder, exempelvis i Latinamerika, föra en stramare ekonomisk politik för att motverka den finansiella oron och därmed påverkas den inhemska efterfrågan negativt.

En svagare ekonomisk utveckling i Latinamerika innebär en försämrad exportutveckling i framför allt Förenta staterna och i vissa europeiska länder. En svagare exporttillväxt medför med viss fördröjning en sämre investeringsutveckling i de exportberoende sektorerna, vilket bidrar till en lägre sysselsättning.

Förutom genom handelseffekter påverkas Europa och Nordamerika även direkt av oron på de finansiella marknaderna, som antas fortsätta och fördjupas i sidoalternativet. Den fördjupade krisen medför accentuerad prispress och därmed en vinstpress som leder till lägre vinstförväntningar och en svagare börsutveckling än i basalternativet. Därmed påverkas hushållens och företagets framtidsförväntningar negativt.

Nordamerika drabbas relativt påtagligt av en kraftigare och mer långvarig börsnedgång främst till följd av att sparkvoten där redan sjunkit betydligt. Förenta staterna har under en längre tid stimulerats av en god förmögenhetsutveckling och tillsammans med en lägre sysselsättningsstillväxt skulle en börsnedgång bidra till en långsammare ökningstakt av den privata konsumtionen.

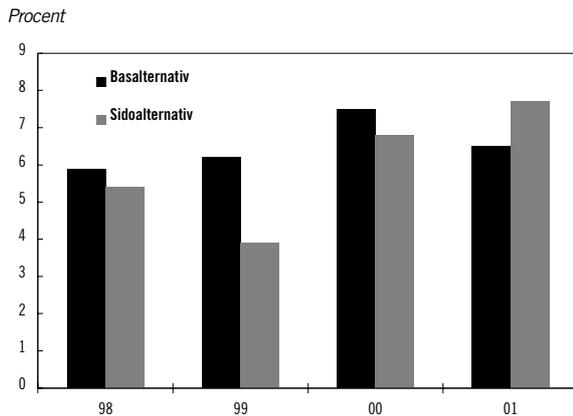
I Europa, där den privata konsumtionen bedöms vara mindre känslig för börsutvecklingen, antas de direkta effekterna av en fördjupad Asienkris vara något mindre än i Nordamerika. Pressade företagsvinster och ökad osäkerhet skulle dock leda till en lägre sysselsättnings- och investeringstillväxt än i basalternativet, vilket i förlängningen även skulle påverka den privata konsumtionen negativt.

Den jämfört med basalternativet svagare efterfrågeutvecklingen antas leda till en lättare penningpolitik främst i Förenta staterna och Europa. Detta dämpar, men förmår inte på kort sikt eliminera de negativa återverkningarna på tillväxt och sysselsättning.

I sidoalternativet förutsätts således att återhämtningen i Asien sker först år 2000 och att krisen ger större negativa återverkningar på omvärlden främst under åren 1999-2000. Skillnaden mellan bas- och sidoalternativen vad gäller den globala BNP-utvecklingen och därmed världsmarknadstillväxten för svensk export är mest betydande år 1999. Skillnaden i världsmarknads-

tillväxten beräknas till drygt 2 procentenheter detta år.

Diagram 12.1 Marknadstillväxt i sidoalternativet

Svensk ekonomi

Sidoalternativets svagare internationella utvecklingen innebär en sämre marknadstillväxt för svensk export kombinerad med ökad prispress. Lägre importpriser och svagare efterfrågan genererar ett lägre inflationstryck även i Sverige. Riksbanken förutsätts därför föra en lättare penningpolitik. Räntemarginalerna gentemot utlandet antas vara desamma som i basalternativet. Även växelkursen antas vara densamma, eftersom penningpolitiken lättas i såväl Sverige som i omvärlden. Till skillnad från situationen vid många tidigare internationella avmattningar är vinstläget i industrin förhållandevis högt. I en stor del av industrin finns det därför utrymme

att priskonkurrera genom att sänka vinstmarginalerna. Svenska företag kan därför väntas sänka priserna för att behålla och vinna marknadsandelar. Svensk exportindustri klarar därför av en internationell avmattning betydligt bättre idag. Trots sänkta exportpriser blir exportutvecklingen svagare än i basalternativet. För innevarande år blir effekten på exporten liten då alternativen divergerar först i slutet av året. Nästa år blir exportutvecklingen betydligt svagare än i basalternativet.

Anpassningen av produktionen till den lägre efterfrågan sker med en viss fördröjning, vilket leder till en ofrivillig lageruppbyggnad. Effekten på BNP av en minskad export blir därför något fördröjd.

Den sämre industrikonjunkturen, med försämrade vinstutsikter och större osäkerhet, leder till ett kraftigt omslag i investeringarna i exportsektorn. På sikt minskar också investeringarna i närliggande exportberoende sektorer jämfört med basalternativet. Större osäkerhet innebär att såväl företagens som hushållens investeringar skjuts på framtiden. Till skillnad från konjunktturnedgången i början på 1990-talet är investeringsvolymerna och kapitalstockarna förhållandevis balanserade i dagsläget. I början av 1990-talet fanns det kraftiga obalanser i framför allt bostadssektorn. Idag ligger bostadsbyggandet på en låg nivå, vilket gör att risken för kraftiga investeringsnedgångar i denna sektor är tämligen liten.

Tabell 12.1 Nyckeltal i sidoalternativet

Procent

	1998	1999	2000	2001	Differens mot basalternativet, procentenheter			
					1998	1999	2000	2001
Marknadstillväxt, för svensk export	5,4	3,9	6,8	7,7	-0,5	-2,3	-0,7	1,2
TCW-index ¹	121,7	120,4	118,5	118,0	0	0	0	0
Tysk långränta ¹	4,30	4,03	4,39	4,8	-0,05	-0,25	-0,25	0
Tysk kortränta ¹	3,58	3,38	3,69	4,30	-0,05	-0,50	-0,50	0
Svensk långränta ¹	4,76	4,44	4,64	5,00	-0,05	-0,25	-0,25	0
Svensk kortränta ¹	4,31	3,80	3,80	4,30	-0,05	-0,50	-0,50	0
Timplön	3,3	2,9	3,2	3,0	0	0	0	0
KPI ¹	0,5	0,4	1,3	2,0	0	-0,3	-0,4	0
Real disponibel inkomst	2,7	3,2	1,6	2,0	0,0	-0,1	0,0	0,1
Sparkvot, nivå	0,9	1,8	1,0	0,6	0,1	0,6	0,7	0,5
Industriproduktion	4,3	2,7	4,1	3,9	-0,3	-1,8	0,1	1,0
Sysselsättning	1,1	0,5	1,6	1,6	-0,2	-1,0	-0,1	0,5
Öppen arbetslöshet	6,7	6,5	5,3	4,5	0,1	0,8	0,9	0,5

¹ Årsgenomsnitt

Källa: Finansdepartementet.

Avmattningen sprider sig även vidare till hushållen och dämpar konsumtionen. Den jämfört med basalternativet lägre tillväxten leder till en svagare sysselsättningsutveckling och en svagare utveckling av hushållens disponibla inkomster. Genomslaget motverkas dock av att transfereeringarna bl.a. i form av arbetslöshetsersättning blir högre. De försämrade vinstutsikterna för företag leder till en svagare börsutveckling. Svenska hushåll äger relativt mycket aktier och aktieägandet är tämligen spritt, vilket gör att hushållens förmögenhet påverkas relativt mycket jämfört med andra europeiska länder. Priserna på fastigheter påverkas negativt av en lägre tillväxt även om genomslaget dämpas av den lättare penningpolitiken. Sidoalternativet innebär således en svagare utveckling av hushållens inkomst och förmögenhet, vilket tillsammans med den allmänt högre osäkerheten leder till en lägre konsumtion. Risker för en mer betydande avmattning i konsumtionsutvecklingen bedöms vara relativt liten. Hushållen har konsoliderat sin ekonomi under 1990-talet och har en mycket god förmögenhetsställning.

Lägre export, investeringar och privat konsumtion leder till att även importen blir lägre, vilket minskar genomslaget på BNP. Även den lättare penningpolitiken med sänkt reporänta dämpar genomslaget på BNP, men förmår inte att på kort sikt fullt ut balansera det efterfrågebortfall som uppkommer genom lägre internationell tillväxt och allmänt högre osäkerhet.

Beräkningarna i sidoalternativet baseras också på ett antal mera tekniska antaganden. Liksom i basalternativet antas lönerna öka med ca 3 % per år. För att renodla effekterna av en annorlunda internationell utveckling, utgår beräkningarna

från oförändrade regler. Den statliga konsumtionen, de offentliga investeringarna och volymen arbetsmarknadspolitiska åtgärder antas således vara desamma som i basalternativet. De redovisade effekterna avser således konsekvenserna av en svagare internationell utveckling bortsett från de regeländringar en sådan svagare utveckling skulle kunna ge upphov till.

För kommunerna förutsätts att balanskravet ska vara uppfyllt från och med år 2000 i såväl bas- som sidoalternativet. Därmed anpassas den kommunala konsumtionen som en följd av sidoalternativets lägre skatteinkomster.

Sammantaget beräknas BNP i sidoalternativet växa med 2,8 % år 1998 och 1,8 % år 1999, vilket är 0,2 respektive 1,2 procentenheter lägre än i basalternativet.

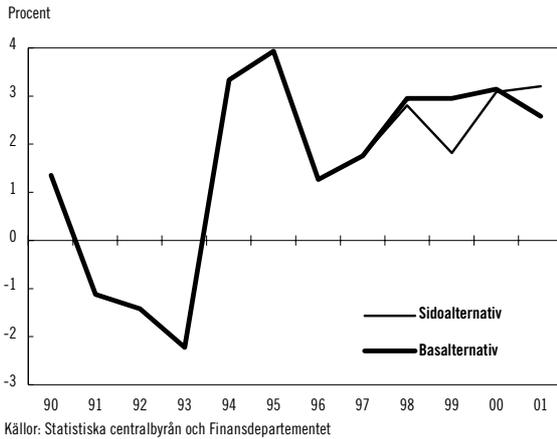
Den lägre tillväxten innebär ett sämre arbetsmarknadsläge än i basalternativet med en svagare sysselsättningsutveckling särskilt nästa år. Den sämre internationella utvecklingen slår direkt mot industrisysselsättningen, men även sysselsättningen i övrigt näringsliv drabbas som en följd av svagare inhemsk efterfrågan. Balanskravet i kommunsektorn sätter en restriktion på omfattningen av verksamheten och sysselsättningen utvecklas därför sämre även i denna sektor. Sammantaget beräknas sysselsättningen öka med 0,5 % nästa år, vilket är 1 procentenhet lägre än i basalternativet. Den svagare sysselsättningsutvecklingen leder till att färre träder in på arbetsmarknaden, vilket dämpar genomslaget på den öppna arbetslösheten. Den öppna arbetslösheten beräknas till 6,5 % nästa år, vilket är 0,8 procentenheter högre än i basalternativet.

Tabell 12.2 Försörjningsbalans i sidoalternativet

Procentuell förändring

	1998	1999	2000	2001	Differens mot basalternativet, procentenheter			
					1998	1999	2000	2001
Privat konsumtion	2,6	2,2	2,4	2,4	-0,1	-0,7	-0,1	0,4
Offentlig konsumtion	1,9	0,4	0,0	1,1	0,0	-0,4	-0,5	0,2
Fasta investeringar	9,4	4,2	8,3	7,0	-0,4	-3,8	1,5	1,1
Lagerinvesteringar	0,2	-0,1	0,0	0,0	0,1	-0,1	0,0	0,0
Export	5,4	4,3	6,3	6,4	-0,5	-1,6	-0,3	0,9
Import	8,6	5,2	6,4	6,4	-0,3	-1,9	0,1	0,6
BNP	2,8	1,8	3,1	3,2	-0,2	-1,2	-0,1	0,6

Källa: Finansdepartementet.

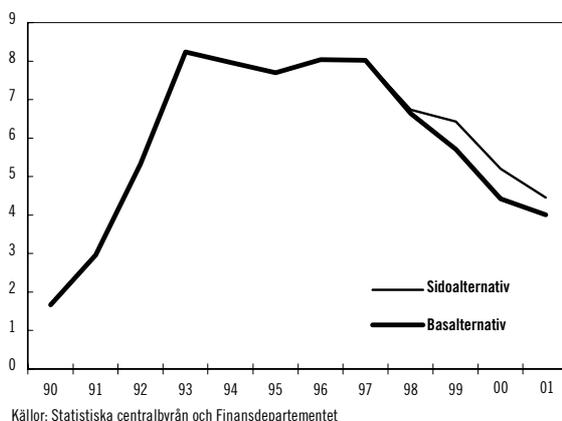
Diagram 12.2 BNP-tillväxt i sidoalternativet

Den internationella avmattningen väntas inte reducera svensk BNP på lång sikt lika mycket som på kort sikt. På några års sikt när den internationella oron har lagt sig, den lättare penningpolitiken får större genomslag, den globala tillväxten återhämtar sig samt kapitalstockarna visar sig vara för låga efter en period med förhållandevis låga investeringar, kan man räkna med en återhämtning så att tillväxten under ett par år blir högre än i basalternativet. Återhämtningen antas dock inte bli fullständig inom den här beaktade tidsperioden, utan BNP-nivån år 2001 antas vara lägre än i basalternativet. I sidoalternativet beräknas BNP-tillväxten bli 3,1 % år 2000 och 3,2 % år 2001. År 2001 blir BNP därmed 0,9 % lägre än i basalternativet.

Eftersom BNP blir lägre alla år blir arbetslösheten högre, vilket innebär att arbetslöshetsmålet ej nås i slutet av år 2000.

Diagram 12.3 Öppen arbetslöshet i sidoalternativet

Procent av arbetskraften

Offentliga sektorns finanser

Med svagare tillväxt utvecklas de offentliga finanserna sämre än i basalternativet. Historiskt har det offentliga sparandet uppvisat en hög känslighet för konjunktursvängningar. En del av dessa svängningar kan dock tillskrivas diskretionära finanspolitiska åtgärder snarare än automatiska effekter på det offentliga sparandet vid givna skatte- och utgiftsregler.

I sidoalternativet utvecklas de viktigaste skattebaserna långsammare än i huvudalternativet. Lönesumman beräknas år 2000 vara drygt 1,3 % lägre till följd av den svagare sysselsättningsutvecklingen och den privata konsumtionen antas vara drygt 1 % lägre. Sammantaget beräknas skatteinkomsterna bli 13 miljarder kronor lägre än i basalternativet.

På utgiftssidan är det främst arbetslöshetsersättningarna och andra hushållstransfereringar som påverkas av den sämre arbetsmarknaden. Högre arbetslöshet och lägre sysselsättning jämfört med basalternativet innebär ca 4 miljarder kronor högre utgifter för staten år 1999 och 2000. Här har inte beaktats att åtgärder måste vidtas för att det statliga utgiftstaket inte ska överskridas eftersom beräkningarna avser fallet med givna skatte- och utgiftsregler.

För den sammantagna offentliga sektorn motverkas utgiftsökningen för staten till viss del av att konsumtionen i kommuner och landsting blir lägre än i basalternativet. I kombination med det ekonomiska balanskravet ger lägre skatteinkomster i kommuner och landsting mindre utrymme för kommunal konsumtionstillväxt. År 2000 beräknas konsumtionen i kommuner och landsting vara drygt 1 % lägre än i basalternativet. Balanskravet bidrar således till att reducera de offentliga finansernas känslighet för konjunktursvängningar.

Det offentliga finansiella sparandet beräknas bli 11 miljarder kronor sämre såväl 1999 som år 2000 jämfört med basalternativet, vilket motsvarar ca 0,5 % av BNP. Målet om ett offentligt sparande motsvarande 0,5 % av BNP år 1999 uppnås. Det offentliga sparandet når däremot inte upp till 2 % av BNP år 2000.

Skillnaden mellan alternativen vad gäller den offentliga sektorns finansiella sparande motsvarar år 2000 knappt hälften av skillnaden i BNP. Detta ger ett mått på graden av de offentliga finansernas konjunkturkänslighet vid den här analyserade störningen i form av en internatio-

Tabell 12.3 Den offentliga sektorns finanser i sidoalternativet

	1998	1999	2000	2001	Differens mot basalternativet			
					1998	1999	2000	2001
Inkomster	1147	1154	1186	1228	-1	-10	-16	-13
<i>procent av BNP</i>	<i>63,4</i>	<i>62,1</i>	<i>61,1</i>	<i>60,2</i>	<i>0,1</i>	<i>0,4</i>	<i>0,4</i>	<i>0,2</i>
Skatter och avgifter	992	1006	1041	1086	-1	-8	-13	-10
<i>procent av BNP</i>	<i>54,8</i>	<i>54,2</i>	<i>53,6</i>	<i>53,2</i>	<i>0,0</i>	<i>0,4</i>	<i>0,4</i>	<i>0,2</i>
Kapitalinkomster	85	76	73	68	0	-2	-3	-2
Övriga inkomster	70	72	72	74	0	0	0	0
Utgifter	1111	1144	1152	1168	0	1	-4	-4
<i>procent av BNP</i>	<i>61,3</i>	<i>61,6</i>	<i>59,3</i>	<i>57,2</i>	<i>0,1</i>	<i>1,0</i>	<i>0,9</i>	<i>0,6</i>
Transfereringar	511	524	518	521	1	5	4	1
Konsumtion och investeringar	496	527	545	566	0	-2	-6	-5
Ränteutgifter	103	93	89	81	0	-1	-2	-1
Finansiellt sparande	37	10	34	60	-1	-11	-12	-8
<i>procent av BNP</i>	<i>2,0</i>	<i>0,5</i>	<i>1,8</i>	<i>3,0</i>	<i>-0,1</i>	<i>-0,6</i>	<i>-0,6</i>	<i>-0,4</i>
Finansiell ställning								
Nettoskuld	340	323	290	231	1	13	25	33
<i>procent av BNP</i>	<i>18,8</i>	<i>17,4</i>	<i>14,9</i>	<i>11,3</i>	<i>0,1</i>	<i>0,9</i>	<i>1,5</i>	<i>1,8</i>
Konsoliderad bruttoskuld	1321	1334	1305	1186	1	13	25	33
<i>procent av BNP</i>	<i>73,0</i>	<i>71,8</i>	<i>67,2</i>	<i>58,1</i>	<i>0,2</i>	<i>1,8</i>	<i>2,5</i>	<i>2,4</i>

Källa: Finansdepartementet.

nell konjunkturförsvagning under förutsättning att inga finanspolitiska åtgärder vidtas. I 1998 års vårproposition bilaga 1 analyserades två andra störningar som resulterade i en konjunkturkänslighet på 57 respektive 45 %. Detta visar att de offentliga finanserna är olika känsliga för olika typer av störningar, vilket beror på att olika störningar påverkar sammansättningen av BNP och därmed skattebaserna och offentliga utgifter på olika sätt.

Sammanfattning

Svensk ekonomi är känslig för vad som händer i omvärlden. En svagare internationell utveckling får således betydande återverkningar på svensk tillväxt, sysselsättning och offentliga finanser. En sådan utveckling gör det svårare att nå målet om en halverad arbetslöshet år 2000. De offentliga finanserna är emellertid så starka i basalternativet att det offentliga sparandet visar överskott varje år även vid den svagare internationella utvecklingen. Därmed undviks att nedgången fördjupas och förlängs genom misstroende mot svensk ekonomi, som tar sig uttryck bl.a. i högre räntor.